ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ: ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ

ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಎಂ.ಫಿಲ್., ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಿಬಂಧ

ಸಂಶೋಧಕ

ಎಸ್.ಎಂ.ಧನರಾಜ್

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ.ಸೋಮಶೇಖರಗೌಡ

ವಿಶ್ರಾಂತ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,

ನಂ.೨೯೨೭, 'ಪ್ರೀತಿ', ೨ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,

೩ನೇ ತಿರುವು, ವಿಜಯನಗರ, ಮೈಸೂರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ (ರಿ), ಮಂಡ್ಯ

ಲ್.ಶ್ರೀಕಂಠೇಶಗೌಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ

೨೦೦೮-೨೦೦೯

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ: ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ

ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಎಂ.ಫಿಲ್., ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಿಬಂಧ

ಸಂಶೋಧಕ

ಎಸ್.ಎಂ.ಧನರಾಜ್

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ.ಸೋಮಶೇಖರಗೌಡ

ವಿಶ್ರಾಂತ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,

ನಂ.೨೯೨೭, 'ಪ್ರೀತಿ', ೨೧ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,

೩ನೇ ತಿರುವು, ವಿಜಯನಗರ, ಮೈಸೂರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ (ರಿ), ಮಂಡ್ಯ

ಎಂ.ಎಲ್.ಶ್ರೀಕಂಠೇಶಗೌಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ

೨೦೦೮-೨೦೦೯

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ಘೋಷಣಾ ಪತ್ರ

ಶ್ರೀ ಎಸ್.ಎಂ.ಧನರಾಜ್ ಅವರು 'ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ : ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ವಿಷಯ ಕುರಿತು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್., ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿಬಂಧ ಇದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ನಾನು ಸಮ್ಮತಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨೦, ೨೦೦೯

(ಡಾ.ಸೋಮಶೇಖರಗೌಡ)
ವಿಶ್ರಾಂತ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,
ನಂ.೨೯೨೭, 'ಪ್ರೀತಿ', ೨೧ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,
೩ನೇ ತಿರುವು, ವಿಜಯನಗರ, ಮೈಸೂರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಘೋಷಣಾ ಪತ್ರ

ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿರುವ ಮಂಡ್ಯದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘವು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಎಂ.ಎಲ್.ಶ್ರೀಕಂಠೇಶಗೌಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ೨೦೦೭-೦೮ನೇ ಸಾಲಿಗೆ ಎಸ್.ಎಂ.ಧನರಾಜ್ ಆದ ನಾನು ಎಂ.ಫಿಲ್., ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದಿರುತ್ತೇನೆ. ಎಂ.ಫಿಲ್. ಅಧ್ಯಯನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನಾ ನಿಬಂಧ ರಚಿಸಲು **'ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ : ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ'** ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಡಾ.ಸೋಮಶೇಖರಗೌಡ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತೇನೆ.

ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನಾಗಲಿ, ನಿಬಂಧದ ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಾಗೂ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ನೀಡುವ ಎಂ.ಫಿಲ್., ಪದವಿಗಾಗಿ ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ದಿನಾಂಕ : ೨೦.೦೯.೦೮

ಸ್ಥಳ : ಮಂಡ್ಯ

(ಎಸ್.ಎಂ.ಧನರಾಜ್)
ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್., ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ಎಂ.ಎಲ್.ಶ್ರೀಕಂಠೇಶಗೌಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ
ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ, ಮಂಡ್ಯ

ಪರಿವಿಡಿ

ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

"ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹೋಜ್ವಲವೂ ಪಾರಿಣಾಮಕವೂ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಆದ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಬಸವಯುಗ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯಿಂದೀಚಿನ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯ ಪರಮಾವತಾರಿಯೆಂದು, ವಿನೂತನ ತಪಸ್ವಿಯೆಂದು, ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಥಮ ವಿಚಾರವಾದಿಯೆಂದು, ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿ ದಾರ್ಶನಿಕನೆಂದು, ಸತ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಾರ್ವಭೌಮನೆಂದು, ವಿಭೂತಿ ಪುರುಷನೆಂದು, ಮಹಾನುಭಾವಿಯೆಂದು ಸರ್ವಮಾನ್ಯತೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಸಮಗ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರೇ ಬಸವೇಶ್ವರರು."[1] ಎಂಬುದಾಗಿ ದೇಜಗೌ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕವಿ, ಸಂತ, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ, ಮಾನವತಾವಾದಿ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಹೀಗೆ ಹಲವು ಮುಖಗಳುಳ್ಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನ. ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ವಿಮರ್ಶೆ ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. "ಬರೆದಷ್ಟು ಬರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಓದಿದಷ್ಟು ಓದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ನೋಡಿದಷ್ಟು ಕಾಣುವ, ಚಿಂತಿಸಿದಷ್ಟು ಚಿಂತನೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವವ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬಸವಣ್ಣ ; ಈ ಶತಮಾನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಚಿಂತನ ಶೀಲ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ."[2]

ಹೀಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣ ತನ್ನ ಕಾಲದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಕವಿಗಳಿಗೆ, ವಿಮರ್ಶಕರಿಗೆ, ಪ್ರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ಸಾಹಿತಿಗಳವರಗೆ ಪ್ರೇರಣಾ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಕಾಲವನ್ನು ೧೧೩೦ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಈತನನ್ನು ಕುರಿತು ಆತನ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಉರಿಲಿಂಗ ಪೆದ್ದಿ, ಮಡಿವಾಳಮಾಚಿದೇವ, ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆ, ನೀಲಮ್ಮ ಮೊದಲಾದ ವಚನಕಾರರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಘನವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಆತ ಬದುಕಿದ್ದಾಗಲೆ ವಚನ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹದಿಮೂರನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ 'ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆ' ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ 'ಬಸವಪುರಾಣಮು' ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಭೀಮಕವಿ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಿಂಗಿರಾಜ 'ಅಮಲ ಬಸವಚಾರಿತ್ರ' ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಷಡಕ್ಷರ 'ವೃಷಭೇಂದ್ರ ವಿಜಯಂ' ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವಲಿಂಗ 'ಬಸವೇಶ್ವರಕಾವ್ಯ' ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟ', ' ಧರ್ಮ ಕಾರಣ' ದಂಥ ಕಾದಂಬರಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಆತನ ಬದುಕು, ಚಳುವಳಿ ಕುರಿತು ' ತಲೆದಂಡ', 'ನಾನೇ ಬಿಜ್ಜಳ', 'ಸಂಕ್ರಾಂತಿ', 'ಮಹಾಚೈತ್ರ' ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ', 'ಬಸವಣ್ಣನವರು' ಮೊದಲಾದ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಬಸಣ್ಣನವರ ಬದುಕು, ವಚನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದಿರುವ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಲೆಕ್ಕವೆ ಇಲ್ಲದಷ್ಟಿವೆ. "ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೆ ವಿಧವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವರು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದು"[3] ಎಂಬ ಎ.ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಅವರ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನದಿಂದ ಹಿಡಿದು 'ಅನು ದೇವ ಹೊರಗಣವನು'..... ಎಂಬ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೃತಿಯವರಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಚರ್ಚೆಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನಿಂದ,

ವಚನರಚನೆಗಳಿಂದ, ಮಾಡಿದ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ, ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ, ಸಮಾಜಸುಧಾರಕರಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ನಾಯಕರಾಗಿ ಬಹುಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಗಳಿಂದ ತಾವು ಬದುಕಿದಾಗಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಖಂಡಿತ ವಿರಳವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಬಸವಣ್ಣನವರದು ಬಹುಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಇವರ ಬದುಕನ್ನು ನಾಲ್ಕು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ :

೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆ

೨. ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆ

೩. ರಾಜಕೀಯ ನೆಲೆ

೪. ಸಾಹಿತ್ಯಕ ನೆಲೆ

ಬಸವಣ್ಣನವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತರಾಗಿ, ಭಕ್ತಿ ಭಂಡಾರಿಯಾಗಿ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರಕರಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಾಗಿ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಕೀಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಂಡಾರಿಯಾಗಿ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ.

'ಬಸವ' ಎಂಬ ಮೂರಕ್ಷರದ ಈ ಶುಭನಾಮದ ಬಾಲಕ, ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ, ವಿನಯದಿಂದ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ ಓರಗೆಯವರಿಗೆ ಅಣ್ಣನಂತಿದ್ದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಬಸವಣ್ಣ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೆಸರು ಇದನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಬಿಜ್ಜಳನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಂಡಾರಿಯಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆತ ಮಾಡಿದ ಶರಣ ಸಂಘಟನೆ, ಮಹಾಮನೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮೊದಲಾದವು ಆತನಿಗೆ ರಾಜ ಬಿಜ್ಜಳನಷ್ಟೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿಗಿಲೆನಿಸುವಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯತೆಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು, 'ಬಸವರಾಜ' ಎಂಬಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣ ಪಾತ್ರವಾಗಿರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಬಸವಣ್ಣ ಮಾಡಿದ ಪವಾಡ ಸದೃಶ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು, ಅವರ ಭಕ್ತಿ, ಪುಷ್ಪದ ಪರಿಮಳದಂತೆ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹರಡಿ, ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಇಂಥ ಕೆಲಸ, ಸಾಧನೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದೆ ಅಂದಿನ ಜನತೆ ಭಾವಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಕಾರಣಿಕ ಪುರುಷನನ್ನಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚರಿಯಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೆ ಆತನನ್ನು 'ಬಸವದೇವ' ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನದಿಂದ ಕರೆದು ಗೌರವಸಿದೆ, ಆರಾಧಿಸಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪ್ರಭಾವ ಕೇವಲ ಅವರು ಬದುಕಿದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ಅವರ ಕಾಲಾನಂತರವೂ ಅದು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು, ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೆ ಹೋಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಶಿಯೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ 'ನಂದಿ'ಯ ಅವತಾರವೆ ಬಸವ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಜನತೆ, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಸವ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಈಶ್ವರ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭೇದ ಮನಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಲುಪಿದ್ದನ್ನು 'ಬಸವೇಶ್ವರ' ಎಂಬ ರೂಪಕದ ಮೂಲಕ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬಸವ ಬಸವಣ್ಣನಾಗಿ, ಬಸವಣ್ಣ ಬಸವರಾಜನಾಗಿ, ಬಸವರಾಜ ಬಸವದೇವನಾಗಿ, ಬಸವದೇವ ಬಸವೇಶ್ವರರಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದುದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಮಜಲುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ದೇವನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ವಿಶ್ವ

ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮೋಹಗೊಂಡು ತೆಲುಗಿನ ಕಪಿ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನು 'ಬಸವ ಪುರಾಣಮು' ಎಂಬ ೧೨೭೦೦ ಸಾಲುಗಳ ಕಾವ್ಯರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಭೀಮಕಪಿಯು 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುಕನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕೇತರ ಕವಿಯೊಬ್ಬ ಕಂಡ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದರ ಅಧ್ಯಯನ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದುದು. ಬಸವಣ್ಣನವರಚರಿತ್ರೆ ಕೇವಲ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೆ ಬಸವ ಪುರಾಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದು ಹೊಸದೇನು ಅಲ್ಲ. ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲೆ ಸಾಗಿದವರು. ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ನಂತರ ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲೆ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು, ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಸೇರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಚಿಂತನೆಗಳು ಪುರಾಣ ಪ್ರಿಯವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬುದ್ಧ, ಬಸವಣ್ಣನಂಥವರು ಕೇವಲ ತಾವು ಬಾಳಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನವಾದರು. "ಪರಂಪರೆಯ ಜೀವ ವಿರೋಧಿ ಭಾವಗಳನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ತರದಿಂದಲೇ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತ, ಮನುಷ್ಯರ ನಡುವೆ ಗೌರವದ ಸೇತುವೆಯಾಗಿ, ಮಾನವೀಯ ಅಂತಃಕರಣದ ಅನುಪಮ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣ, ಸದಾಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಲ್ಲುವ ವರ್ತಮಾನವಾಗುತ್ತಾನೆ"[೪] ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶೆ ಇದನ್ನೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬರಿಯ ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಬಸವಣ್ಣನಂಥವರು ಮಿತಗೊಳ್ಳದೆ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೂ ದಾರಿದೀಪವಾಗುವುದು ಇವರ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಬಹುಮುಖವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬರೆದ ವಚನಗಳನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆಯವರು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವುದು ಎಂದಿಗೂ ನಿರರ್ಥಕವಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಸಾರ್ಥಕವೂ, ಫಲಕಾರಿಯೂ ಆದ ಅಧ್ಯಯನ. ಆದುದರಿಂದ ತೆಲುಗಿನ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವಪುರಾಣಮು' ಮತ್ತು ಅದರ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವಾದ ಭೀಮಕವಿಯ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಪುರಾಣದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಗಳೂ ನೋಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ ನೆಲೆಗಳು ಹಿಂದೆ ಸರಿದು ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಾಯಕನಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ, ಭೀಮಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನವೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿದ್ದರೂ ವಚನಗಳು, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿರುವ ಹರಿಹರನ ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆ, ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಈ ಕಾವ್ಯಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತುಲನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

---

೧. ದೇಜಗೌ : ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರು, ಪು – ೧.

೨. ಬಸವ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಡಾ.ಮೃತಂಜಯ ರುಮಾಲೆ, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಪು –xi

೩. ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ: ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಕುರಿತಶಾಸನಗಳು, ಪು–೧೩.

೪. ಪ್ರೊ.ಪದ್ಮಾಶೇಖರ್, ಪ್ರಸಾದ, ಪು–೬.

ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡು

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಮತ ಹಾಗೂ ಕೃತಿಗಳು

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಮತ ಹಾಗೂ ಕೃತಿಗಳು

ಕವಿ ತಾನು ಬದುಕಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಮಾತೊಂದಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಆ ಕವಿ ಬದುಕಿದ್ದ ಕಾಲ, ದೇಶ ಹಾಗೂ ಮತಗಳ ಬಗ್ಗೆಯು ವಿವೇಚಿಸಬೇಕಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಕಾಲ

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನು ಆಂಧ್ರದ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯ ವೀರಶೈವ ಕವಿ. ಈತನ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ' ಕಾವ್ಯ ತೆಲುಗಿನ ಮೊದಲ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ತೆಲುಗಿನ ಮೊದಲ ಪುರಾಣಕಾರ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಬಗೆಗೆ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಈತನ ಬಗೆಗೆ ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೋಮನಾಥ ಸು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨ ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೪ನೇ ಶತಮಾನದ ನಡುವೆ ಬದುಕಿದ್ದನೆಂಬ ಭಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿರುವವರು ಬಂಡಾರು ತಮ್ಮಯ್ಯನವರು. ಇವರು ಸೋಮನಾಥನು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೬೦ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೪೦ರ ವೇಳೆಗೆ ಲಿಂಗೈಕ್ಯನಾಗಿರಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.[೧] ಇದರ ಸಮರ್ಥನೆಗೆ ಅವರು ನೀಡುವ ವಿವರಣೆ ಎಂದರೆ ಬಸವಣ್ಣ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೧೮೦ರವರೆಗೂ ಬದುಕಿದ್ದುದರಿಂದ ಸೋಮನಾಥ ಅನಂತರದವನು.

ವೀರೇಶಲಿಂಗಂ ಪಂತುಲು ಅವರು ಕ್ರಿ.ಶ .೧೧೯೦ ಇವನ ಕಾಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.[೨] ನಿಡುದವೋಲು ವೆಂಕಟರಾವು ಅವರು ಸೋಮನಾಥನ ಜೀವಿತಾವಧಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೯೦ ರಿಂದ ೧೨೬೦ರ ನಡುವೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ.[೩] ಆರ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೧೯೫ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.[೪] ರಂ.ಶ್ರೀ ಮುಗುಳಿಯವರು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೦೦ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.[೫]

ಭೀಮಕವಿಯೂ ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ೧೩೬೯ರಲ್ಲಿ ಬರೆದುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸೋಮನಾಥನಿದ್ದುದು ಖಚಿತ. ಹಾಗೆಯೇ, ಬಸವಣ್ಣನೇ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೮೦ರವರೆಗೆ ಬದುಕಿದ್ದುದರಿಂದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸೋಮನಾಥನಿದ್ದನೆಂಬುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನು ತನ್ನ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ, ತನಗೆ ಬಸವಕಥೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮಾಹೇಶ್ವರರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆನೆಂದು[೬] ಹೇಳಿರುವ, 'ದೋಚಪಾಂಚೆ'ಯು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೯೦ರ ನೀಲ ಗಂಗವರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೋಮನಾಥನು ೧೨೯೦ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೆ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಸೋಮನಾಥನು ೧೨೨೦ರಲ್ಲಿ

ಇದ್ದ ಹರಿಹರನಿಗಿಂತ ಈಚಿನವನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು. 'ಬಸವಪುರಾಣ'ವು ಸೋಮನಾಥನ ಎರಡನೇ ಕೃತಿಯೆಂದು ಬಹುಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಕಾವ್ಯವು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೫೦ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಸೋಮನಾಥನ ಕಾಲ ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭೀಮಕವಿಯ ಕಾಲ

ತೆಲುಗಿನ ಬಸವಪುರಾಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವೇ ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೀಮಕವಿಯ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಲ್ಲ.

ಭೀಮ ಕವಿಯೇ ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಬಸವಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಕೋವಿದರು ಕೇಳ್ದೊಳ್ಳಿತೆನಲುಡು
ದೇವನಿಧಿ ನಯನೇಂದು ಸಂಖ್ಯೆಗ
ಳೋವಿ ಶಕವರುಷಗಳಾಗಲು ಸೌಮ್ಯವತ್ಸರದ
ಶ್ರಾವಣ ಬಹಳ ಪಕ್ಷ ದಶಮೀ
ಜೀವ ವಾರದೊಳಾದಿ ವೃಕ್ಷಬೇಂ
ದ್ರಾವತಾರದ ಬಸವ ಚರಿತೆ ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು[೭]

ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ ಕಾಲವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರಾದ ಆರ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಅವರು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೩೬೯ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.[೮] ರಂ.ಶ್ರೀ.ಮುಗುಳಿಯವರು ಭೀಮಕವಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೪೦೦ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ೧೩೬೯ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.[೯] ಟಿ.ವಿ.ಸುಬ್ಬರಾವ್ ಅವರು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೩೬೯ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿ ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವನು ಇದ್ದನು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ[೧೦] ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಭೀಮಕವಿಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೩೬೯ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ.[೧೧] ಈ ಎಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಭೀಮಕವಿಯು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೩೬೯ರಲ್ಲಿ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ದೇಶ, ಮತವಿಚಾರ

ಸೋಮನಾಥನ ಕಾಲದ ಹಾಗೆಯೇ ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಸೋಮನಾಥನೇ ತನ್ನ ಅನುಭವಸಾರ ಹಾಗೂ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

"ಭೃಂಗಿರಿಟಿ ಗೋತ್ರುಡನು
ಗುರುಲಿಂಗ ತನೊಬುಂಡು"[೧೨]

ಭೃಂಗಿ ಗೋತ್ರದವನು ಗುರುಲಿಂಗ ಪುತ್ರನು ಎಂಬ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅವನ ಮೊದಲ ಕೃತಿಯಾದ 'ಅನುಭವ ಸಾರ'ದಲ್ಲಿ 'ಬಸವಪುರಾಣಮು' ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ 'ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವ ಪುರಾಣಮುವಿನಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಣು ರಾಮಿದೇವ' ಮತ್ತು 'ಶ್ರೀಯಾದೇವಿ' ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳೆಂದು, ಪತ್ನಿಯ ಹೆಸರು 'ಮಂಗಳಾಂಬಿಕೆ' ಎಂತಲೂ, 'ಚತುರ್ಮುಖ ಪರಮೇಶ್ವರ' ನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಬಸವಪುರಾಣದ ಪ್ರತಿ ಅಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು "ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮಾಹೇಶ್ವರ ದಿವ್ಯ ಚರಣಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುವವನೂ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನೂ ಸುಕೃತಾತ್ಮನೂ" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವ ಪುರಾಣಮುವಿನ ಅವತಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ "ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರಾಚಾರ ವ್ರತಸ್ಥನೂ ಭವಿಜನರೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಣಾದಿ ಸಂಪರ್ಕ ವರ್ಜಿತನೂ" ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ "ಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲ ಶ್ರುತಿ ಮತಾಚಾರ ಸಿದ್ದ ವೀರ ವ್ರತಶೀಲ"ನೆಂದೂ ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಸ್ವಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ವಿರಕ್ತ ತೋಂಟದಾರ್ಯನು ಗುರುಲಿಂಗ-ಮಂಗಳಾಂಬಿಕೆಯರು ಸೋಮನಾಥನ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ[೧೩] ಬಂಡಾರು ತಮ್ಮಯ್ಯನವರು ಗುರುಲಿಂಗಾರ್ಯ ಸೋಮನಾಥನ ಗುರುವೇ ಹೊರತು ತಂದೆಯಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣುರಾಮಿದೇವ ಶ್ರೀಯಾದೇವಿಯವರು ಲಿಂಗಧಾರಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಂದೂ, ಬಹುಶಃ ಸೋಮನಾಥನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ತೀರಿ ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಸಾಕು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿರಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಆಂಧ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸೋಮನಾಥ ಜನ್ಮತಃ ಸ್ಮಾರ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂತಲೂ ಕವಿಯ ಆಪ್ತಮಿತ್ರನಾದ ಗೋಡಗಿ ತ್ರಿಪುರಾರಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ ವೀರಶೈವ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಮಾರು ಹೋಗಿ ವೀರಶೈವನಾದನು.

ಕಟ್ಟಕೂರಿ ಪೋತಿದೇವ, ಕರಸ್ಥಲ ವಿಶ್ವನಾಥ, ಬೆಲಿದೇವ, ವೇಮನಾರಾಧ್ಯರು ಸೋಮನಾಥನ

ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳೆಂದು ಅವನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕರಸ್ಥಲ ವಿಶ್ವನಾಥಯ್ಯನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸೋಮನಾಥ ವೈಧಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಡಾ.ಸಿ.ಆರ್.ಶರ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಟ್ಟಕೂರಿ ಪೋತಿದೇವರು ಸೋಮನಾಥನ ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುವೆಂದು ಬಂಡಾರು ತಮ್ಮಯ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರೆ, ಎಸ್.ಆರ್.ಸೋಮಶೇಖರ ಶರ್ಮಾ ಅವರು ಕಟ್ಟಕೂರಿಪೋತಿದೇವರು ಸೋಮನಾಥನ ವಿದ್ಯಾಗುರುವೇ ಹೊರತು ದೀಕ್ಷಾಗುರುವಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವನ ಜನಕನಾದ ಗುರುಲಿಂಗಾರ್ಯನೇ ಸೋಮನಾಥನ ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುವೂ, ಆರಂಭದ ವಿದ್ಯಾಗುರುವೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಭೀಮಕವಿಯ ದೇಶ, ಮತ ವಿಚಾರ

ಭೀಮಕವಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲದ ವಿಚಾರದ ಜೊತೆಗೆ

.... ಶಿವಕವಿ ದೇವನಾತ್ಮಜ

ಸುಮತಿ ಭೀಮನುಭಯ ಕವಿತ್ವಸಮರ್ಥನು

ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದರೆ ಇನ್ನುಳಿದ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿವರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಶಿವದೇವ ಕವಿಯೇ ಭೀಮಕವಿಯ ತಂದೆ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವದೇವಕವಿ ತೆಲುಗಿನ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ತಿಕ್ಕನಾಮಾತ್ಯನಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಈಶ್ವರನೆಂದು ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನಿಂದ ಅನೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದ, 'ಸಂಸ್ಕೃತಾಂಧ್ರ ಕವಿತಾಪಿತಾಮಹ'ನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದ ಶಿವದೇವಕವಿಯೇ ಭೀಮಕವಿಯ ತಂದೆ ಎಂಬುದು ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ರಾಘವಾಂಕ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನಿಂದ ಭೀಮ ಕವಿಯ ಪರಿಚಯ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನ ಕೃತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಸಂಗತಿಗಳೆಂದರೆ, ಭೀಮಕವಿ ಹರಿಹರ-ರಾಘವಾಂಕರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವನು. ಶಿವದೇವ ತನಗೊಬ್ಬ ಮಗನಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪಾದಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ರಾಘವಾಂಕನಲ್ಲಿ ಓದಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹರಿಹರನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಅಂತೇ ಭೀಮಕವಿಯನ್ನು ಹರಿಹರನಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆ ತಂದು ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ರಾಘವಾಂಕನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ರಾಘವಾಂಕನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಭೀಮಕವಿ ಬೆಳೆದನಂತೆ. ಭೀಮಕವಿ ರಾಘವಾಂಕನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತನೆಂಬುದು ಉಭಯ ಕವಿಗಳ ಕಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಹರಿಹರ-ರಾಘವಾಂಕರು ಅನನ್ಯ ಶಿವಭಕ್ತ ಕವಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಭೀಮಕವಿ ಹರಿಹರ-ರಾಘವಾಂಕರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಬೆಳೆದನೆಂದು ಹೇಳುವುದರ ಹಿಂದೆ ಆತನ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ವು ಮಹಾಶಿವಭಕ್ತ ಕವಿಗಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆಯೆಂಬ ಆಶಯವಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಕೃತಿಗಳು

ಬಹುಶ್ರುತ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ತೆಲುಗು, ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯೆನಿಸುವ ಸೋಮನಾಥನು ೨೫ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪಿಡುಪರ್ತಿ ಸೋಮನಾಥ ತನ್ನ ಬಸವಪುರಾಣದ ಅವತಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಬಸವಪುರಾಣಾಂಬು ಪಂಡಿರಾದ್ಯುಲ
ಚರಿತಂಬುನನುಭವ ಸಾರಮುನುಜ
ತುರ್ವೇದಸಾರ ಸೂಕ್ತುಲು ಸೋಮನಾಥ ಭಾ
ಷ್ಯಮ್ಮು ಶ್ರೀ ರುದ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ಮು ಬಸವ
ರಗಡ ಗಂಗೋತ್ಪತ್ತಿರಗಡ ಶ್ರೀ ಬಸವಾದ್ಯ
ರಗಡಮು ಸದ್ಗುರುರಗಡ ಚೆನ್ನ
ಮಲ್ಲು ಸೀಸಮುಲು ನಮಸ್ಕಾರ ಗದ್ಯ ವೃ
ಷಾಧಿಪಶತಕಂಬುನಕ್ಷರಾಂಕ
ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಮುಲ್ ಪಂಚಪ್ರಕಾರ ಗದ್ಯ
ಯಷ್ಟಕಮು ಪಂಚಮು ನುದಾಹರಣ ಯುಗ್ಮ
ಮಾದಿಯಗು ಕೃತುಲ್ ಭಕ್ತ ಹಿತಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿ
ಜೆಪ್ಪನ ವಿಭಕ್ತ ಸಭಲ ಲೋಜೆಲ್ಲು ಚುಂಡು[೧೭]

ಅವನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು.

೧) ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಕೃತಿಗಳು
೨) ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಕೃತಿಗಳು
೩) ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ಕೃತಿಗಳು

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಗಳು

೧) ಬಸವೋದಾಹರಣಂ
೨) ರುದ್ರಭಾಷ್ಯಂ

೩) ವೃಷಭಾಷ್ಟಕಂ

೪) ಸೋಮನಾಥ ಭಾಷ್ಯಂ

ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳು

೧) ಸದ್ಗುರು ರಗಳೆ

೨) ಚನ್ನಬಸವ ಸ್ತೋತ್ರ

೩) ಶೀಲ ಸಂಪಾದನೆ ವಚನ

೪) ಸಹಸ್ರ ಗಣನಾಮಂ

ತೆಲುಗು ಕೃತಿಗಳು

೧) ಅನುಭವ ಸಾರಮು

೨) ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ಶತನಾಮ ಗದ್ಯ

೩) ಅಕ್ಷರಾಂಕ ಗದ್ಯ

೪) ಅಕ್ಷರಾಂಕ ಪದ್ಯಮುಲು

೫) ಗಂಗೋತ್ಪತ್ತಿ ರಗಡ

೬) ಚತುರ್ವೇದ ಸಾರಮು

೭) ಚನ್ನಬಸವ ರಗಡ

೮) ಚನ್ನಮಲ್ಲು ಸೀಸಮುಲು

೯) ನಮಸ್ಕಾರಗದ್ಯ

೧೦) ಪಂಚರತ್ನಮುಲು

೧೧) ಪಂಚಪ್ರಕಾರಗದ್ಯ

೧೨) ಬಸವ ಪುರಾಣಂ

೧೩) ಬಸವಾಷ್ಟಕಂ

೧೪) ಬಸವೋದಾಹರಣಂ

೧೫) ವೃಷಾಧಿ ಶತಕಂ

೧೬) ಮಲ್ಲಮದೇವಿ ಪುರಾಣಂ

೧೭) ಸೋಮನಾಥಸ್ತವಂ

೧೮) ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯಚರಿತ್ರಂ

ಬಸವಪುರಾಣಮು, ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯಚರಿತಂ, ವೃಷಭಾದಿಪ ಶತಕಂ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಹೆಸರು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಇವನು ಬರೆದಿರುವ ಮಲ್ಲಮದೇವಿ ಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ದೊಡ್ಡ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲ. ಸೋಮನಾಥಸ್ತವಂ ಎನ್ನುವ ದ್ವಿಪದಿಯ ಲಘು ಕೃತಿ ಸೋಮನಾಥನದಲ್ಲವೆಂದು ಮೇಟೂರಿ ಪ್ರಭಾಕರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಚಿಲುಕೂರಿ ನಾರಾಯಣ ರಾವ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ ತ್ರಿವಿಧ ಲಿಂಗಾಷ್ಟಕ, ಬಸವೋತ್ತರ ಶತನಾಮಗದ್ಯ, ಭಕ್ತಿಸ್ತವ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಎಸ್.ಆರ್.ಸೋಮಶೇಖರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

೨೫೦ ದ್ವಿಪದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 'ಅನುಭವಸಾರ' ಸೋಮನಾಥನ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗುರು ಮಹಿಮೆ, ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪ, ಭಕ್ತರ ಲಕ್ಷಣ ಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆ. ಭಾವಕ್ರಿಯಾರ್ಚನವಿಧಿ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನ ವಿಧಿ, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ.

ಬಸವ ಪುರಾಣಮು ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗುವುದು, ವೃಷಾಧಿಪ ಶತಕ ಸೋಮನಾಥನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಬಸವಾ! ಬಸವಾ! ಬಸವಾ! ವೃಷಾಧಿಪಾ! ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯವೂ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿ ಮಕುಟ ನಿಯಮ ಹಾಗೂ ಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಉತ್ಪಲಾಮಾಲಾ, ಚಂಪಕ ಮಾಲಾವೃತ್ತಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗಿದೆ.

ವೃಷಾಧಿಪ ಶತಕ ಮಣಿಪ್ರವಾಳ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದು, 'ಮಣಿಪ್ರವಾಳ' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ ಮಾಡಿದ ಮೊದಲ ತೆಲುಗು ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

'ಚತುರ್ವೇದಸಾರ' ೪೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಸವ ಶಬ್ದವಿಚಾರ, ಬಸವ ನಾಮೋಚ್ಚಾರಣ ಮಹಿಮೆ, ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ, ವಿಭೂತಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಲಿಂಗಧಾರಣ ಮಹಾತ್ಮೆ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಪರುಷನಾಮಗಳು, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರು ಶಿವಭಕ್ತರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅರುಚಿ ನಿರಸನ, ಚರಲಿಂಗಸ್ತುತಿ, ಶೀಲ ಲಕ್ಷಣ ಶಿವಾನುಭವ ಸೂತ್ರವಿವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ದ್ವಿಪದ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರ ಸೋಮನಾಥನ ಪ್ರೌಢಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಮತ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಬೆಯುಳ್ಳ ಈ ಕವಿ ದ್ವಿಪದಕ್ಕೆ ಜೀವ ತುಂಬುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶತಕ, ಅಷ್ಟಕ, ಮೊದಲಾದ ದೇಸೀ ಛಂದೋ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಅದ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ. ಪರಂಪರೆಯನ್ನು

ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ಈತ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತನಾಗುವನು.[೧೮]

೧೩ನೇ ಶತಮನಾದ ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿಯೂ ಸೋಮನಾಥ ಉಜ್ವಲ ಧ್ರುವತಾರೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಬಹುದು.

ಭೀಮಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳು

ಭೀಮಕವಿಯು ಮೂರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ

೧.ಬಸವಪುರಾಣ ೨. ಷಡಕ್ಷರ ರಗಳೆ (ಭೀಮಕವೀಶ್ವರ ರಗಳೆ) ೩. ಭೃಂಗಿದಂಡಕ

ಈ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಈತ ಷಟ್ಪದಿ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಭೀಮಕವಿ ಸಂಕ್ರಮಣ ಕಾಲದ ಷಟ್ಪದಿ ಕಾರರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು. ಆತನ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ' ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. "ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ಈತ ಮೊದಲು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಕುಣಿಯಲು ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಭೀಮಕವಿ ನಡೆಸಿದ್ದ."[೧೯] ಎಂಬುದು ಮರಳು ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬಸವಪುರಾಣ

ಭೀಮಕವಿ ಬಸವಪುರಾಣವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಕೃತಿಯು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕಾ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿಯೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. 'ಇನಿತು ಬಡಮತಿಯಾದ ನಾನು ಬಸವರಾಜನ ಕೃತಿಯನು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ರಚಿಸುವೆನು' ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಶಿವಯೋಗ ನಿದ್ರಾಮುದ್ರಿತನಾಗಲು, ಮೆಲ್ಲನೆ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನೂ, ಶಿವದೇವಾರ್ಯನೂ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು:

"ಆವುದಕ್ಕನುಮಾನಿಸದಿರೊಲಿ
ದಾವ ಶಬ್ದಾರ್ಥಮುಮನಾದಡೆ
ಭಾವಿಸಲು ನಿನಗಚೆಪಿ ನಿನ್ನಾತ್ಮದೊಳಗಲದಿರ್ದು
ನಾವು ರಚಿಸುವೆವೆಸೆವ ಬಸವಕ
ಥಾವಿಸರಮಂ ಬರೆದುಕೋ"[೨೦]

ಎಂದು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದರಂತೆ. ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನೆ ಶಿರದಲಿ ಧರಿಸಿ ಸಂತೋಷದಿಂದಿರಲು, ಸೋಮನಾಥನು ಭೀಮಕವಿಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು:

"ರಸಮೊಸರೆ ಮುನ್ನುಸುರ್ದದನೆ ಕನ್ನಡಿಸಿ ಪೇಳೆಂದು
ಎಸೆವ ಬಸವಪುರಾಣಮಂ ಪಸ
ರಿಸುವ ನಿರ್ಮಳಬೋಧೆಯಂ ಕರು
ಣಿಸಿದ ಕಾರಣವೆನಗೆ ಪಿರಿದಾಯಾಸವಿಲ್ಲ"[20]

ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಅದರಂತೆ ತಾನು ತೆಲುಗಿನ ಬಸವಪುರಾಣವನ್ನು ಇವನ ಈ ಮಾತಿನಿಂದಾಗಿ, 'ಕನ್ನಡಿಸಿ'ದನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಡಿಸು' ಎಂಬ ಪದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭೀಮಕವಿಯ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ವು ತೆಲುಗಿನ ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಕೃತಿಯ ನೇರವಾದ ಅನುವಾದವೆಂಬ ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ಬಂದಂತಿದೆ. 'ಕನ್ನಡಿಸು' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಅರ್ಥವಾದರೆ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥ. 'ಕನ್ನಡಿ' ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಿ ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣವು ಸೋಮನಾಥನ ಕೃತಿಯ 'ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ' ಎಂಬ ಅರ್ಥಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ವಿಮರ್ಶೆ ಸರಿಯಾದುದಲ್ಲ. ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ನಾಗವರ್ಮ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಸರ ಭಾರತವನ್ನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾರತ ಕಥಾಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಮೂಲದ ಯಥಾವತ್ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವ ಸಂಗತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಹೇಗೆ ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿ ನಾಗವರ್ಮನ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಮೂಲ ಆಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಯೆಂಬಂತೆ ರೂಪು ವ್ಯಾಸ ಭಾರತವನ್ನೆ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಗದುಗಿನ ಭಾರತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಂತೆ ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣಕ್ಕೆ ತೆಲುಗಿನ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವಪುರಾಣ ಆಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಕೇವಲ ಅನುವಾದವಾಗಿಲ್ಲ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳವುದೇ ಸರಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಭೀಮಕವಿ ಸೋಮನಾಥನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪದಶಃ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಲ್ಲ. 'ಉಭಯಕವಿತ್ವ ಸಮರ್ಥ' ನೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಭೀಮಕವಿ, ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಓದಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪದ, ಪದಸಮುಚ್ಚಯ, ಭಾವ, ಅಲಂಕಾರ ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೃದ್ಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಮೇಲಾಗಿ ಸಮರ್ಥಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಕವಿಯಾದುದರಿಂದ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹಲವು ಸಾಲು, ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಯೂ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರುವನು. ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಸವೇಶ್ವರನ ಕತೆಯೊಂದಿಗೆ ಇತರ ಶಿವಶರಣರ ಕತೆಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶೈವಧರ್ಮದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಬಸವಪುರಾಣ ಬಸವೇಶ್ವರನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅದು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾವ್ಯದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈ ಕೃತಿಗಿದೆ.

ಷಡಕ್ಷರ ರಗಳೆ

ಷಡಕ್ಷರ ರಗಳೆ ೧೦೫ ಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯ. ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರದ ಹಿರಿಮೆಯೇ ಈ ರಗಳೆಯ ವಸ್ತು. ಪ್ರತಿಪಾದದ ಅಂತ್ಯ 'ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ' ಎನ್ನುವ ಮಂತ್ರದಿಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ತಾರಕ ಮಂತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ರುತ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಭೀಮಕವೀಶ್ವರ ರಗಳೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದೆ. ಈ ಹೆಸರು ಬಂದುದರ ಕಾರಣ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವಭಕ್ತನೂ ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಭಕ್ತಿ ಒಲಮೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಭೀಮಕವಿ ಇದನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಭೃಂಗಿ ದಂಡಕ

ಈ ಕೃತಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ ನಂದಿಗೆ ಭೃಂಗಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ನಂದಿಯ ಕಥೆಯಾಗಿರಬಹುದು. 'ದಂಡಕ' ಎಂಬುದು ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಛಂದೋಪ್ರಕಾರ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದಂಡಕದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭೀಮಕವಿಯ ಅನುಪಲಬ್ಧ 'ಭೃಂಗಿ ದಂಡಕ' ಕೃತಿಯು ಉಪಲಬ್ಧವಾದರೆ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ: (ಸಂ.ಎನ್‌ಬಸವಾರಾಧ್ಯ) ಪು-೨.

೨. ಪಿ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ (ಅನು) : ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವಪುರಾಣ: ಪು- xii

೩. ಅದೇ, ಪು-xii

೪. ಆರ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ: ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ

5. ರಂ.ಶ್ರೀ.ಮುಗುಳಿ: ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ: ಪು–೧೩೩.

೬. ಗಾಜುಲ ವೀರಯ್ಯ : ಬಸವಪುರಾಣ ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಸಾಧನೆ ೬-೨ ,ಪು-೩೦.

೭. ಭೀ.ಬ.ಪು: ಸಂ.೬೦: ಪ ೯೨: ಪು- ೯೭೩.

೮. ಆರ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ: ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ - ೧: ಪು- ೪೯೬.

೯. ರಂ.ಶ್ರೀ.ಮುಗುಳಿ: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಪು- ೧೩೪.

೧೦. ಟಿ.ವಿ.ಸುಬ್ಬರಾವ್: ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಪು- ೪೮.

೧೧. ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ: ಭೀಮಕವಿ ವಿರಚಿತ ಬಸವಪುರಾಣ,ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಪು- ೧೧.

೧೨. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ:(ಸಂ.ಎನ್‌ಬಸವಾರಾಧ್ಯ)ಪು -೩.

೧೩. ಅದೇ. ಪು-೨.

೧೪. ಅದೇ. ಪು-೪.

೧೫. ಅದೇ. ಪು-೪.

೧೬. ಭೀ.ಬ.ಪು: ಸಂ.೧: ಪ ೧೭: ಪು- ೯.

೧೭. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ: (ಸಂ.ಎನ್‌ಬಸವಾರಾಧ್ಯ)ಪು-೬.

೧೮. ಅದೇ.ಪು-೨೫.

೧೯. ಕೆ.ಮರಳುಸಿದ್ದಪ್ಪ: ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂ : ೬, ಪು-೫೪.

೨೦. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಪೀ.ಸಂ, ಪ-೧೫, ಪು-೯.

೨೧. ಅದೇ.

ಅಧ್ಯಾಯ-ಮೂರು

ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು

'ಪುರಾಣ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಹಳೆಯದು, ಪುರಾತನವಾದುದು, ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಹೋದ ಕಥೆ, ಧೀರ್ಘಕಥೆ, ಅನವಶ್ಯಕವಾದ ವಿವರಣೆ, ಹರಟೆ... ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ.[೧]

ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ಆಗಮ ಮೊದಲಾದ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ವೇದಗಳಂತೆಯೆ ಪುರಾಣಗಳು ಪೂಜಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಮತ್ಸ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯು, ವಿಷ್ಣು, ಅಗ್ನಿ, ಗರುಡ, ಸ್ಕಂದ ಮೊದಲಾದ ಅಷ್ಟಾದಶ ಪುರಾಣಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. "ಪುರಾಣ ಎಂದರೆ ಹಳೆಯದು, ಪ್ರಾಯಶಃ ಯಾರೂ ಕಂಡು ಅರಿಯದ್ದು, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕೇಳಿ ಬಂದದ್ದು, ಅವುಗಳ ರೂಪ ಮತ್ತು ಸತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದವುಗಳಾಗಿವೆ"[೨] ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.

ಪುರಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠರವರು ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ: "ಇತಿಹಾಸ ಅಥವಾ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಥನವಸ್ತು ಪ್ರಮುಖವಾದರೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೋತ್ಪತ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪರಮಾರ್ಥ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳ ವಿವೇಚನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕಥನ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಮಹಾ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯ ಬೇರು ಐತಿಹಾಸಿಕವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ."[೩]

೧೮ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪುರಾಣಗಳು, ವಿಷ್ಣು ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪುರಾಣಗಳು, ಶಿವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಪುರಾಣಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಶಿವ ಪುರಾಣ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣ, ಲಿಂಗಪುರಾಣ, ಸ್ಕಂದಪುರಾಣ, ಇವು ಶಿವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪುರಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಸ್ವರೂಪ, ಮಹತ್ವ, ಶಿವಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಯ ಔನ್ನುತ್ಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪುರಾಣಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ, ರಾಘವಾಂಕ, ಚಾಮರಸ, ಷಡಕ್ಷರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಬಸವಣ್ಣ (ಬಸವರಾಜದೇವರಗಳೆ), ನಂದಿ (ವೀರೇಶಚರಿತೆ), ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು (ಪ್ರಭುದೇವರರಗಳೆ, ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ) ಶಂಕರ (ಶಭರಶಂಕರ ವಿಳಾಸ)-ಮೊದಲಾದವರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿ, ಶಿವ, ಮೊದಲಾದವರು ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದರೆ ಬಸವಣ್ಣ ಅಲ್ಲಮರು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕಥಾ ನಾಯಕರು ಪೌರಾಣಿಕ ಅಥವಾ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಯಾವುದೇ ಆಗಿರಲಿ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳು ರಸ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯದೆ 'ಕಾವ್ಯ'ಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಕೆಲವು ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಕೃತಿ 'ಕಾವ್ಯ'ವಾಗುವ ಬದಲು 'ಪುರಾಣ' ವಾಗಬೇಕೆಂಬುದೆ

ಇವರ ಬಯಕೆಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇವರ ಕೃತಿಗಿಟ್ಟ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಈ ಕವಿಗಳು ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪುರಾಣ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪುರಾಣ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಮೊದಲ ಕವಿಗಳು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಇವರನ್ನು ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಅನುಸರಿಸಿ ತಮಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬದುಕಿ ಬಾಳಿದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೇ ಕಥೆಯ ನಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪುರಾಣ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿಂಗರಾಜನ 'ಸಿಂಗಿರಾಜಪುರಾಣ', ಶಂಕರ ಕವಿಯ 'ಚೋರಬಸವ ಪುರಾಣ', ಎಳಂದೂರು ಹರಿಹರನ 'ಪ್ರಭುದೇವರ ಪುರಾಣ' ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನ 'ಚನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣ', ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ 'ಶಂಕರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಪುರಾಣ' ಹೀಗೆ ಇವುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ 'ಹೇಮರೆಡ್ಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮ' ಇಳಕಲ್ಲ ಮಹಾಂತ ಸ್ವಾಮಿ, ಸಿದ್ದಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಕುರಿತು ಆಧುನಿಕ ಪುರಾಣಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಹೀಗೆ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ ಪರಂಪರೆಗೆ ನಾಂದಿಹಾಡಿದವರು ತೆಲುಗಿನ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಭೀಮಕವಿಯೆ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಾಂಶ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ಕಾವ್ಯಾಂಶಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರನಂತೆ ಅತ್ತ ಪುರಾಣವಾಗಿಯೂ, ಇತ್ತ ಕಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಮತ್ತು ಸಹೃದಯರಿಗೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಈ ಕೃತಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ.

"ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣವೆಂದರೆ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿ ಬಾಳಿದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಮತ್ತು ಅವರು ಬೆಳಗಿದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪುರಾಣ"[೪] ಎಂದು ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ಅವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೈದಿಕ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡದ್ದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ. ಕಲ್ಯಾಣದ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಒಂದು ಆಂದೋಲನವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶರಣರು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಶರಣರೆಲ್ಲ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಕಡೆ ಚದುರಿ ಹೋದರು. ಹಾಗೆ ಚದುರಿ ಹೋದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಒಂದು 'ಉಳವಿ'ಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋದವರು. ಎರಡನೆಯದು 'ಶ್ರೀಶೈಲ'ದ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದ ಶರಣರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡಿತು. ಹದಿಮೂರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯರ ದಾಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಒಳಗಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ದಕ್ಕೆ ಒದಗಿತು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳ ಮನಸ್ಸು ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾದವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ "ಪುರಾಣಗಳ ರಚನೆಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶವಿರುವುದುಂಟು. ಮತಧರ್ಮ ತತ್ವಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ನೀತಿಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು, ಸಂದೇಶವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುರಾಣಗಳ ಸೃಜನೆಯಾಗುತ್ತ ಕಥೆಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಪರಮಸಾಧನವೆಂಬುದು ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜನತೆಯ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಾತು.. ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಮೂಲ ಕಥೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಂಧುರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶೆ ಅಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ನೀತಿ ತತ್ತ್ವಬೋಧೆಯನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟು ಇಂತಹ ನೂರಾರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದಿರುವುದುಂಟು. ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳೂ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ."[೫]

ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡ, ವೀರಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಶ್ವಕೋಶದಂತಿರುವ ಈ ಪುರಾಣಗಳ ರಚನೆಗೆ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಚೌಕಟ್ಟು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸೋಮನಾಥ ತನ್ನ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಸವನನ್ನು ನೆನೆಯುವುದೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾವವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು-

ಅಕಳಂಕಲಿಂಗ ರಹಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ
ಸಕಲ ವೇದ ಪುರಾಣ ಸಮತವಾದ
ಆತತ ಸಕಲ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತ
ಗೀತಾರ್ಥ ಸಮಿತಿಯೇ ಮಾತೃಕೆಯೆಂಬ
ಪೂರಿತವಾಗೊಪ್ಪುವಾ ಮಣಿಗಳಿ
ದಾರದಂತೆಯೆ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತ ವಿತತಿ
ಚರಿತೆಗಳಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತ ಬಸವನ
ಚರಿತೆಯ ವರ್ಣಿಪೆ ಸತ್ಕೃತಿಯೆನಿಸೆ.[೬]

ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಭೀಮಕವಿ ಪದಶಃ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ

ಆದಿಲಿಂಗ ರಹಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂ
ತಾದಿ ವೇದ ಪುರಾಣ ಸಮ್ಮ
ವಾದ ಬಸವ ಪುರಾತನರ ಗೀತಾರ್ಥ ಮಾತೃಕದಿ
ಕೋದ ಮಣಿಗಣ ಸೂತ್ರದಂತಿರೆ
ಆದಿಗಣ ಚರಿತಗಳೊಳು ಸಂ
ವೇದಿಸಲು ಬಸವನ ಚರಿತೆಯಂ ಬಣ್ಣಿಸುವೆನೊಸೆದು.[೭]

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬಸವಚರಿತೆಯನ್ನು ಆದಿಗಣಚರಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಇವರ ಪ್ರಕಾರ ಬಸವ ಚರಿತೆ, ಆದಿಗಣಚರಿತೆಗಳೇ ಬಸವ ಪುರಾಣದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಬಸವ ಚರಿತೆಗೆ ಬಸವ ಪುರಾತನ ಗೀತೆಗಳೇ ಮಾತೃಕೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ವೇದ ಪುರಾಣ ಸಮ್ಮತವಾದವು. "ಚರಿತೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಶ ಹಾಗೂ ಪವಾಡಗಳೆರಡರ ಅರ್ಥವೂ ಅಡಕವಾಗಿದೆ"[೮] ಎಂದು ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪವಾಡಗಳು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅತಿಶಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದರಿಂದಲೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನಸ್ಸು ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ; ಸೋಲುತ್ತದೆ; ಪರವಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಯ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಲು ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲದಂತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೈಜ ಚರಿತ್ರೆಗಿಂತಲೂ ಪವಾಡಗಳಿಗೇ ಕವಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂದಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾಜದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, "ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಇಂದಿನವರಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಅಂದಿನವರಿಗೆ ಪವಾಡಗಳೇ ಅಧಿಕ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದುವು."[೯] ಎಂದು ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬಸವಪುರಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಎರಡು

೧. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚರಿತೆ

೨. ಆದಿಗಣಗಳ ಚರಿತೆ

ಇವೆರಡನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುವ ಬಗೆ ಹೇಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ, ಪ್ರಭುದೇವ, ಕಿನ್ನರಿ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯನವರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಕಾಲೀನ ಶರಣರ ಜೀವನ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆರೆತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರ ಚರಿತೆಗಳೂ ಬಸವ ಚರಿತೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿ ದೃಢವಾಗುವಂತೆ, ಅವರು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅವತರಿಸಿದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾರುವಂತೆ ಅವರ ಸುತ್ತಣ ಈ ಶರಣರು ಪರೀಕ್ಷೆ ಒಡ್ಡಿರುವರು, ಸಹಾಯ ನೀಡಿರುವರು.

ಇನ್ನು ಆದಿಗಣ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚರಿತ್ರೆ ಹೇಗೆ ಬೆರೆತಿದೆ ಎಂದರೆ, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನದ ಇಲ್ಲವೆ ಪರಿಸರದ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು, ಪವಾಡಗಳು ಆದಿ ಶರಣರ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಆ ಚರಿತೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತ ರೂಪದಿಂದಲೋ ಬೋಧನೆಯ ರೂಪದಿಂದಲೋ ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಚಕಿತನಾದ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಮುಗ್ಧ ಭಕ್ತರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಮಾಚಿ ದೇವರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬಿಜ್ಜಳನಿಗೆ ವೀರಭಕ್ತರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಯ ಅಹಂನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಮಾಚಿದೇವರು ಆದಿಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಹೀಗೆ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಆದಿಗಣ ಚರಿತೆ ಬಂದಿದೆ.

ಆರಂಭದ ಪುರಾಣಕಾರರಾದ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದ ಈ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪದ್ಮಣಾಂಕನ 'ಪದ್ಮರಾಜ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ

ಪುರಾಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಂತರದ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೪೨೮-೧೪೪೬) ಲಕ್ಕಣ ದಂಡೇಶ ಮೊದಲಾದವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಕಾರ್ಯ ಭರದಿಂದ ಜರುಗಿತು. ಲಕ್ಕಣ ನಂಡೇಶನು ತನ್ನ 'ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣದ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಈತ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ಅಷ್ಟಾದಶ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಪದಿನೆಂಟಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಅವೇ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಅವು ಹೀಗಿವೆ

೧. ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಾವಸ್ತುವಿನ ವಿವರಣ

೨. ಸಕಲ ನಿಷ್ಕಲದ ಪರಿ

೩. ನಿಷ್ಕಲ ತತ್ತ್ವ ಸಕಲವಾದ ಭೇದ

೪. ಭುವನಕೋಶ

೫. ಶಿವಲೋಕದಭಿವರ್ಣನೆ

೬. ಹರನ ದಿವ್ಯಾಸ್ಥಾನ

೭. ನಾರದನ ದರುಶನ

೮. ಪುರಹರ ನಂದೀಶ್ವರ ಸಂವಾದ

೯. ಜಗದೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಸವಾವತಾರ

೧೦. ಬಸವನ ಬಾಲಲೀಲೆ

೧೧. ಬಸವನ ಪವಾಡಗಳು

೧೨. ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಶಿವಧರ್ಮವನ್ನು ನೆಚೆ ತೋರಿ ಮೆರೆದ ಗಣಪ್ರಶಂಸೆ

೧೩. ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ, ಪಿಂಡದುತ್ಪತ್ತಿ, ಸಂಸಾರ ನಿರಶನ

೧೪. ಲಿಂಗಧಾರಣ

೧೫. ಶಿವಪೂಜಾನಿಯಮ

೧೬. ಪಾದೋದಕ ಪ್ರಸಾದಕ್ರಮ

೧೭. ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ ಮಾಹೇಶ್ವರಾ ಚರಣೆ

೧೮. ಷಟ್ಸ್ಥಲ[೧೦]

ಲಕ್ಷಣ ದಂಡೇಶನು ಹೇಳಿದ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿ ಮುಲುಹಣ, ಸಿಂಗಿರಾಜ ಮೊದಲಾದ ನೂರಾರು ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಕಾರರು ಬಂದರು. ಕೆಲವರು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ರಚಿಸಿರುವರು. ಇಂದು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ನೂರಾರು ಪುರಾಣ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. 'ಬಸವಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಬಸವನ ಬಾಲಲೀಲೆ, ಬಸವನ ಪವಾಡಗಳು, ಶಿವಧರ್ಮವನ್ನು ಮೆರೆದ ಭಕ್ತರ ಕಥೆಗಳು, ಲಿಂಗಧಾರಣೆ, ಶಿವಪೂಜಾ ನಿಯಮ, ಪಾದೋದಕ, ಪ್ರಸಾದಕ್ರಮ, ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ ಮಾಹೇಶ್ವರಾಚರಣೆ, ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕೃತಿ 'ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ'ಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

---

೧. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪು - ೭೪೧.
೨. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪರಿಭಾಷೆ : ಓ.ಎಲ್.ನಾಗಭೂಷಣಸ್ವಾಮಿ, ಪು- ೧೪೬.
೩. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಭೀಬಪು, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪು - ೧೩.
೪. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ- ಪು-೧೧೩.
೫. ಉದೃತ: ಅದೇ, ಪು-೧೧೪.
೬. ಪಾ.ಸೋಬಪು : ಆ-೧ ಸಾ ೧೭೬-೮೪, ಪು ೭-೮.
೭. ಭೀಬಪು: ಸಂ-೧, ಪ-೨೩, ಪು-೧೧.
೮. ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ : ಭೀಬಪು ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪು-೪೨.
೯. ಅದೇ, ಪು-೪೨.
೧೦. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ- ಪು-೧೨೦.

ಅಧ್ಯಾಯ-ನಾಲ್ಕು

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕಥಾವಸ್ತು

ಬಸವಪುರಾಣದ ಕಥಾವಸ್ತು

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕಥಾವಸ್ತು

ಬಸವಪುರಾಣದ ಕಥಾವಸ್ತು

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವಪುರಾಣವು' ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಮೊದಲ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬದುಕನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ನಂಬಿಕೆ, ಪುರಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಬಗೆಗೆ ಅಪಾರ ಅಭಿಮಾನವಿರುವ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಜೊತೆಗೆ ವೀರಶೈವ ದರ್ಶನ ನೀಡುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸೋಮನಾಥನ ನಂತರದ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಬಸವಪುರಾಣವು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಮಹತ್ಕೃತಿ. ಅಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚರಿತ್ರೆ, ಅವರ ಭಕ್ತಿಯ ವೈಭವ, ಅವರೊಡನಿದ್ದ ಶರಣರ ಜೀವನ, ಮುನ್ನಿನ ಪುರಾತನರ ಕಥೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಣ್ಣನೆಯಿದೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬದುಕು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪುರಾತನ ಶರಣರ ಕಥೆ, ಅವರ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಮುಖ್ಯವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬದುಕಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಶಿವಭಕ್ತರ ಕಥೆಯೇ ಮೂರುಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿತ್ರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು.

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜನನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಕೈಲಾಸದ ಶಿವನ ಒಡ್ಡೋಲಗಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಾರದನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತಿಯು ಕಾಣದಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಲಿಂಗ ಜಂಗಮ-ಪ್ರಸಾದ ಸ್ಥಳಗಳ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮಾನವನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಶಿವನೇ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಬೇಡುವನು. ಆಗ ಶಿವನು ನಾರದನನ್ನು ಕುರಿತು:

"ನಂದಿಕೇಶ್ವರನಿಗೂ ನನಗು ಒಂದಿಷ್ಟು

ಸಂದಿಲ್ಲದಿಹುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗ

ಲೀತನ ಕಳಿಸುವೆನೀತನಿಂ ಪರಮ

ಪೂತವಾಗುತ ಲೋಕ ಬೋಧೆ ವಡೆವುದು"[1]

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನಂದಿಯೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ.

ಆದರೆ ನಂದೀಶನಿಗೆ ಶಿವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಶಿವಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ತೊರೆಯಲು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶಿವ ಆತನನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ:

"... ನೀನೆಯೆ ಹುಟ್ಟಬೇಕಯ್ಯ

ಇಲ್ಲದಿರಾನೀಗ ಹುಟ್ಟಬೇಕಯ್ಯ"

ಎಂದು ಹೇಳಿ "ಅಚ್ಚರಿಯೆನಲು ನಮ್ಮಾಣತಿಯಂತೆ ಹುಟ್ಟು ದ್ವಿತೀಯ ಶಂಭುವೆನೆ ಭುವಿಯಲಿ" ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ನಂದಿಗೆ ಶಿವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಮನಸ್ಸಾಗದು. ಆಗ ಮತ್ತೆ ಶಿವ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಆತನ ಮನವೊಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

"... ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ

ಪೂಣ್ದು ದ್ವತೀಯ ಶಂಭುವೆನುವ ಮಹಿಮ

ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುತ ಲೋಕವಿಹಿತಾರ್ಥಕಾಗಿ

ಭಕ್ತಿ ಹಿತಾರ್ಥದಿಂ ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿ

ನಮ್ಮ ವಿನೋದಾರ್ಥ ಮರ್ತ್ಯವ ಪರಮ

ಪಾವನಗೊಳಿಸು ಬಸವನಾಮದಿಂದ"[೨]

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ನಂದೀಶನು ಇಲ್ಲಿದ್ದರೇನು? ಅಲ್ಲಿದ್ದರೇನು? ಎಲ್ಲಿದ್ದರೇನು? ನಾನಿನ್ನಲ್ಲೆ ಇರುವೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಿನ್ನಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಸವ ನಾಮದಿಂದ ಅವತರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಜನನ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಯ

ಹಿಂಗುಳೇಶ್ವರ ಬಾಗವಾಟಿ ಎಂಬುದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಅಗ್ರಹಾರ. ಅಲ್ಲಿ ಮಂಡಗೆ ಮಾದಿರಾಜ-ಮಾದಾಂಬೆಯೆಂಬ ಸತತ ಶಿವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದ ದಂಪತಿಗಳಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಬಹುಕಾಲ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದಿರಲು ಮಾದಾಂಬೆ ನಂದೀವ್ರತವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು

ನಂದೀಶ ನಂದೀಶ ನವನಂದಿನಾಥ
ಎನ್ನಣ್ಣ, ಎನ್ನಪ್ಪ, ಎನ್ನಯ್ಯ ಬಸವ
ನಿನ್ನಂಥ ಸದ್ಭಕ್ತ ನಿನ್ನಂಥ ಪುತ್ರ
ನನು ಖ್ಯಾತಿಯಿಂದೊಬ್ಬನನು ಕರುಣಿಸಲು
ಪ್ರೀತಿಯಿಂ ನಿನ್ನಯ ಹೆಸರನಿಡುವೆನು[೩]

ಎಂದು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ನಂದೀಶನಿಂದ ಪ್ರಸಾದ ಲಭಿಸುವುದು. ಆ ಪ್ರಸಾಧದ ಫಲವಾಗಿ ಮಾದಾಂಬೆ ಗರ್ಭತಾಳಿ ಪುತ್ರರತ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುವಳು. ಆಗ ಶಿವನು ಬಸ್ಮ ಬಳಿದ, ತ್ರಿಪುಂಡ್ರ ಧರಿಸಿದ, ಜಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಯೋಗದಂಡವಿಡಿದ ಗುಪ್ತ ವೇಶದಿಂದ ಬಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು:

ಈಗ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಸತ್ಪುತ್ರನು ತನ್ನ ಮಗನೆಂಬುದಾಗಿಯೂ, ಈ ಲೋಕದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಉಪದಿಯಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಇನ್ನು ಮುಂದೆ

.... ಈ ಭವದಲ್ಲಿ

ನಾನವನಿಗೆ ಗುರು, ಇನ್ನು ಮೇಲಿಂದ

ನಿನ್ನ ನಂದನಗೆ ಲಿಂಗಾನರ್ಪಿತವನು

ಇನಿತಾದರುಣಿಸಬೇಡಮ್ಮ ಎನ್ನಾಣೆ[4]

ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ಅದೃಶ್ಯನಾಗುವನು. ಮಗುವಿಗೆ ಬಸವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಾಮಕರಿಸಿ ಆನಂದ ಪಡುವರು. ಅವನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ ಮಾಡುವನು. ಸಿದ್ಧಭಕ್ತರನ್ನು ಶಿವನಂತೆ ಕಾಣುವನು. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಈ ವೃಷಭ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಬರಹ, ವಾಚನ, ಸಂಗೀತ, ಗಣಿತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ವೇದಾಗಮ, ಪುರಾಣ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದು ಅವನ ವಶವಾಗುವುವು.

ಉಪನಯನ

ಬಸವೇಶ್ವರನಿಗೆ ೮ ವರ್ಷ ತುಂಬಿದಾಗ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಂದೆ ಮಾದರಸನು ಸಕಲಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಬಸವನು ಮುಂಜಿಯೆಂದೇನಿದ ಮಾಡವೆಯೆನಗೀಗ, ಈಶ್ವರ ನನ್ನೋಲೈಸಿ ಪರಮನ ಗುರುವಾಗಿ ಪಡೆದು ದುರ್ನರರ ಗುರುವೆಂದು ಓಲೈಸೆ ನರಕವಲ್ಲವೇನು? ಈ ಯೋಚನೆಯನ್ನಾದರೂ ಏಕೆ ಮಾಡುವಿರೆಂದೂ, ನೀರು ನೇಣಿನ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದ ತನ್ನನ್ನು ಘೋರಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬಾರದೆಂದೂ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗಪೂಜೆಗೆ ಸಮಾನವಾದುದು ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವಾದಿಸುವನು. ಆದ ಮಾದರಸನು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು

"ಕೇಳಯ್ಯ, ಬಸವಯ್ಯ, ವಿಪ್ರ ಮಾರ್ಗದಲಿ

ಆಗಮವಿಧಿ ಹದಿನಾರು ಕರ್ಮಗಳು

ಆ ಗರ್ಭಸಂಸ್ಕಾರವಾದಿಯಿಂದಿಹವು

ಅದರಲೊಂದಾದರೂ ನೂನವೆನಿಸಲು

ಅಗ್ರ ಕುಲೋತ್ತಮನಾಗನು"[5]

[illegible]

ಎಂದು ಹೇಳಿ ಉಪನಯನವು ಶಿವಭಕ್ತಿಗೆ ವಿರೋಧವೇನಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ : ನಮ್ಮ ಮಂತ್ರಗಳು ಕೂಡ ಶಿವನೆ ಮಾದೇವನೆನ್ನುವವು. ಉಪನಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೊಡುವ ಸೂತ್ರವೆ ಭೀಮಸರ್ಪಗಳಂತೆ, ಹಿಡಿಯುವ ಪಾತ್ರೆಯೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಿರದಂತೆ, ಪಾಲಾಶದಂಡವದು ಪಂಕಜೋದರನ ಬೆನ್ನೊಳೆಯಂತೆ, ತಲೆಯ ಸುತ್ತು ಕೂದಲು ಶಿವಜಡೆಯಂತೆ ತೊಟ್ಟ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ಗಜಾಜಿನದಂತೆ, ಇಟ್ಟ ಮೇದಾವಿಯು ವಿಭೂತಿಯಂತೆ ಹೀಗೆ ಉಪನಯನ ಕಾಲದ ಈ ವೇಶವೆಲ್ಲ ಹರನೆ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಧರಿಸುವ ವೇಷದಂತೆಯೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾನು ಎಂದು ಹಿತವಚನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಬಸವನು ಇದನ್ನೊಪ್ಪದೆ :

ಮನೆ ದೈವವಾದ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಿರಲು

ಬಲು ದೈವವೋಲೈಸೆ ಧರ್ಮವೆ ಹೇಳು

ಎಂದು ವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಂದೆ ಮಗನ ಈ ವಾದವು ವಿರಸಕ್ಕೆ ತಿರುಗಲು ನೀವೆಲ್ಲಿಯ ತಂದೆ, ನೀವೆಲ್ಲಿಯ ತಾಯಿ, ಎಲ್ಲಿಯ ಸಂಬಂಧ ಧರ್ಮೇತರಿರ ಎಂದು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ತೊರೆದುದಲ್ಲದೆ, ನನಗೆ

ಚನ್ನಯ್ಯನೇ ತಾತ ಚೇರಮ ತಂದೆ

ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಮಗನು ನಾನೆಂದು[೬]

ಸಹೋದರಿ ನಾಗಮಾಂಬೆಯೊಡನೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಮಹಾಮನೆಯ ಕಡೆ ನಡೆದನು.

ವಿವಾಹ

ಮನೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಬಂದ ಬಸವಣ್ಣನು ಮಹಾಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಉಪನಯನಕ್ಕೆಂದು ಬಂದಿದ್ದ ಅವನ ಸೋದರ ಮಾವ ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಂಡಾರಿ ಬಲದೇವ ದಂಡನಾಯಕನು

"ಇಂಥ ಭಕ್ತನಿಗೀಗ ಲೀಯದೆ ಮಗಳ

ನಿನ್ನೆಂತಹವನಿಗೀವೆನು ನಾನಿನ್ನೆನುತ"[೭]

- ಬಸವ ಕುಮಾರನ ಬಳಿಗೆ ತಾನೇ ಹೋಗಿ ಸಂತಸದಲಿ ಮಗಳನಿತ್ತು ನಮಿಸಿ

"ನನ್ನ ಮಗಳ ಕೊಂಡು ನನ್ನನು ರಕ್ಷಿ

ಸೈ ಬಸವಣ್ಣ ಮಾಹೇಶ್ವರ ತಿಲಕ"[೮]

ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೈದು ಸಂತಸದಲಿ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡುವನು. ಸಮಾರಂಭ ಮುಗಿದೊಡನೆ ಬಸವನು ಮುಂದೆ ಇರುವ ಕಪ್ಪಡಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ

ಗುರುಲಿಂಗರಿರುವರೆಂದೂ, ಅವರ ಪಾದಗಳನರ್ಚಿಸಿ ಭಕ್ತ್ಯಂಗನೆಯಸಾಲಂಗಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿ, ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಸಹೋದರಿ ನಾಗಾಯಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಬರುವನು.

ಸಂಗಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದನಂತರ ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಘನವಾಗಲು ಗುರುಲಿಂಗಮೂರ್ತಿಯ ಪಾದಗಳನು ಆನಂದ ಜಲದಲಿ ತೊಳೆದು ಗುರುಪೂಜೆಯಲಿ ತನ್ನನರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಸವ ಕುಮಾರನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ, ಸಂಗಮದೇವನು ತಾಪಸಿಯ ವೇಷದಲಿ ಬಂದು ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡುವನು. ಬಸವಣ್ಣನು ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶ ಗತಿಯನು ಹೊತ್ತು ಭಕ್ತರೊಡನೆ ದೇವಾಲಯದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡೋಲಗಗೊಟ್ಟು, ಸಂಗಮನಾಥನನ್ನು ತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಸುಖದಿಂದಿರುವನು.

ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಕಾರಣ

ಬಸವಣ್ಣನು ಸಂಗಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತಮೇಲೆ, ಅತ್ತ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಭಂಡಾರಿ ಬಲದೇವ ದಂಡನಾಯಕನು ಬಸವನಿಗೆ ತನಯಳನಿತ್ತುದರಿಂದ ಪ್ರಮಥರೆಲ್ಲರು ಮೆಚ್ಚಿ ಕರೆಕಳಿಸಿ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋಗುವಂತೆ ಶಿವಲೋಕವನ್ನೈದಿದನು. ಆಗ ಬಿಜ್ಜಳನು ಬಲದೇವನ ಗುರುತರವಾದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊರುವ

"ಈತನ ವಂಶದ ಯಾರಾದರೂನು
ಇವನ ನಿಯೋಗವನುಳಿಸುವನಿಹನೆ?"

ಎಂದು ಅವನ ಆಪ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ, ಬಸವನು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ಕರೆಯಿಸುವನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಬಸವನು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬರುವನು.

ದಂಡಾದೀಶ ಪದವಿ

ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳನು ರಾಜವೈಭವದಿಂದ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ಕರೆತಂದು ಮುನ್ನಿದ್ದ ಮಂತ್ರಿಪಳೀರಾರು ಜನಕೆ ಮುಖ್ಯನಾಗಿ ದೇವ ಗದ್ದುಗೆಯೇರಿಸಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಬಿಜ್ಜಳನಿಂತೆಂದ.

"ಸಕಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪೂಜ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆಲ್ಲ
ಪ್ರಕಟವೆನಲು ನೀನೆ ಪತಿಯು ಅಲ್ಲದೆಯೆ
ಎನ್ನರ್ಥ ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಪತಿ ನೀನು
ಹೆಚ್ಚು ಮಾತೇಕೆ? ನೀನೆ ನಾನು ಬಸವ
ನಿನ್ನ ನಂಬಿದೆ"

ಎಂದು ಸ್ನೇಹ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದ ಬಿಜ್ಜಳನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನು

"ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯವ ರಕ್ಷಿಸುವುದೇನು ಹಿರಿದು
ನೀರಧಿ ಮೇರೆಯಾಗದನು ಹಬ್ಬಿಸುವೆ"[೧೧]

ಎಂದು ಆಶ್ವಾಸಿಸಿ ದಂಡಾದೀಶ ಪದವಿಯ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತನು. ಆಗಲೇ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಭಕ್ತಿಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತೊಡುವನು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ :

೧) ನಿತ್ಯವು ಶಿವರಾತ್ರಿ ಮಾಡುವುದು. ೨) ಭಕ್ತರನ್ನು ಶಿವನೆಂದೇ ಭಾವಿಸುವುದು ೩) ಶಿವೈಕ್ಯರಲ್ಲಿ ಕುಂದನ್ನು ಎಣಿಸದಿರುವುದು ೪) ಶರಣರ ಕುಂದನ್ನು ನುಡಿಯದಿರುವುದು ೫) ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೂ ವಂಚಿಸದಿರುವುದು ೬) ಶಿವನಲ್ಲಿ ಮೋಹಿಸಿ ಏನನ್ನೂ ಬೇಡದಿರುವುದು ೭) ಬಯಸಿದವರಿಗೆ ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ತಡವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಡುವುದು. ೮) ನುಡಿದು ಹುಸಿಯದೆ ಇರುವುದು ೯) ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ನುಡಿಯುವುದು ೧೦) ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆಯುವುದು ೧೧) ಹಿಡಿದ ಛಲವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದು ೧೨) ಭಕ್ತರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡುವುದು ೧೩) ಬಿಡದೆ ದಾಸೋಹ ಮಾಡುವುದು ೧೪) ಭಕ್ತಿಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಗೆಲವನ್ನೀಯದಿರುವುದು ೧೫) ಭಕ್ತರುಗಳಿಗೆ ದಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸುವುದು ೧೬) ಪರಸಮಯಿಗಳ ದರ್ಪ ಹರಣಮಾಡುವುದು ೧೭) ಕುತರ್ಕದಿಂದ ಮತ್ಸರಿಸುವ ಪರವಾದಿಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವುದು ೧೮) ಶಿವನಿಂದೆಗೈವರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದು ೧೯) ಹರಭಕ್ತರ ನುಡಿಯನ್ನು ಉದಾಸೀನವಾಗಿ ಕಾಣುವವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳದಿರುವುದು ೨೦) ಶಿವಶರಣರೊಡನೆ ಶಿವಯೋಗದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವುದು ೨೧) ಶಿವಗಣಕ್ಕೆ ಅನರ್ಪಿತವಾದುದನ್ನು ಮುಟ್ಟದಿರುವುದು ೨೨) ಶರಣರು ಏನೇ ಎಂದರೂ ಮಾರುತ್ತರವ ಕೊಡದಿರುವುದು ೨೩) ಜಂಗಮರನ್ನು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆಂದೇ ಭಾವಿಸುವುದು ೨೪) ಮಾನವರನ್ನು ಬೇಡದಿರುವುದು ೨೫) ಶರಣರಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೆ ತಲೆಬಾಗದಿರುವುದು ೨೬) ಭವದ ಬಾಧೆಗೆ ಸಿಲುಕದಿರುವುದು ೨೭) ವಿಷಯ ಸುಖಕ್ಕೆ ಇಂಬುಗೊಡದಿರುವುದು ೨೮) ಷಡ್ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದು ೨೯) ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು ೩೦) ಶಿವಾಚಾರವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟು ಬೆಳೆಯಿಸುವುದು ೩೧) ಒಡಲಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಶರಣೆನ್ನುತ್ತಿರುವುದು ೩೨) ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನೂ ಕೊನೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವುದೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಶರಣ ಸಮಾಗಮ

ಬಸವಣ್ಣನು ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲದಿಕ್ಕಿಗೂ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲು ತೊಡಗುವನು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆತನ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲೆಂದೇ ಅನೇಕ ಶಿವಭಕ್ತರು ನಿತ್ಯಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ ಬರುವರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಪರಮೇಶ ಭಕ್ತಿಯೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿರುವ ಸೋದರಿ ನಾಗಾಂಬೆಯ ಮಗನಾದ ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣನು ಬರುವನು. ತನ್ನ ಗುರುವಾದ ಬಸವನ ಶ್ರೀಪಾದ ಜಸರುಹಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಅರ್ಚನೆಗೈದು ಅನತಮುಖವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವನು.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರು ಕೂಡ ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಂಟು ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಹಬ್ಬಿಸಬೇಕೆಂದು ಭಕ್ತಿ ಭಂಡಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಬರುವರು. ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವ, ಕಿನ್ನರಯ್ಯ, ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ, ಚೌಡಯ್ಯ, ಏಕಾಂತರಾಮಯ್ಯ ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯ, ಹರಳಯ್ಯ, ಮಧುವಯ್ಯ, ಜಗದೇವ, ಮಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ನೂರಾರುಶಿವಶರಣರು ಬಸವಣ್ಣನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಬಸವಣ್ಣನೊಡನಿದ್ದು ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಲು ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಶರಣರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನು ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳಿಂದ ಮೆರೆದು ಬಿಜ್ಜಳನ ಹಾಗೂ ಶಿವಶರಣರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವನು.

ಹೀಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಕೀರ್ತಿ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತ ಜನರ ಭಾಗ್ಯರೂಪಿಯಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೂರದೂರದಿಂದ ಜನರು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಗಳು, ಯತಿಗಳು, ಮಾನಿಗಳು, ಮೌನಿಗಳು, ಗಾಯಕರು, ನಟವರರು, ವಾಗ್ಮಿಗಳು, ಆತ್ಮಸುಖಿಗಳು ಹೀಗೆ ಸಕಲ ವಿದ್ಯಾನಿಪುಣರು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಲು, ಬಸವತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪುನೀತರಾಗಲು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರ ಬಗ್ಗೆ ಸೋಮನಾಥನು ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅವರುಗಳೆಂದರೆ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರು, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು ಮೊದಲಾದವರು. ಈ ಮಹಾಶಿವಭಕ್ತರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನೇ ನೆಪವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸೋಮನಾಥನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನು, ಉಪಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಆರೋಗಣೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗ ಹೀಗಿದೆ.

ಮಹಾನುಭಾವ ಪ್ರಭುದೇವನ ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡಿದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹೊನ್ನ ಹರಿವಾಣದಲ್ಲಿ ದೇವಾನ್ನ, ದಿವ್ಯಾನ್ನ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪ್ರಭುದೇವರ ಆರೋಗಣೆಗಾಗಿ ಎಡೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಲಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ತೊಂಬತ್ತೊಂದು ಸಾವಿರ ಜಂಗಮಕ್ಕೆಂದು ಮಾಡಿದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಅಲ್ಲಮನು ಅರ್ಧಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಖಾಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಬಸವಣ್ಣನು ನಿಮಗಿನ್ನು ನಾನೇ ಓಗರವೆಂದು ತನ್ನ ತನುವನ್ನೇ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಭುದೇವ ಆತನ ಭಕ್ತಿಗೆ ವಿನಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಇದಾದ ನಂತರ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಹಾಮನೆಯನ್ನು ದರೋಡೆ ಮಾಡಲು ಬಂದ ಕಳ್ಳರು ಆ ಮನೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಕರಿಯ ಬದನೆಕಾಯಿಯನ್ನು ಲಿಂಗದಂತೆ ಕಟ್ಟಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಬಸವಣ್ಣನು ಅವರನ್ನು ಸಂಗಮನಾಥನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದು, ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಗಾಗಿ ಕರೆಯುವುದು. ಎದರಿ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಕೊರಳ ಬದನೆಕಾಯಿಗಳು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವಾಗಿಬಿಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಆ ದರೋಡೆಕಾರರು ಭಕ್ತರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೋಮನಾಥ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಜೋಳದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿನ ರಾಶಿ ಮಾಡಿದ ಪವಾಡ, ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಣ ಎಣಿಕೆ

ಮಾಡಿದಾಗ ಇಮ್ಮಡಿಯಾದ ಕಥೆ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಅಂಬರ ಅಕ್ಷಯವಾದ ಕಥೆ, ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯ ಲಿಂಗಪೂಜೆ ಮಾಡಿದ ಕಥೆ, ಮುಕ್ಕಣ್ಣನಿಗೆ ಬೇಡರ ಕಣ್ಣಪ್ಪ ಕಣ್ಣನಿತ್ತ ಕಥೆ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವರ ಭಕ್ತಿ, ಸಿರಿಯಾಳನ ಭಕ್ತಿ, ಮರಣವನ್ನು ಗೆದ್ದ ಮಹಾಂತ ಮಾಚಯ್ಯನ ಕಥೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಿವಭಕ್ತರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾರು ಜನ ಶಿವಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿ, ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪವಾಡಗಳು, ಅವರ ಲಿಂಗ ನಿಷ್ಠೆ, ಚಾರಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಮನತುಂಬಿ ಸೋಮನಾಥ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿ, ಬದುಕು ಹಿಂದೆ ಸರಿದು ಶಿವಭಕ್ತರ ಕಥೆಗಳೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೆರೆದಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಉತ್ಸಾಹವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆತನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಬಸವನ ಪುರಾಣದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಶಿವಭಕ್ತರ ಪವಾಡ, ಭಕ್ತಿ, ಲಿಂಗನಿಷ್ಠೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನೆ ಹೇಳಿದ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ಮೂಲ ಕಥೆಗೆ ಸೋಮನಾಥ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಗಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ

ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹರಳಯ್ಯ, ಮಧುವಯ್ಯನವರ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬಿಜ್ಜಳ, ಹರಳಯ್ಯ, ಮಧುವಯ್ಯಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಭಕ್ತರಿಗೆ ಬಿಜ್ಜಳ ಮಾಡಿದ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸೈರಿಸಲಾರದ ಶಿವಭಕ್ತರಾದ ಜಗದೇವ, ಮೊಲ್ಲೆ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯಗಳು ಬಿಜ್ಜಳನನ್ನು ಆತನ ಅರಮನೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುವುದು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕಪ್ಪಡಿ ಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವೈಕ್ಯರಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ಬಸವಪುರಾಣವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂಥ ಬಸವಪುರಾಣ ಪಾರಾಯಣದ ಫಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ :

ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಯುತ ಸಂಪದ
ಜೇಯವೃದ್ಧಿಯನಧಿಕ ಬುದ್ಧಿಯ
ನಾಯತ ಯಶೋವೃದ್ಧಿಯಂ ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನು
ಶ್ರೀಯುಮೇಶಂ ಕೊಡುತಿರಲು ಸ್ವ
ಶ್ರೇಯಸೋದಯರಾಗಿ ಬದುಕುವ
ರೀಯವನಿಯೊಳು ಬಸವಚರಿತೆಯನೋದಿದವರೆಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ೬೦ ಸಂಧಿಗಳಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ೧೦ ಸಂಧಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬದುಕಿಗೆ

ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿವೆ. ಉಳಿದವು ಪುರಾತನ, ನೂತನ ಶಿವಭಕ್ತರ ಜೀವನ ಪವಾಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವಾಗಿವೆ. **ಸೋಮನಾಥ** ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಗಳು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಸವಪುರಾಣ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚರಿತ್ರೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಆತನ ಚರಿತ್ರೆಯೊಡನೆ ಇತರ ಪುರಾತನರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು: ಆ-೧, ಸಾ-೩೧೫-೩೧೬; ಪು-೧೩

೨. ಅದೇ. ಆ-೧, ಪು.೨೧

೩. ಅದೇ. ಆ -೧, ಸಾ -೬೨೧-೬೨೬; ಪು -೨೪.

೪. ಅದೇ, ಸಾ-೭೮೩-೭೮೮; ಪು- ೩೦.

೫. ಅದೇ, ಸಾ ೭೮೮-೭೯೨; ಪು - ೩೪.

೬. ಅದೇ, ಸಾ ೧೦೧೯-೧೦೨೦; ಪು - ೩೯.

೭. ಅದೇ, ಸಾ ೧೦೩೫-೩೬; ಪು-೪೦.

೮. ಅದೇ, ಸಾ ೧೦೩೯-೪೦; ಪು - ೪೦.

೯. ಅದೇ, ಆ.೨; ಸಾ ೧೧-೧೨; ಪು - ೪೯.

೧೦. ಅದೇ, ಸಾ ೧೯೭-೨೦೧; ಪು -೫೬.

೧೧. ಅದೇ, ಸಾ ೨೦೭ - ೨೧೦; ಪು - ೫೭.

ಅಧ್ಯಾಯ-ಐದು

ತೌಲನಿಕ ನೋಟ

೧. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣಗಳ ಕಥಾವಸ್ತು

೨. ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು

೩. ಬಸವಣ್ಣನ ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣ

೪. ಪವಾಡಗಳು

೫. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶ

ತೌಲನಿಕ ನೋಟ

೧. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣಗಳ ಕಥಾವಸ್ತು

ಹರಿಹರನ ನಂತರ ಬಸಣ್ಣನವರ ಬದುಕಿನ ಬಗೆಗೆ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದವನು ಆಂದ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ. ಈತನು ತನ್ನ ತೆಲುಗು 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ದ ಮೂಲಕ ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ. ಈತನ ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಕನ್ನಡಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು 'ಭೀಮಕವಿ'. ಆ ಮೂಲಕ ನಂತರದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ ರಚನಾ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ತಳಪಾಯವನ್ನು ಈತ ರೂಪಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಬಸವಣ್ಣನನ್ನೇ ಸರ್ವಸ್ವವೆಂದು ತಿಳಿದು ಆರಾಧನಾ ಭಾವದಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವನ ಮಹಾ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಮಹದಾನಂದದಿಂದ ಹೇಳಿದವರು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿ. ಈರ್ವರೂ ಸಮಾನ ಹೃದಯಿಗಳು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ ದೈವೀಪುರುಷ. ಶೈವಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಧರೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ಕಲಿಯುಗದ ಎರಡನೇ ಮುಕ್ಕಣನೇಸರಿ.

ಕಥಾವಸ್ತು

ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವ ಪುರಾಣಮು' ಕೃತಿಯು ಏಳು ಆಶ್ವಾಸಗಳಿದ್ದು, ೧೨೭೦೦ ಪಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಭೀಮಕವಿಯ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ವು ಎಂಟು ಕಾಂಡ ೬೦ ಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೃಹತ್ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಸೋಮನಾಥನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಶ್ವಾಸ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ಕಾಂಡ ಮುಗಿಯುವ ಒಂದು ನಿಯಮವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕಾಂಡಗಳವರೆವಿಗೆ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸೋಮನಾಥನ ಕೃತಿಯ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಆಶ್ವಾಸಗಳ ವಿಷಯ ಭೀಮಕವಿಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ, 'ಬಸವಪುರಾಣಮು'ವಿನಲ್ಲಿ ಐದನೇ ಆಶ್ವಾಸವು ಕಿನ್ನರ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯನ ಕತೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ತೆಲುಗು ಬೊಮ್ಮಯ್ಯಗಳ ಕತೆಗೆ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಐದನೇ ಕಾಂಡವು ಕಿನ್ನರ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯಗಳ ಕತೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ತೆಲುಗು ಬೊಮ್ಮಯ್ಯಗಳ ಕತೆಗೇ ಮುಗಿಯದೆ ಮುಂದುವರಿದು ಮೇದಾರ ಕೇತಿದೇವಯ್ಯಗಳ ಕತೆಗೆ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ತೆಲಗು ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳು ಕನ್ನಡದ ಭೀಮ ಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ತೆಲುಗು ಬಸವಪುರಾಣವಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲದ ಶಿವಯೋಗ ನಿದ್ರಾಮುದ್ರೆಯ ಕತೆ, ಸುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯನ ಕತೆ, ಕೊಂಡಗುಳಿ ಕೇಶಿರಾಜನ ಕತೆ, ಮೇದಾರ ಕೇತಿದೇವಯ್ಯಗಳ ಕತೆ, ದಸರಯ್ಯಗಳ ಕತೆ, ಗುರುಭಕ್ತಯ್ಯಗಳ ಕತೆ, ಗುರುಭಕ್ತಾಂಡಾರಿಯ ಕತೆ, ಶ್ವೇತನ ಕತೆ, ಮಲುಹಣನ ಕತೆ, ಓಹಿಲಯ್ಯಗಳ ಕತೆ, ಉದ್ಭಟ ದೇವನ ಕತೆ ಇವಿಷ್ಟು ಕತೆಗಳು ಭೀಮ ಕವಿಯ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ದ ೫ನೇ ಕಾಂಡದ ೩೪ನೇ ಸಂಧಿಯಿಂದ ೬ನೇ ಕಾಂಡದ ೪೭ನೆಯ ಸಂಧಿಯವರೆಗೂ ಬಂದಿವೆ.

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಭೀಮಕವಿ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದರೂ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಾಲ್ಕುರಿಗೆ ಸೋಮನಾಥನು ಬಸವಣ್ಣನ ತಂದೆಯಾದ ಮಂಡಗೆ ಮಾದಿರಾಜನನ್ನು ಮೂರು ದ್ವಿಪದಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿರುವನು.

ಗುರುತವಾದ ಶ್ರೀಗಿರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಿ
ನರನುತವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟ ದೇಶದಲಿ
ಒಪ್ಪಿರುವಂಥ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸದ್ಭಕ್ತಿ
ನೆಲೆಯಾದ ಹಿಂಗುಳೇಶ್ವರ ಬಾಗವಾಟೆ
ಯೆಂಬಗ್ರಹಾರದಿ ವಿಖ್ಯಾತಿಯಿಂದ
ಲಿದ್ದ ಮಂಡೆಗ ಮಾದಿರಾಜನೆಂಬವನು.[೧]

ಇದನ್ನೇ ಭೀಮಕವಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತರಿಸಿ-

ಗುರುತರೋನ್ನತವಾಗೆಸೆವ ಸಿರಿ
ಗಿರಿಯ ಪಡುವಣ ಕಡೆಯ ಧರೆಯಲಿ
ನರನುತಾಸ್ಪದವೆನಿಸಿದಾ ಕರ್ನಾಟ ದೇಶದಲಿ
ಕರಮೆಸೆದುದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧದಿ
ಪಿರಿದೆನಿಪ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಬೀಜ
ಕ್ಕಿರವೆನಿಸಿದೊಂದಿಗುಳೇಶ್ವರ ಬಾಗವಾಡಿಯದು

ಆ ಮಹಾಬಹುಳಗ್ರಹಾರದ
ಗ್ರಾಮಣೀಮಣಿ ವಿತರಣದ ಕಣಿ
ಭೂಮಿದೇವಾಗ್ರಣಿ ಪರಮ ಶೈವಾಂಬುಹುಹತರಣಿ
ನೇಮಿಸುವ ಷಟ್‌ಕರ್ಮಮಾರ್ಗ
ಪ್ರೇಮಿ ಸಂತತ ವರತನೂಭವ
ಕಾಮಿ ಮಂಡಗೆ ಮಾದಿರಾಜನೆನಲ್ಕೆ ಸನ್ನಾಮಿ[೨]

ಮೂಲಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿ ಹೇಳುವ ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಮೂಲಕವಿ ಹೇಳದೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ ಕಲೆ ಭೀಮಕವಿಗೆ ಕರಗತವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೋಮನಾಥನು ಬಸವಣ್ಣನ ಎಂಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆ

ಸಿದ್ಧಭಕ್ತರ ಶಿವನಂತೆ ಕಾಣುವನು
ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವೃಷಭಮೂರ್ತಿಯವಗೆ
ಸರ್ವವಿದ್ಯೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂತು[೩]

ಇದನ್ನರಿತ ಅವನ ತಂದೆ ಎಂಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗುನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸುವನು. ಆದರೆ ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಭೀಮಕವಿಯು ಇನ್ನಷ್ಟು ರಂಜನೀಯವಾಗಿ ಹೇಳುವನು. ಶರಣಮಾನಸನಿಳಯನೆನಿಸಿದ ಬಸವಕುಮಾರನಿಗೆ

ಬರೆಹ ವಾಚನ ಗಣಿತ ಶಬ್ದಾ
ರ್ಥ ರಸ ಭಾವೋಕ್ತಿ ಪ್ರವೀಣತೆ
ಭರತಛಂದೋ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ
ಹರರಹಸ್ಯಾಗಮ ಪುರಾಣೋ
ತ್ಕರ ಸಕಲ ವೇದಾದಿ ಕಲೆಗಳು
ಸ್ಮರಿಸಲೊಡನೆ ಮುಖೋದ್ಗತಂ ಬಸವಂಗದೇವೊಗಳ್ವೆ

ಜಗದೊಳಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ವೃಷಭನ
ಬಗೆಯೊಳೊಗೆದವನಾಗಿ ಸರ್ವಕ
ಲೆಗಳು ಸಹಜವೆನಲ್ಕೆ ಗರ್ಭಾಷ್ಟಕದೊಳು[೪]

ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವನು.

ಬಸವಣ್ಣನ ತಂದೆ ಮಂಡಗೆ ಮಾದಿರಾಜನು ಮಗನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಾಗ, ಅದನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದ ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ತಂದೆಯ ನಡುವೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಸೋಮನಾಥನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತರಿಸಿಯೇ ಹೇಳಿರುವನು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯ ಭಾಗ ಭೀಮಕವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಉಪನಯನವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿ ಮೂಲಾನುಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭ ಸೋಮನಾಥನಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ

ಇಂಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಾರ್ಗವನು ತಥ್ಯವೆಂದು
ಹಿಡಿದಾಡಿದರೆ ಉಪಯೋಗವೇನಿಲ್ಲ
ಕಾಗೆಯು ಬೆಳೆಸಿದ ಕೋಗಿಲೆ ಮರಿಯು

ಕಾಗೆಯಂತಿರುವುದೆ ಕಾವು ಕಾವೆನುತ?

ಎಲ್ಲಿಯ ತಾಯಿ ನೀವೆಲ್ಲಿಯ ತಂದೆ

ಎಲ್ಲಿಯ ಸಂಬಂಧ ಧರ್ಮೇತರರಿರಾ?

ಚನ್ನಯ್ಯನೇ ತಾತ ಚೇರಮ ತಂದೆ

ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಮಗನು ನಾನೆಂದು

ಇಚ್ಛೆಯ ಸದ್ಭಕ್ತಿ ವಿಧಿಯೆನಗಿರಲು

ನನಗೇನು ದೊಂದರೆಯಿದುವೆ ನಿಶ್ಚಯವು

ನಿಮಗಿಷ್ಟ ಬಂದೆ ಇರಿ ನೀವು, ನಾನು

ನನ್ನಿಷ್ಟಕಿರುವೆನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತೇಕೆ?"

ಮೂಲದ ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಭೀಮಕವಿ ಮಾಡಿರುವನು.

ಆಗಳುಂ ದ್ವಿಜಮಾರ್ಗವೆನೆ ದಿಟ

ವಾಗಿ ನೀ ಹಿಡಿದಾಡಿದಡೆಯೆಮು

ಗಾಗದೀ ಕರ್ಮಕ್ರಿಯಾಚಾರ ಪ್ರವರ್ತನವು

ಕಾಗೆ ಸಾಗಿಪ ಕೋಗಿಲೆಯ ಮರಿ

ಕೂಗುವುದೇ ಸುಸ್ವರದೊಳಲ್ಲದೆ

ಕಾಗೆಯಂದದಿ ಕಾವು ಕಾವೆಂದರಚುವುದೆ ಹೇಳಾ

ಗುರು ಪಾದಾರ್ಚನೆಗೊಲಿದು ಹಾರುವ

ಪರಮ ಶೈವೋನ್ನತಿಗೆ ಹಾರುವ

ಶರಣ ಸ್ವಾನುಭವಕ್ಕೆ ಹಾರುವ ತತ್ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ

ಹರಿದು ಹಾರುವ ವೀರಭಕ್ತಿಗೆ

ಪಿರಿದು ಹಾರುವ ನಾನೆಂದೆಂದುಂ

ಬೆರಸಿ ಹಾರುವ ಕುಲಕೆ ಹಾರುವನಲ್ಲ ನುಡಿಯದಿರು

ತಂದೆ ಕೇಳಿರೇಳು ಲೋಕದ

ತಂದೆಯಂ ಭಜಿಸದೆ ರತೀಶನ

ತಂದೆಯಂ ಬಿದಿ ರವಿ ಶಿಖಿಗಳಂ ಭಜಿಸಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ
ತಂದೆ ನಿನ್ನೊಡಲಂ ಭವಾಳಿಗೆ
ತಂದೆಯಕ್ಕಟ ನೀನದೆಲ್ಲಿಯ
ತಂದೆಯೆನಗಿನ್ನೀಶ ಭಕ್ತರೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು

ಅಯ್ಯನಾರೆನಗವ್ವೆಯಾರ್ ಪಿರಿ
ಯಯ್ಯನಾರ್ ನೀನೆಲ್ಲಿಯವ ನಿ
ನ್ನಯ್ಯ ತನವೇಕಿತಕ್ಕೆ ಸುಡು ಶಿವ ಭಕ್ತಿಹೀನರಿರ
ಅಯ್ಯನಯ್ಯನ ಚೆನ್ನಯಂ ಚಿ
ಕ್ಕಯ್ಯ ಕಕ್ಕಯ್ಯನು ತೆಲುಗ ಚೊ
ಮ್ಮಯ್ಯ ಮಯ್ಯನು ನಿಂಬಿ ತಾಯ್ ಚೇರಮನ ಮಗ ನಾನು

ಸಾರ ಭಕ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಯೋಲುಮೆಯೋಳ
ನಾರತಂ ಸುಖವೊಂದು ತಿರ್ಪೆನು
ವೀರ ಮಾಹೇಶ್ವರೆ ಗತಿಯೆನಗಿದುವೆ ನಿಶ್ಚಯವು
ಸೇರದಿಂದಹದೆಮಗೆ ನಿಮ್ಮಾ
ಚಾರದಲಿ ನೀವಿಪ್ಪಿರೆಮ್ಮಾ
ಚಾರದಲಿ ನಾವಿಪ್ಪಿವಿನ್ನಾವಾರು ನೀವಾರು[೬]

ಪಾಲ್ಕುರಿಗೆ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಾದ

ಅಪ್ಪನು ನಮ್ಮ ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯ
ಬೊಪ್ಪನು ನಮ್ಮ ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ
ಚಿಕ್ಕಯ್ಯ ನಮ್ಮಯ್ಯ ಕಾಣಯ್ಯ[೭]
ಹಿರಿಯಯ್ಯ ಶ್ವಪಚಯ್ಯ,
ಕಿರಿಯಯ್ಯ, ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ
ಅಯ್ಯಗಳಯ್ಯ ನಮ್ಮ ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯ[೮]
ನಮ್ಮತಾಯಿ ನಿಂಬೆಯವ್ವೆ ನೀರನೆಜೆದುಂಬಳು[೯]

ಈ ಮೊದಲಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸೋಮನಾಥನು ಬಸವಣ್ಣನ ಹಾಗೂ ಆತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು, ಸಮಕಾಲೀನ ಶರಣರು, ಹಿಂದಿನ ಶರಣರು ಮುಂತಾದವರ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಈ ರಚನಾ ವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಬಸವಪುರಾಣಮುವಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಬಸವನ ನೆನೆವ ನೆನಹನು
ಬಲುಹಾಗಿ ಮಾಡಿ ಭಾವಗಳನು ಮೆರೆಸಿ
ಯಕಳಂಕಲಿಂಗ ರಹಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ
ಸಕಲ ವೇದ ಪುರಾಣ ಸಮ್ಮತವಾದ
ಆತತ ಸಕಲ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತ
ಗೀತಾರ್ಥ ಸಮಿತಿಯೇ ಮಾತೃಕೆಯೆಂಬ
ಪೂರಿತವಾಗೊಪ್ಪುವಾ ಮಣಿಗಳಲಿ
ದಾರದಂತೆಯೆ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತವಿತತಿ
ಚರಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತ ಬಸವನ
ಚರಿತೆಯ ವರ್ಣಿಪೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆನಿಸೆ[10]

ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಭೀಮಕವಿ ಪದಶಃ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅದಿಲಿಂಗ ರಹಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂ
ತಾದಿ ವೇದ ಪುರಾಣ ಸಮ್ಮತ
ವಾದ ಬಸವ ಪುರಾತನರ ಗೀತಾರ್ಥ ಮಾತೃಕವಿ
ಕೋದ ಮಣಿಗಣ ಸೂತ್ರದಂತಿರೆ
ಆದಿಗಣ ಚರಿತಂಗಳೊಳು ಸಂ
ವೇದಿಸಲು ಬಸವನ ಚರಿತೆಯಂ ಬಣ್ಣಿಸುವೆನೊಸೆದು[11]

ಈ ಮಾತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕತೆಗಾರನಾದ ಸೋಮನಾಥನು ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ತನ್ನ ಗಮನದಲ್ಲಿಟುಕೊಂಡು, ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಕ್ತರ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೋಗುವನು. ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕತೆ ಬಿತ್ತರಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವ ಮೂಲಕತೆಯ ಕೊಂಡಿ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಅವನು ಕತೆಯನ್ನು ಹೆಣೆಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸೋಮನಾಥ ಪೂರ್ವ ಕವಿಗಳಂತೆ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆ, ವರ್ಣನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದಾಗಲೂ ಆ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡದೆ ಸಾಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭೀಮಕವಿ ಸಹಜವಾಗಿ ವರ್ಣನಾಪ್ರಿಯ. ಸೋಮನಾಥನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ವರ್ಣನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಸವನ ವಿವಾಹದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಚೆಲುವಿನ ಪುತ್ಥಳಿಯಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಸೋಮನಾಥ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಭೀಮಕವಿಗೆ ಕಥಾನಾಯಕನ ಪತ್ನಿಯಾಗುವವಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕವಿ ಸಹಜ ಬಯಕೆಯಾಗಿದೆ. ಚೆಲುವಿನ ಆರಾಧಕನಾದ ಇವನು ತಾನೇ ನೇರವಾಗಿ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಹೊರಟರೆ ಅದು ವರ್ಣನಾ ಚಾಪಲ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂತಲೋ ಏನೋ, ಬಲದೇವನ ಮಂತ್ರಿಯ ಮುಂದೆ ಸುಮಂಗಲಿಯರು ಗಂಗಾದೇವಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸುಮಾರು ಹದಿನೇಳು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.

ಸುಮಧುರಾರುಣ ಬಿಂಬಮೋ ಯೆನ
ಲಮರ್ದುದಧರಂ ದಂತಪಙ್ತೆಯ
ಮಮಳ ದಾಡಿಮ ಬೀಜ ರಾಜಿಯ ವೊಲು ವಿರಾಜಿಸುಗು
ಸಮದ ಸುಖಸಲ್ಲಾಪಂ ರತಿ
ರಮಣ ವೀಣಾ ಮಂಜುಳಾರಾ
ವಮನ ತಿಕ್ರಮಿಸುವುದು ಕಾಂತೆಯ ವಚನ ರಚನಾವಳಿ

ನಳಿನ ನಾಭನ ಮಗನ ಕೂರ್ಗಣೆ
ಗಳನನುಕರಿಸಿ ತೊಳತೊಳಗುವವು
ಮಲಯರುಹ ಗಂಧಿಯ ವಿಶಾಲವಿಲೋಚನದ್ವಯವು
ಅಲರುವಿಲುಗಾಜಿನ ಸರಳ ಗಜೆ
ಗಳ ವೊಲೆವೆಗಳಲರ್ಗು ಕಾಮನ
ಬಿಲುಗಳಂ ನಗುತಿರ್ಕು ರಮಣಿಯ ಪುರ್ಬುಗಳ ಕೊರ್ಬು

ಅಳಿಕುಳಂಗಳ ಕಪ್ಪನಣಕಿಪ
ಸುಳಿಗುರುಳು ರಂಜಿಸುಗು ತರುಣಿಯ
ಮಿಳಿತ ಕೋಮಳ ನೀಲ ಕಚಭರವೊಪ್ಪಿ ಪಸರಿಸುಗು
ನಳಿನ ಮುಖಿಗಂಗಜನ ನೆತ್ತದ
ಹಲಗೆಯಿಂದಂ ಬಾಗುವೆತ್ತುದು
ಚೆಲುವು ಮಿಗೆ ಬಲದೇವ ಪುತ್ರಿಯ ಬೆನ್ನಿನುನ್ನಿತಿಗೆ

ಕ್ಷಿತಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ರೋಹಿಣಿಗೆ ಭಾ
ರತಿಗೆ ರತಿಗೆ ಪುಲೋಮಜೆಗರುಂ
ಧತಿಗೆ ಸೀತೆಗೆ ಜಾಹ್ನವಿಗೆ ರವಿ ಸತಿಗೆ ನೂಱುಮಡಿ
ಧೃತಿ ಸಿರಿ ಪ್ರಭೆ ಜಾಣ್ಮೆ ರೂಪು
ನ್ನತಿ ಪತಿವ್ರತದಾಚರಣೆ ಸಂ
ತತ ಪವಿತ್ರತೆ ತೇಜವೆಂಬಿವಱಿಂದ ಗಂಗಾಯಿ"

ಹೀಗೆ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಈ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಭೀಮಕವಿಯ ವರ್ಣನಾ ಪ್ರತಿಭೆಯ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೋಮನಾಥನು ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನಿಂದ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಭಕ್ತರ ಮೂಲಕ ಬಸವಾದಿ ಶಿವಶರಣರ ಹಾಗೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅರವತ್ತು ಮೂವರು ಪುರಾತನರ ದಿವ್ಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಈ ಭಕ್ತರು ಹೇಳಿದ ಮೌಖಿಕ ಕತೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಕತೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಗೆ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಿತಿಯಿದೆ. ಆ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲೇ ಸೋಮನಾಥ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿರುವನು. ತೆಲುಗು 'ಬಸವಪುರಾಣಮು' ರಚನೆಯಾದ ೬೦ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಸವ ಪುರಾಣ ಬರೆದಿರುವುದು. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೇ ಇದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಭೀಮಕವಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಭೀಮಕವಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಮೂಲಕತೆಯ ಬಣ್ಣಗೆಡದಂತೆ ಸೇರಿಸಿರುವನು. ಅವನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿರುವ ಕತೆಗಳು ಇಂತಿವೆ.

೧. ಮಾಯಿ ದೇವಿಯ ಮುತ್ತಿನೋಲೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದ ಜಂಗಮನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಕತೆ ೨. ಶಿವಯೋಗ ಮುದ್ರೆಯ ಕತೆ ೩. ಕಿನ್ನರಯ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಣವ ಪಡೆದ ಕತೆ ೪. ತಂಗಟೂರಿ ಮಾರಿದೇವನ ಕತೆ ೫. ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯನ ಕತೆ ೬. ಕೊಂಡಗುಳಿ ಕೇಶಿರಾಜಯ್ಯನ ಕತೆ ೭. ಮೇದರ ಕೇತಯ್ಯನ ಕತೆ ೮. ದಸರಯ್ಯನ ಕತೆ ೯. ಗುರುಭಕ್ತಯ್ಯನ ಕತೆ ೧೦. ಗುರು ಭಕ್ತಾಂಡರಿಯ ಕತೆ ೧೧. ಶ್ವೇತನ ಕತೆ ೧೨. ಮಲುಹಣನ ಕತೆ ೧೩. ಓಹಿಲಯ್ಯನ ಕತೆ ೧೪. ಉದ್ಭಟದೇವನ ಕತೆ ೧೫. ವೇಮನಾರಾಧ್ಯರ ಕತೆ ೧೬. ಚಿಕ್ಕ ಮಾದಣ್ಣನ ಕತೆ ೧೭. ಕದಿರೆ ರೇಮಣ್ಣನ ಕತೆ ೧೮. ಕಬ್ಬಾಯದ ಪವಾಡ ಕತೆ

ಈ ಮೇಲಿನ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇರಬಹುದು. 'ಶಿವಯೋಗ ಮುದ್ರೆಯ ಕತೆ', 'ಕಿನ್ನರಯ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಣವ ಪಡೆದ ಕತೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಮಾದಣ್ಣನ ಕತೆ' ಇವು ಮೂರು ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರಬಹುದು. ತಂಗಟೂರಿ ಮಾರಿದೇವ, ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯ,

ಕೊಂಡಗುಳಿ ಕೇಶಿರಾಜ, ಇವರ ಕತೆಗಳು ಭೀಮಕವಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಸ್ವಲ್ಪವೇ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕತೆಗಳು ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ.

ಜಗದೇವಯ್ಯನ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಜಗದೇವನು ಆರೋಗಣೆಗೆ ಕರೆದನು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಮನೆತನದ ಪೂರ್ವಾಚಾರದಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಜಗದೇವನು ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸುವನು. ಈ ಸುದ್ದಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕರೆಯಲು ಬಂದ ಜಗದೇವನನ್ನು ಅಧೋಗತಿಗೆ ಇಳಿದ ಅಧಮನೆಂದು ಬೈದು 'ನೀನಿಲ್ಲಿ ಬರಬೇಡ ನಾನು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ನಡೆ' ಎಂದನು. ನಂತರ ಭವಿಸಂಗ ದ್ರೋಹ ಎಂತಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿದರ್ಶನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣ ತಿಳಿಯ ಹೇಳುವನು. ಆಗ ಜಗದೇವನು ಪಶ್ಚಾತಾಪದಿಂದ ದಗ್ಧಮನವಾಗಿ ಭಕ್ತವೃಂದಕ್ಕೂ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ಈ ಸಂದರ್ಭ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯಾದರೂ ಭೀಮಕವಿಯಲ್ಲಿ ಜಗದೇವನ ಪಶ್ಚಾತಾಪದ ನುಡಿಗಳು ಸೋಮನಾಥನಿಗಿಂತ ತುಸು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಬಿಜ್ಜಳನು ಶಿವಭಕ್ತರಾದ ಹರಳಯ್ಯ ಮದುವಯ್ಯರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿದಾಗ, ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆಗೆಂದು ಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬೊಮ್ಮಯ್ಯರೆಂಬ ವೀರಭಕ್ತರು ಜಗದೇವನೆಡೆಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವರು. ಬಂದವರು ಪ್ರಸಾದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದೇವ ವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟು ಭಸ್ಮಾಂಗವಿಭೂಷಣರಾಗಿ ವೀರಭದ್ರರೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆವರು. ನಂತರ ಉಗ್ರ ಕೈದುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜಗದೇವನ ತಾಯಿಗೆ ನಮಿಸಿ ಆಶಿರ್ವಾದ ಪಡೆದು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬರುವರು. ಅವರ ಸಂಭ್ರಮದ ಆಗಮನವನ್ನು ಸೋಮನಾಥ ವರ್ಣಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಅವರೆ ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಮೆರಗನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಎಂದು ತಿಳಿದು ಭೀಮಕವಿ

ನಿಳೆಯವಂ ಪೊಱಮಟ್ಟು ಬರಲತಿ
ಬಳವೃಷಭ ಕಲೆವುತ್ತ ಮುಂದಿಯ
ತೊಲಗಿಸುತ ಮುಂದೆಸೆಗೆ ದಾರಿಯ ತೋಱು ನಡೆವುತಿರೆ
ಕೆಲಸತಳುವಿದಡೆಮ್ಮ ಮೇಲಣ
ಒಲುಮೆಯಿಂ ಬಸವೇಶ ಬಂದನು
ನಲವಿನಿಂ ನೆರವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಕಿದುವಲಾ ಎನುತ

ಬರಬರಲು ಸಂದಣಿಪ ನಾನಾ
ಕರಿ ಘಟಾವಳಿ ಮಾವತಿಗರುಂ

ತುರಗಚಯದೇಜೂಟದಾ ಹಾಹುತರ ಸಂದೋಹ
ನೆರೆದು ಬರುತಿಪ್ಪವರ್ಗಳೆಲ್ಲಂ
ತರಿಸಿ ದಾರಿಯನೀಯೆ ಧೀರರು
ಉರವಣಿಸಿ ವೀರಾವತಾರರು ಮೂವರೆಯ್ತರಲು

ಹರಿಗೆಗಳ ಅಡ್ಡಾಯುಧಂಗಳ
ಕರದ ಕರವಾಳುಗಳ ಬಿಲುಗಳ
ಸರಳ ಹೆದೆಗಳ ಸಬಳಗಳ ಈ ಟೆಗಳ ಕೋಲುಗಳ
ಸುರಿಗೆಗಳ ಶೂಲಾಯುಧಂಗಳ
ಪರಿಪರಿಯ ಕೈದುಗಳ ಪಿಡಿ ಪಿಡಿ
ದುರವಣೆಯ ಸಂದಣಿಯ ಪರಿವಾರಂಗಳನ್ನುಳುಹಿ[೧]

ಹೀಗೆ ಒಂಬತ್ತು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು.

ಬಿಜ್ಜಳನ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಪಟ್ಟಣ ಕೆಟ್ಟು ಹಾಳಾಯ್ತು. ಬಸವರಾಜನಿಟ್ಟ ಶಾಪ ನಿಜವಾಯ್ತು. ಬಸವರಾಜ ಕೂಡಲಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂಗಮನಾಥನನ್ನು, ಕಂಡು ಪುಳಕಗೊಂಡು ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆರಗಿ ಸಂಗಮದಲ್ಲೇ ನಿಂತನು. ಭಕ್ತರು ಸೇರಿ ಗೋಷ್ಠಿ ಪ್ರಸಂಗಗಳಾದವು. ಒಮ್ಮೆ ಬಸವನು ಗುರುಲಿಂಗ ಭಜನಾಸಕ್ತನಾಗಿ ಮಂಜುಳ ಸೂಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಕ್ತರಸವೊಸರುವಂತೆ ಇಂಪಾಗಿ ಸಂಗಮನಾಥನ

ನಿರವಮಾನ ನಿರಜ್ಞ ನಿಶ್ಚಲ
ನಿರಸನೇಂದ್ರಿಯ ನಿರ್ವಿಷಯ ನಿ
ರ್ವರುಹರಣ ನಿರಸೂಯ ನಿರ್ವಾಮಪದ ನಿರ್ವಿಘ್ನ
ನಿರತಿಶಯ ನಿಸ್ಸೀಮ ನಿಗಮೇ
ತರ ಗಿರೀಶ್ವರ ನಿಃಪಿತ ನಿರು
ತ್ತರ ನಿರಾಮಯ ನಿರ್ವಿಕಾರಕಾರ ಚಿತ್ಶೆಸು

ಶಾಶ್ವತಾಯ ಮಹೇಶ್ವರಾಯ ಗಿ
ರೀಶ್ವರಾಯ ಉಮೇಶ್ವರಾಯ ಗ
ಣೇಶ್ವರಾಯ ಮುನೀಶ್ವರಾಯ ಸುರೇಶ್ವರಾಯ ನವೋ
ವಿಶ್ವಲೋಕಾಧೀಶ್ವರಾಯ ಧ

ನೀಶ್ವರಾಯ ವರೇಶ್ವರಾಯ ಮ

ಧೀಶ್ವರಾಯ ನಮೋ ನಮೋ ಗುರು ಸಂಗಮೇಶಾಯ

ಅಕ್ಷಯಾಯ ಮಹೋಕ್ಷಗಾಯ ಷ

ಡಕ್ಷರ ಪ್ರಣುತ ಕ್ಷಯಾಯ ವಿ

ಪಕ್ಷದಕ್ಷಮಖಕ್ಷಯಾಯ ಭವಕ್ಷಯಾಯ ನಮೋ

ಮಂಗಳಾಂಗ ಮದಗಜಾಂಗ ವಿ

ಭಂಗ ವಾಮಾರ್ಧಾಂಗ ಮಹಿಮೋ

ತ್ತುಂಗ ಕೂಡಲಸಂಗಮೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಮಾಂ ತ್ರಾಹಿ

ಕಾಲ ಕಾಲಾ ತೀತ ದರ್ಪಿತ

ಕಾಲಕಾಲ ಕಪಾಲ ಕರತಳ

ಕಾಳಿಕಾಕುಚಕುಂಕುಮಾಂಕ ವಿಶಾಘನವಕ್ಷ

ಕಾಲಕೂಟಗ್ರೀವ ಹರಿಕಂ

ಕಾಳಧರ ಹರ ನಿಮ್ಮನೆಲ್ಲಾ

ಕಾಲದೊಳು ಕೀರ್ತಿಸುವೆನರ್ಚಿಸುವೆಂ ಭಜಿಸುತಿಹೆನು[೮]

ಹೀಗೆ ಕೀರ್ತಿಸ್ತುತಿಸಿದನು. ಈ ಸ್ತೋತ್ರಭಾಗ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಭೀಮಕವಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ಕೀರ್ತಿಸ್ತುತಿಯು ಭೀಮ ಕವಿಯ ಸ್ವಂತಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಸುದೀರ್ಘ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣವು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವಪುರಾಣಮು'ವಿನ ಪದಶಃ ಅನುವಾದವಲ್ಲ ಎಂದೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾವಾನು ಸಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸರಿ ಎನಿಸಿರೆದೆಡೆಯಲೆಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಹಿಸಿ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವನೆಂದೂ, ಕೆಲವೆಡೆ ತನಗೆ ಔಚಿತ್ಯಕಂಡಂತೆ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಮೂಲದ ಭಾವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಯವಾಗದಂತೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ, ಮಧುರವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಭೀಮಕವಿಗೆ ಕರಗತವಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯಭಾಷೆಯ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಅದರ ಜೀವಭಾವಗಳಿಗೆ ಊನವಾಗದಂತೆ ರಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸ ಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

೨. ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಹಂಪೆಯ ಹರಿಹರನು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ, ನಂತರದ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಹರನು ಬಸವಣ್ಣನವರ

ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತಿದ್ದರೂ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಸವ ಚರಿತೆಗೆ ವಿಶೆಷ ಮಹತ್ವವಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆತನ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಚರಿತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ವಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವೆಂಬಂತೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ನಂತರದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪವಾಡಗಳಿಗೂ ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ಕಥಾನಾಯಕನ ಜೀವನ ಚರಿತೆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿಕಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚರಿತೆ ಬರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಾವ್ಯಗಳ ಆದಿ ಅಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಮಿಕ್ಕಿನ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಚರಿತೆಗೆ ಗೌಣಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಜನನ ಸನ್ನಿವೇಶ

ಹರಿಹರನು ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಒಬ್ಬ ಗಣೇಶನು ಬಸವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಾಲೆಗಾರನು ಕಂಪುಳ್ಳ ಸಂಪಿಗೆಯ ಹೂಗಳನ್ನು ಶಶಿಧರನ ಸಿರಿಮುಡಿಗೆ ಬೇಕೆಂದು ತಂದುಕೊಡುವನು. ಶಿವನು ತನ್ನ ಮುಂದಿರ್ದ ವೃಷಭಮುಖನೆಂಬ ಗಣೇಶನನ್ನು ಕರೆದು ನೀನೀ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಶರಣತತಿಗೀಯೆನ್ನಲು ಅವನು ಪರಮೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಉಕ್ಕಿ ಮೈಯಿಕ್ಕಿ ಪರವಶೀಭೂತನಾಗುತ್ತ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೂಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಸ್ಕಂದನನ್ನು ಮರೆತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಶಿವನಿಗೆ ಹೇಳುವನು. ಸ್ಕಂದನು ತನಗೆ ಪ್ರಸಾದವು ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಿವನಿಗೆ ಬಿನ್ನೈಸಲು ವೃಷಭಮುಖನು 'ಪುಸಿಮಾತದೇಕೆನುತ್ತ' ಅವನಿಗೂ ಕೊಟ್ಟುದಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕುಮಾರನು ತಂದೆಯ ಮೊಗಂ ನೋಡಿ ಒಂದುವಂ ನುಡಿಯಲರಿಯದೆ ನಿಲ್ಲಲು, ಮಗನ ಕರುಣಾಸ್ಯಮಂ ಚಂದ್ರಚೂಡಂ ಕಂಡು ಅವನನ್ನು ತಕ್ಕೈಸಿ ವೃಷಭ ಮುಖನನ್ನು ನೋಡಿ ಕುಮಾರಂಗೆ ಕೊಡದೆ ಇಂತಹ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಕ್ಷದೊಳ್ ಪುಸಿನುಡಿವರೆ? ನಮಗೆ ಕೊಡದಿದ್ದರೂ ಸೈರಿಸುವೆವು, ವಿಮಲ ಶಿಶುವಿಂಗೆ ಪುಸಿನುಡಿಯೆ ಸೈರಿಸೆವಯ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಜನನವು ನಿನಗೆ ದೊರಕ್ಕಿತ್ತು ಧರಣಿಯಲಿ ಹುಟ್ಟು ಎಂದು ಬೆಸಸುತ್ತಾನೆ.[೧೫] ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಶರಣರೆಲ್ಲರೂ ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿ ಶಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಮಥರೆಂದು ಹರಿಹರನ ಭಾವನೆ.

ಬಸವ ಪುರಾಣಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಬಸವನು ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪನಾದ ಆದಿವೃಷಭನ ಅವತಾರವಾದ ನಂದೀಶನು. ಅವನು ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಲ್ಲ. ಶಿವನ ಕೋರಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಧರೆಗೆ ಬಂದವನು ಅವನು.

ಒಂದು ದಿನ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಪಾರ್ವತಿಯೊಡನೆ ಸುಖ ಸಂಕಥಾ ವಿನೋದದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಾರದನು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಭೂಲೋಕ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು, ಅಲ್ಲಿನ ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಈಶನೇ! ಭುವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ತುದಿ ಮೊದಲು ಯಾವುದೆಂದು ತೋಚದಿದೆ. ಜನರು ದುಷ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಲಿಂಗಸ್ಥಲ, ಜಂಗಮಸ್ಥಲ, ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಳುವಂತೆ ನೀನೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಒಂದು ಲೋಕವನ್ನು ಪಾವನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶಿವನು ನನಗೂ ನಂದಿಕೇಶನಿಗೂ ಒಂದಿನಿತೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಮರ್ತ್ಯದುದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವನನ್ನೇ ಕಳಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ನಂದಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ನಂದಿ ಬಸವಣ್ಣನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನೆಂದು ಪುರಾಣಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ಪುರುಷನು ಹುಟ್ಟುವುದು ಅವನ ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳ ಹಲವಾರು 'ನೋಂಪಿ'ಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಎನ್ನುವುದು ಲೋಕ ರೂಢಿಯ ಮಾತು. ಇದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿ, ಮಾದಾಂಬೆ ದಂಪತಿಗಳು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪುತ್ರವತಿಯಾಗಲು ಅನೇಕ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆದ್ಯರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿ ಅವರಿಗೆ ನಂದಿಕೇಶ್ವರನ ವ್ರತವು ಕಾಮ್ಯಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಅವಳು ನಂದಿಕೇಶ್ವರ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಶಿವನ ಅನುಜ್ಞೆಯಿಂದ ಬಂದ ನಂದಿಕೇಶನೇ ಅವಳಿಗೆ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ನಂದಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ನಂದಿಯ ಹೆಸರನ್ನೇ ಬಸವ (ವೃಷಭ) ಎಂದು ಇಡಲಾಯಿತು ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಸಾಧನೆಯ ಮಹತ್ವದಿಂದ ಮಹಾನುಭಾವಿಯಾದ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಆದರೆ ಆತ ಏರಿದ ಘನತರವಾದ ಎತ್ತರವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ನಾವು ಏರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮನೋಭಾವದವರು ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಅವತಾರಪುರುಷನೆಂದೂ, ಕಾರಣಿಕನೆಂದೂ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಐತಿಹಾಸಿಕವ್ಯಕ್ತಿ. ಹಾಗಾಗಿ ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲೆಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ, ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಜುನವಾಡದ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ-

ಸಂಗನ ಬಸವನಗ್ರಜಂ
ಲಿಂಗೈಕ್ಯಂ ದೇವರಾಜ ಮುನಿಪನ ತನಯಂ
ಜಂಗಮ ಪರುಷಂ ಶರಣರ
ಸಂಗಂ ಪ್ರಿಯನುತನೆನಿಪ್ಪ ಕಲಿದೇವರಸಂ[13]

ಈ ಪದ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಣ್ಣ 'ದೇವರಾಜ'ನೆಂಬುವನು. ಇದ್ದ ಅವನಿಗೆ 'ಕಲಿದೇವ'ನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಈತ ಶರಣರಸಂಗ ಇತ್ಯಾದಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈತನೂ ಬಸವಣ್ಣನ ಚಳುವಳಿಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿ ವೀರಶೈವನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಜನಪದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾಗಿದೆ.

ಬಸವ ನಿನಗೊಬ್ಬ ಅಣ್ಣ, ಬಸವ ನಿನಗೊಬ್ಬಳೆ ಅಕ್ಕ
ಬಸವ ನಿನ್ಹೆಸರು ಅಮರಾತು, ಜಗಕೆಲ್ಲ ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣ ಹೆಸರಾತು[14]

ಈ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯವೂ ಕೂಡ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಣ್ಣ, ಒಬ್ಬ ಅಕ್ಕ ಇದ್ದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಮಾದರಸ ಮಾದಲಾಂಬೆಗೆ ದೇವರಾಜ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದ ಮೇಲೆ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಂದು ನಂದಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ ವೃಷಭ ನೋಂಪಿ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ನೋಂಪಿಯ ವಿಚಾರ ಕವಿಗಳು ಹೇಳುವ ಕಾವ್ಯ ಸತ್ಯವೇ ಹೊರತು ಲೋಕ ಸತ್ಯವಲ್ಲ.

ಕವಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನಲ್ಲ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತ ಕಾರಣ ಪುರುಷ ಎಂದು ವೈಭವೀಕರಣ ಮಾಡುವುದು ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು. ಬಸವನಿಳೆಗುದಯಿಸಿದ ಮಾತ್ರದೊಳು ನರಜಾತನೆನಬಹುದೇ ಎಂದು ಕಲಿಯುಗದ ಎರಡನೆಯ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನಾಗಿಯೇ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಬಸವಣ್ಣನ ಅಕ್ಕಳಾದ ನಾಗಮಾಂಬೆಯನ್ನು ತಂಗಿಯೆಂದು ಸೋಮನಾಥ ಹೇಳಿರುವುದು.[೧೮] ಇದರಿಂದ ಭೀಮಕವಿಯೂ ಕೂಡ ನಾಗಮಾಂಬೆಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನ ಅನುಜೆ(ತಂಗಿ) ಎಂದು ಹೇಳುವನು.[೧೯] ಮಾದರಸ ಮಾದಲಾಂಬಿಕೆ ದಂಪತಿಗಳು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ನೋಂಪಿ'ಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಈ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಔಚಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಪುರಾಣಕಾರರು.

ಹರಲಿಖಿತ ಓಲೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ

ಈ ಹರಲಿಖಿತ ಓಲೆಯ ಪ್ರಸಂಗ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದು ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ. ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಹರಿಹರರಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ.

ಹರಿಹರನ 'ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಕರಣಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಕರು ಆಯವ್ಯಯ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಬಸವಣ್ಣ ಭಂಡಾರಿ ಸಿದ್ಧರಸನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವನು. ತನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕರಣಸಾಲೆಯವರು 'ಎಮಗೆ ಎಮಗೆ' ಎಂದು ಬೇಡುವಂತಾಯಿತು. ಬಸವಣ್ಣನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಸಿದ್ಧರಸ ಬಸವಣ್ಣ ನಿಮಗಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳನಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಅವನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ವರುಷಕ್ಕೆ ನೂರೊಂದು ಹೊನ್ನನ್ನು ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಿ ತನ್ನ ಭಂಡಾರದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು ಅವನನ್ನು ತನ್ನರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಿದ್ಧರಸ. ಅವನ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳನ್ನೂ ನೆಲೆಯನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಕುಲವೊಂದೆ. ಗೋತ್ರವೂ ಒಂದೆಂದು ತಿಳಿದು ಹಿಗ್ಗಿ ಸಂತಸಪಟ್ಟನು. ಪುತ್ರ ಸಂತಾನ ಭಾಗ್ಯವಿಲ್ಲದ ತನಗೆ ಬಸವನೇ ಸರ್ವಸ್ವವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಸಂಪತ್ತಿಗೂ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನೇ ಒಡೆಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನು. ಸಿದ್ಧರಸ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದ ಮೆಲೆ ಅವನ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನೇ ನಿಂತು ಮಾಡುವನು. ಸಿದ್ಧರಸನ ನಿಧನಾನಂತರ ಬಿಜ್ಜಳ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನೇ ಅವನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸುವನು[೨೦] ಹೀಗೆ ಹರಿಹರ ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುಕು ರೂಪುಗೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಜವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವನು.

ಬಸವಣ್ಣನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅದೃಷ್ಟವೂ ಸಹಕರಿಸಿ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಎಂಬಂತೆ ಇದು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ

ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ 'ಹರಲಿಖಿತ ಓಲೆ'ಯ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಉಪನಯನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ತಂದೆ-ತಾಯಿ ಬಂಧು ಬಳಗವನ್ನೆಲ್ಲ ತೊರೆದು ಫಣಿಹಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಮುಂಜಿ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆಂದು ಬಂದಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನ ಸೋದರಮಾವನಾದ ಬಿಜ್ಜಳನ ಬಲದೇವ ದಂಡನಾಯಕ ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆದು ಕೊಡುವನು. ಮುಂದೆ ಅವನು ಶಿವಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ ಆಗ ಬಿಜ್ಜಳರಾಜ ಅವನ ಆಪ್ತರು ಬಂಧು ಜನರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ "ಈತನ ವಂಶದ ಯಾರಾದರೂನು ಇವನ ನಿಯೋಗವನುಳಿಸುವನಿಹನೆ"[೨೧] ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಲು ಬಲದೇವನ ಅಳಿಯನಾದ ಬಸವಣ್ಣನೇ ಸರಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆನ್ನುವರು. ಬಿಜ್ಜಳ ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿ ಆನೆ, ಅಮಾತ್ಯರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕೂಡಲಸಂಗಮದಿಂದ ಕರೆಸುವನು. ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಾಗ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದಂತೆಯೇ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಇದಿರುಗೊಂಡು ಬಂದು "ಮುನ್ನಿದ್ದ ಮಂತ್ರೀಪರೀರಾರು ಜನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯನಾಗಿಸಿ ದೊಡ್ಡಗದ್ದುಗೆಯಿರಿಸಿದನೆಂದು ಸೋಮನಾಥ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ."[೨೨] ಸೋಮನಾಥನ 'ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರ 'ದಲ್ಲೂ ಹರಲಿಪಿಯ ವಿಚಾರ ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಕವಿಯೆ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿಗೆ 'ಹರಲಿಖಿತ ಓಲೆ'ಯ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದವನು. ತನ್ನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನ ಬಗೆಗಿನ ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಈ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರಬೇಕು. ಇವನ ನಿರೂಪಣೆಯಂತೆ ಬಲದೇವನು ಶಿವಲೋಕವಾಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ ರಾಜಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾರೆಂದು ಜನರನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳ ವಿಚಾರಿಸಲು ಬಸವಣ್ಣನೇ ಸಮರ್ಥನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ರಾಜಮರ್ಯಾದೆಯೊಡನೆ ಬಿಜ್ಜಳ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಪನ್ನಿಬ್ಬರು ಭಂಡಾರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ಉಡುಗೊರೆಗಳನಿತ್ತು ಸತ್ಕರಿಸುವನು. ಬಸವ ದಂಡಾಧಿಪನ ಪರಿಮಿತ ಪುರೋಹಿತ ಸಚಿವ ಹಿತೈಷಿಗಳೊಡನೆ ಪುರದಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಟು ತನ್ನರಮನೆಗೆ ಬಂದು ಒಡ್ಡೋಲಗಗೊಡ್ಡುತಿದ್ದನು. ಆಗ ಒಡ್ಡೋಲಗದಾಲಯಕ್ಕೆ ಆಗಸದಿಂದ 'ಹರಲಿಖಿತವಾದ ಓಲೆ'ಯೊಂದು ಬಿದ್ದಿತು. ನಾನಾಲಿಪಿ ತಜ್ಞರಾದ ಕರಣಿಕರಿಂದ ಅದನ್ನು ಓದಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಹೇಳಲು ಮಾನವರಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗುಹ ಗಣಪ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಮಾತ್ರ ಓದಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು ನುಡಿದರು. ರಾಜನು ಈ ಓಲೆಯನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಿದವರು ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಅಮಾತ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ನಿಯೋಗದ ಒಡೆತನವನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಸಾರಿದನು. ಆಗ ಬಸವಣ್ಣನು ಆ ಓಲೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ನಿಮಿಷ ಮಾತ್ರದಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ಓದುವನು.

ನನ್ನಿಯಂ ಹೇಳುವೆನರಸ ಕೇ
ಳಿನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯಾನ್ವಯದವರು
ಮುನ್ನ ನಿಕ್ಷೇಪಿಸಿದುದೆಂಬಂತೆಂಟುಕೋಟಿ ಧನ
ನಿನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನದ ಕೆಳಗಿದೆ
ಯಿನ್ನು ಸಂಶಯವೇಕಗಿಸು ನಾ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಮನವೆಯ್ದೆ ತಣಿಯಲು ತೋಱಿದಪೆನೆನಲು[೨೨]

ಬಸವನ ಮಾತಿನಂತೆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಕೆಳಗೆ ಅಗೆಯಿಸಿ ನೋಡಲು ಅಪಾರ ನಿಧಿ ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವಂತೆ ಥಳಥಳಿಸಿತು. ಹೊನ್ನನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವಾಗ ಬಸವನ ಕರಸ್ಪರ್ಷದಿಂದ ಧನರಾಶಿ ನೊರ್ಮಡಿಯಾಯಿತು. ಲಕ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ ಹೊನ್ನ ರಾಶಿ ಉಕ್ಕುತ್ತಿರಲು ಬಿಜ್ಜಳನು ನೋಡುತ ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗಾದ. ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಬಸವ ವಿಭುವನ್ನು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಕ್ಕಯಿಸಿ ಮುಂಡಾಡಿ ಕೊಂಡಾಡಿ ಕೈ ಮುಗಿದು

ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಾ ಯುಗಾದಿಮ
ಹಾಪುರಷರಿಗೆ ಮೊದಲ ಪುರುಷನು
ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಾ ತ್ರಿಪುರುಷ ಗುಣತ್ರಯದ ಪುರುಷ
ಈ ಪುರುಷನಲಾ ತ್ರಿಭುವನ
ಸ್ಥಾಪನಾ ಚಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪುರುಷನು
ಈ ಪುರುಷನೈತಂದನಿಂದೆಮ್ಮಂ ಸಲಹಲೆಂದು[೨೪]

ಎಂದು ಮನಸಾರೆ ಕೊಂಡಾಡಿದನು. ಸಕಲ ನಿಯೋಗ, ಪುರಜನ ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಿರಲು ರಾಜನು ಬಸವ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಮನ್ನಣೆವೆತ್ತ ಪನ್ನಿಬ್ಬರು ಮಹಾಮಾತ್ಯರೊಳಗೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನೆನ್ನುವಂತೆ ಹಿರಿಯ ಗದ್ದುಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸುವನು. ನೂತನ ರತ್ನಾಭರಣಗಳನ್ನಿತ್ತು ಸತ್ಕರಿಸುವನು.

ಶಿವನಟ್ಟಿದ ಓಲೆಯನ್ನು ಓದಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣ ಭಂಡಾರಿಯಾದ. ಈ ಹುದ್ದೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಪಡೆದದ್ದಲ್ಲ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಪಡೆದದ್ದು ಎಂಬಂತಿದೆ.

ಶಿವನ ಓಲೆಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣ ಮಾತ್ರ ಓದಲು ಸಾಧ್ಯವಾದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅದು ಲೌಕಿಕದ ಮಾನವರು ಬರೆದ ಪತ್ರವಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ತೆಲುಗು, ನಾಗರ, ಹಳಗನ್ನಡ ದ್ರಾವಿಡ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಅದು ಹೋಲುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು

ಶಿವನ ಮೋಡಿಯ ಲಿಪಿ. ಅದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಓದಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಧರೆಗಿಳಿದ ಎರಡನೆಯ ಶಂಭುವಾದ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಶಿವಲಿಪಿಯನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥೈಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಮೂಲಕ ಬಸವಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ, ಅಸಮಾನ್ಯ ಎಂದು ಸಾರುವುದು ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಶಿವನೇ ನಂದಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಭೂಲೋಕದಲಿ ನೀ ಹುಟ್ಟಿ ಎರಡನೆಯ ಶಿವನಾ -ಕೃತಿಯಲಿದ್ದು ನಾನಾ ಲೋಕಹಿತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ಪಸರಿಸು ಎಂದು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿವನಂದಿಗೆ, ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸದಾ ನಾನಿದ್ದು

"ನಿನ್ನುವಂಗುರ-ಲಿಂಗರೂಪಾಗಿ
ಬಂದು ನಿಜ ತತ್ವಾರ್ಥಸೌಖ್ಯವ
ನೊಂದಿಸುವೆ ನಾಂಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾ
ನಂದದಿಂ ತತ್ ಪ್ರಾಣತನುಗಳೊಳಗಲದೊಲಿದಿಹೆನು

ಕೂಡಿ ಜಂಗಮವಾಗಿ ನಿನ್ನೊಡ
ನಾಡುವೆಂ ತನು ಮನ ಧನಂಗಳಂ
ನಾಡೆ ಬೀಸರವಾಗದಂತವನೊಪ್ಪಗೊಳುತಿಹೆನು
ನೋಡಲೆನ್ನಸುಗುಸುವೆನಿಸಿ ಸಲೆ
ರೂಢಿವೆತ್ತ ಪ್ರಮಥರನು ಮಿಗೆ
ಮಾಡಿ ನಿತ್ಯ ಪ್ರಾಣವಾಗಿರುತ್ತಿ ಪ್ಪೆನೆಂತಾಗಿ"[39]

ಎಂದು ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಅದರಂತೆ ಸದಾ ಅವನೊಡನಿದ್ದು ಅವನ ಎಲ್ಲ ಗೆಲುವಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿರುವನು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನದಂತಿದೆ ಈ ಪ್ರಸಂಗ. ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಅಂಶದಿಂದ ಅಥವಾ ವರದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವುದು ನೆರವಾಗುವುದು ಮಹಾಭಾರತ ಮೊದಲಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಅರ್ಜುನನ ನಡುವಿನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಭೀಮ ಕವಿಯ 'ಹರಲಿಖಿತ ಓಲೆಗೆ' ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿರಬಹುದು.

ಅಲ್ಲಮನಿಗೆ ಬೋನವಿಟ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶ

'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಹೊರಟಿದ್ದರೂ, ಅದಷ್ಟೇ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತ ನಿರೂಪಣೆ ಒಂದು ನೆಪವಾಗಿ, ಕೃತಿಯ ಉದ್ದಗಲಕೂ ಅನೇಕ ಶಿವಭಕ್ತರ ಕಥೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಶಿವ ಭಕ್ತರ ಕತೆಗಳು

ಕೂಡ ಬಸವ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪಸರಿಸಲು ನಿಂತಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳಕನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪಸರಿಸಿದ ಬೃಹತ್ ಜ್ಯೋತಿ. ಆದುದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ಜಗಜ್ಯೋತಿ ಬಸವೇಶ್ವರ ಎಂದೆ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಶಿವಶರಣರು ಒಂದೊಂದು ಜ್ಯೋತಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಈ ಜ್ಯೋತಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗಿ ಆ ಕಾಲದ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಹೋರಾಡಿದ್ದು ಬಸವಯುಗದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಹೋರಾಟವಾಗಿದೆ.

ಬಸವಪುರಾಣದ ನಾಯಕ ಬಸವಣ್ಣನೆ ಆದರೂ ಆತನ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿದ್ದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಿದ್ದ. 'ಪ್ರಭುದೇವನು ಹಿರಿಯ ಜ್ಞಾನಿಯಾದರೆ ಬಸವೇಶ್ವರನು ಹಿರಿಯ ಭಕ್ತ'[೨೬] ಬಸವಣ್ಣನೆ ಅಲ್ಲಮನನ್ನು ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುದು ಅಲ್ಲಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂದ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಗೌರವ. ಬಸವ ನಂದಿಯ ಅವತಾರವಾದರೆ, ಅಲ್ಲಮನು ಶಿವನ ಅವತಾರವೆಂದೆ ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಚಾಮರಸನ 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ'ಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಮಿತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೇಳಬಲ್ಲ, ಆ ಕಾಲದ ಏಕೈಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಆತ ಅಲ್ಲಮ ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಅಲ್ಲಮನಿಗೆ ಬೋನವಿಟ್ಟ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

'ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ'ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುದೇವರು, ಕಲ್ಯಾಣದ ಮಹಾಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ, ಜಂಗಮ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಬಸವಣ್ಣ ತಾನೇ ಬರದೆ ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನನ್ನು ಕರೆಯ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮೈ ಮರೆವನ್ನು ಕಂಡ ಪ್ರಭುದೇವರಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಕುಲವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸದ್ವಿನಿಯದ, ಧವಳ ಮೂರ್ತಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಹೀಗಾದರೆ ಉಳಿದ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಪಾಡೇನು? ಆದುದರಿಂದ 'ಹಿರಿಯರು ಬಂದರೆ ಇದಿರೆದ್ದು ಬಾರದವರ ಮನೆಗೆ ಅಡಿಯಿಡೆರಾವೆಂದು' ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ನಿಜ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿದಾಗ, ಅವರ ಮರೆವು ಮರೆಯಾಗಿ ಭಯ ಬಲಿತು ಕಣ್ಣೀರು ಕೋಡಿ ಬಿದ್ದು ಅವನ ಪಾದದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಭುದೇವರ ಮುನಿಸನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಿ ಎಂದು ಅಂಗಲಾಚುತ್ತಾರೆ. 'ಇನ್ನೇವೆನಿನ್ನೇವೆ ಕೆಮ್ಮನೆ ಕೆಟ್ಟೆನು' ಎಂದು ಹಲಬುತ್ತಾರೆ. 'ಗುಹೇಶ್ವರ'ನ ಶರಣರ ಕೂಡೆ ಅಹಂಕಾರವು ಹೊತ್ತಿರ್ಪವರ ಕಂಡಡೆ ನಾನೊಲ್ಲೆ ಕಣಾ ಎಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ಬಸವಣ್ಣ ತನ್ನ ತಪ್ಪಿನ ಅರಿವಾಗಿ ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಮನನ್ನು ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಮ ದೇವರು ಕರಗುತ್ತಾರೆ.[೨೭] ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಅಲ್ಲಮನು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಅಹಂ ಅನ್ನು ನಿರಶನಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋದದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಣಗೊಂಡಿದೆ.

'ಬಸವಪುರಾಣ'ದ ನಿರೂಪಣೆಯಂತೆ ಆದಿ ಶಿವಯೋಗಿ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವು ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ನೋಟವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಆನಂದರಸಕೇಳಿಸುಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಾ ತನ್ನನ್ನು ಮರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಬೆಟ್ಟ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ, ತೊರೆ ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು ದಾಟಿ 'ಹೆಜ್ಜೆಯ ನೆಳಲುಮಿನಲ್ಲ' ವೆನ್ನುವಂತೆ ಸಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತಲಿರುವ ಆ ಪ್ರಭುವಿನ ಭಾವವು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸುಳಿದು ಹೊಳೆಯಲು ಕಂಡು ಬಸವಣ್ಣನು ನಮಿಸುವನು. ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅಲ್ಲಮನ ಸೊಗಸಾದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಭೀಮಕವಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವನು.

ಒಡಲಸುವುಂಟಾಗಿಯಿಲ್ಲದ
ಬೆಡಗಿನ ಪ್ರತಿಮಾನರೂಪಂ
ಬಿಡದೆ ನಡೆಯುಂಟಾಗಿ ವರ್ತನವಿಲ್ಲದ ಸಮಾನ
ಕಡಗಿ ಕಣ್ಣು ಕರುಳಾಗಿಯುಳ್ಳ ವಿ
ಗಡ ಮಹಾಂತನು ಮುನ್ನಲಿಂಗವೆ
ಯೆಡವಿಡದೆ ಸತ್ಪ್ರಾಣವಾಗಿರುತಿಪ್ಪ ಶಿವಯೋಗಿ[35]

ಅಲ್ಲಮನನ್ನು ಕಂಡ ಬಸವಣ್ಣನು ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಪಾದಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಾದ ತೀರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಹೊಸ ಹೊನ್ನ ಪರಿಯಾಣದಲ್ಲಿ ಪಂಚಪಕ್ವಾನ್ನವನ್ನೂ ದೇವಾನ್ನ ದಿವ್ಯಾನ್ನಗಳನ್ನೂ ಬಡಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತುತ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುರಗಿಯ ಚೌಂಡರಸನು ಶಿವನಿಗೆ ನೀಡಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮನಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿರಲು, ಅಲ್ಲಮನು ಆರೋಗಿಸಿದನು. ಒಂದು ಲಕ್ಷದ ತೊಂಬತ್ತೊಂದು ಸಾವಿರ ಜಂಗಮಕ್ಕೆಂದು ಮಾಡಿದ ಪಡಿ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದು ವಿಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಆದರೂ ಧೈರ್ಯ ಗುಂದದೆ ಉಬ್ಬುತ್ತ 'ಇಂದು ನಿಮಗಿನ್ನೋಗರವು ನಾನೆ' ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣ ತನ್ನ ಒಡಲನ್ನು ಕೊಡಲು ಹೊರಡುವನು. ಅಲ್ಲಮನು ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ.

ಮಿಸುಪ ಮಾಣಿಕದೊಳಗೆ ದೀವಿಗೆ
ವಸುವಿನೊಳು ಕಂಪಿಕ್ಷುದಂಡದೊ
ಳೆಸೆವ ಪಣ್ಣಮಾತದೊಳು ಕೆಚ್ಚು ಮಲಯಜ ವೃಕ್ಷದೊಳು
ಕುಸುಮವಭಿನವ ಚಿತ್ರರೂಪಿನೊ
ಳಸುವು ಪುತ್ಥಳಿಯೊಳಗೆ ಜೀವಂ
ಒಸೆದೊಗೆದವೊಲು ವೊಗೆದೆ ಮಗನೇ ಭಕ್ತಿಗಿಂಬಾಗಿ[36]

ಹರಿವ ಜಲಕೊಡಲೆಲ್ಲವಡಿಗಳು
ವುರಿವ ಶಿಖಿಗೊಲೆಲ್ಲವುಂ ಬಾಯ್

ಭರದಿ ಬೀಸುವ ಮಾರುತಂಗೊಡಲೆಲ್ಲವುಂ ಶಿರವು

ನಿರುತದಲಿ ಮಾಡುವ ಬಸವವಿಭು

ಗರರೆ ತನ್ನೊಡಲೆಯ್ದೆ ಭಕ್ತಿಯೆ

ಪರಕಿಪಡೆಯಿನ್ನಾರೊಳರು ನಿರ್ವಂಚಕತ್ವದಲಿ[೨೦]

ಎಂದು ಹೃದಯ ತುಂಬಿ ಹೊಗಳುವನು.

ಭೀಮಕವಿ ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆವ ಮುನ್ನ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ವಚನಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ವಚನವಾದ

ಹರಿವ ನದಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕಾಲು

ಉರಿವ ಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬಾಯಿ

ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕೈ

ಇದು ಕಾರಣ, ಗೂಹೇಶ್ವರ

ನಿಮ್ಮ ಶರಣಂಗೆ ಸರ್ವಾಂಗವೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಮಯವಯ್ಯ[೨೧]

ಇದು ತದ್ವತ್ತಾಗಿ ಷಟ್ಪದಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

೩. ಬಸವಣ್ಣನ ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣ

ಬಸವ ಪುರಾಣದ ಕಥಾನಾಯಕ ಬಸವಣ್ಣ. ಇವರ ಚರಿತೆಯೆ ಬಸವಪುರಾಣದ ವಸ್ತು. ಬಸವಣ್ಣ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರದೆ, ಅಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಯುಗಪುರುಷನೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಯಾದವರು. ಮಾನವ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಬೀಜವಾದವರು. ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಮತೆಯ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸತ್ಯ, ಸಮತೆ, ಪ್ರೇಮ, ದಯೆ, ಧರ್ಮ, ಶಾಂತಿ, ಭಕ್ತಿ, ಕಾಯಕ ಸಂದೇಶ ಮಾನವ ಕುಲಕೋಟಿಗೆ ಅದ್ಭುತ ಸಂಜೀವಿನಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಯ ಸೌರಭ ನಾಡಿನ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಪಸರಿಸಿತು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಿವಶರಣರು, ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಕಲ್ಯಾಣ ಮನುಕುಲದ ಕಲ್ಯಾಣವಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ "ದೊಡ್ಡ ಆಂದೋಲನವೊಂದರ ನಾಯಕನಾಗಿ ನಿಂತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಘಟಿಸಲು ಕಂಕಣಕಟ್ಟಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಬಸವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಲು ಹೊರಟಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿರಾಸೆಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ ಬಸವಣ್ಣನ

ಚಿತ್ರಣದ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಚಿತ್ರಣ ಕಳೆಗುಂದಿದೆ"[೨೩] ಎಂದು ಎಂ.ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಪಾತ್ರ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳಂತೆ ಸಿದ್ಧಪಾತ್ರವಲ್ಲ, ಬಹುಮುಖದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳ ಪಾತ್ರ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಸವಾದಿ ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟವರಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವುದನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ಜನರ ಮುಖವಾಣಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಚರಿತ್ರೆ ಅವರ ವಚನಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಅರಸಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆಯ ಬೇಕಿತ್ತು. ಬಸವಣ್ಣನಂತಹ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಸಿಗುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಕವಿಗೆ ಒಂದು ಸವಾಲೇ ಸರಿ. ನಮ್ಮ ಪುರಾಣ ಕಾರರಾದರೂ ಭಕ್ತಿಮನಸ್ಸಿನ ಭಕ್ತಿ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳು. ಹಾಗಿ ಭಕ್ತ ಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣ ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬುದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಂದು ಅವನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಡೆಗಣಿಸದೆ ಕಾವ್ಯದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಿನುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪುರಾಣಕಾರರ ಮನಸ್ಸು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಅತಿಮಾನುಷವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಕವಿಗಳ ಪಾಲಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣ 'ಕಲಿಯುಗದ ಎರಡನೆಯ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ'[೨೨] ಭಕ್ತರೊಳು ಅಸಮನೇತ್ರನೆ ಬಸವನಾಮದಿಂದೆಸದನಲ್ಲದೆ ಬಸವನಿಳೆಗುದಯಿಸಿದ ಮಾತ್ರದೊಳಾತನಂ ನರಜಾತನೆನಬಹುದೇ?[೨೪] 'ಭೂಮಂಡಲದ ಶಂಭು'. ಕವಿಯ ಅಂತರಂಗವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಸವ ಭಕ್ತಿ ಆವರಿಸುವುದರಿಂದ, ಭಕ್ತಿಭಾವ ಮೈದುಂಬಿ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವನು. ಬಹುಶಃ ಕವಿಯ ಅತಿಶಯವಾದ ಈ ಭಕ್ತಿಬಾವವೇ ತನ್ನ ನಾಯಕನನ್ನು ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅತಿಮಾನುಷವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದೆ.

ಕವಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಭವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ತನ್ನ ಮನದಾಳದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದಕ್ಕೊಂದು ರೂಪಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸದಂತಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ, ಕಪ್ಪಡಿ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಸಂಗಮೇಶನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವನನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಹರಸಿ ಭಕ್ತರ ನಡುವೆ ಚಾರಿತ್ರ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವನು.[೨೫] ಬಸವಣ್ಣನು ಆಗ

'ಶಿವರಾತ್ರಿಯನು ನಿತ್ಯ ಮಾಡುವ ಭಾಷೆ
ಶಿವಭಕ್ತರೆಲ್ಲರು ಶಿವನೆಂಬ ಭಾಷೆ
ಭಕ್ತರ ಕುಲವೆತ್ತಿ ನುಡಿಯದ ಭಾಷೆ
ಮೃಡನಾದರು ಒಮ್ಮೆ ಬೇಡದ ಭಾಷೆ
ಬೇಡಲು ಅರ್ಥವಿಲ್ಲೆನ್ನದ ಭಾಷೆ
ಏನಬೇಡಿದರಡಿಯಿಡದೀವ ಭಾಷೆ

ನುಡಿದುದ ನಡೆಯಲ್ಲು ಪಾಲಿಪ ಭಾಷೆ
ಮನದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೆ ನುಡಿಯುವ ಭಾಷೆ
ಪರಸತಿಯರೆಡೆ ದೃಷ್ಟಿಹರಿಸದ ಭಾಷೆ
ಪರಧನಗಳಿಗಾಸೆಗೈಯದ ಭಾಷೆ
ಪರನಿಂದನೆಯಲ್ಲು ಮಾಡದ ಭಾಷೆ
ಹರಭಕ್ತನೆಂದಂತೆ ತಾನೆಂಬ ಭಾಷೆ
ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆಯೆಂಬಭಾಷೆ
ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಬಾಗದ ಭಾಷೆ
ಭವಿಗೆ ಮೊಕ್ಕದ ಭಾಷೆಯೀಯದ ಭಾಷೆ [೩೬]

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ೩೩ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅದರಂತೆ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಬಸಣ್ಣನವರ ಇಂಥ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಬಸವಪುರಾಣವು ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಭಾಷ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.'[೩೭] ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನು ಆಚರಿಸುವುದಾಗಿ ತೊಟ್ಟ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ಈ ಭಾಷೆಗಳು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುಕಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಅವನ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಂತಾಗಿವೆ. ಕವಿ ಬಸವನ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಅವು ಅವನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪಾಲಿತವಾದುವು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವನು.

ಬಸವಣ್ಣನವರು ಜಂಗಮಪ್ರಿಯರು. 'ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆಯೆಂಬ ಭಾಷೆ' ತೊಟ್ಟವರು. ಶಿವಭಕ್ತರು ಇವರನ್ನು 'ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣೀ' ಎಂದೇ ಗುರುತಿಸುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಾಣವು ಜಂಗಮರ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೋಯಿತೆಂಬ ಕತೆ ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

೧. ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿ ಬಸವಣ್ಣ:

ಬಸವಣ್ಣನು ಒಮ್ಮೆ ಶಿವಯೋಗ ನಿದ್ರಾಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪರವಶನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಹೊಸ ಜಂಗಮನೊಬ್ಬನು ದರುಶನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನು ಶಿವಯೋಗ ನಿದ್ರಾಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನು ಹಾಗೆಯೆ ತಿರುಗಿ ಹೋದನು. ಕೂಡಲೇ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಾಣವು ಅವನೊಡನೆಯೇ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು. ಶಿವಭಕ್ತರು ನೆರೆದು ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ತಿಳಿಯಿತು. ಜಂಗಮನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಮರಳಿ ಹೋದನೆಂಬ ಸಂಗತಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಬಸವಣ್ಣನ 'ಜಂಗಮಪ್ರಾಣಿತ್ವವೇ' ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಊರೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿ ಆ ಜಂಗಮನನ್ನು ಕರೆತಂದರು. ಆಗ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಾಣವೂ ಮರಳಿತು.[೩೮]

೨. ಕಿನ್ನರಯ್ಯನ ಪ್ರಸಂಗ:

ಬಸವಣ್ಣನು ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂಬ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಶಿವನು ಕಿನ್ನರಯ್ಯನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಒಯ್ದನು. ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದ ಬಸವನು ಕಿನ್ನರಯ್ಯನ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ನೆನೆನೆನೆದು ಕಣ್ಣೀರುಡುವನು. ಪಡಿಹಾರಿಗಳು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮಾಚಿದೇವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು ಬಸವನಿಗೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ 'ಭಕ್ತಿಮದ ಅಡರಿ ತಲೆಗೇಱುವುದು. ಅದೇಱಲು ನುಡಿವನು ಅತಿ ದುರ್ಘಟದ ಭಾಷೆಯನು ಒಡನೆ ತದ್ಭಾಷೆಯ ಕೊಱತೆಯನಱೆಯಿಸುವೆನೀಗಳ್ಳೆ'[೩೯] ಎಂದು, ಮಾಚಿದೇವನು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಜರಿಯುವನು. ಅದನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಪಡಿಹಾರಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದರು. ಬಸವ ಬೆಬ್ಬರಗಾಗಿ, ಶೋಕಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಾಷೆಯ ಪೂರಾಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಿನ್ನರಯ್ಯನ ಪ್ರಾಣದೊಂದಿಗೆ ಲೀನಗೊಳಿಸುವನು. ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದ ಮಾಚಿದೇವನು ಬಸವನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತ "ಶಿವಗಣಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಶಿವನು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ತ್ರಿವಿಧಭಕ್ತಿ ವಿವೇಕಿಯಾದ ಬಸವಣ್ಣನು ತನ್ನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿದನು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಶಿವಮಹಿಮೆಯೆಲ್ಲಾ ಬಸವನೊಂದಿಗೇ ಅಡಗಿ ಹೋಗುವುದು. ಭಕ್ತಿಯ ಹೆಸರೂ ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಗುವುದು ಆದ ಕಾರಣ ನಿಮ್ಮಿಚ್ಛೆಯಂತೆ ನೀವು ಹೋಗುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಬಸವರಸನಿರುವವರೆವಿಗೂ ಬಸವರಾಜನ ಜೊತೆ ನೀವು ಇರುವುದು ಒಳಿತು ಮೇಲೇಳಿ"[೪೦] ಎನ್ನಲು ಕಿನ್ನರಯ್ಯನು ಕನಸಿನಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತವನಂತೆ ಮೇಲೇಳುವನು. ಅವನ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಸವನೂ ಮೇಲೇಳುವನು.

ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮೇದರ ಕೇಳಿ ದೇವನ ಪ್ರಸಂಗ'ವೂ ಕೂಡ. ಈ ಮೂರು ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬಸವಣ್ಣನ 'ಜಂಗಮ ಪ್ರೇಮ'ವನ್ನು ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂರು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಸವಣ್ಣನವ ಪಾತ್ರ ಮಾನುಷ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಣಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಪವಾಡ ಪುರುಷನ ರೀತಿ, ದೈವಿಕನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

'ವಿಪ್ರ ಮೊದಲಾಗಿ ಅಂತ್ಯಜ ಕಡೆಯಾಗಿ' ಎಲ್ಲರನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಂಡು ವರ್ಗರಹಿತ ಸಮಾಜ ಒಂದನ್ನು ಕಟ್ಟ ಬಯಸಿದವರು ಬಸವಣ್ಣನವರು. ಯಾರನ್ನೂ 'ಇವನಾರವ? ಇವನಾರವ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದವರೇ ಅಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರನನ್ನೂ ನಮ್ಮವರೆಂದೇ ಒಪ್ಪಿ ಅಪ್ಪಿ ಕೊಂಡವರು-

'ಆವನಾದರೇನು ಶ್ರೀಮಹಾದೇವನ
ನೆನೆವವನ ಬಾಯ ತಂಬುಲವ ಮೆಲುವೆ,
ಬೀಳುಡುಗೆಯ ಒದೆವೆ.
ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ಕಾಯ್ದು ಬದುಕುವೆ
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ ದೇವ'[೪೧]

ಎಂದು ತನ್ನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೆ 'ಭಕ್ತರ ಕುಲವೆತ್ತಿ ನುಡಿಯದ ಭಾಷೆ'[೪೨]ಯನ್ನು ತೊಟ್ಟಿವನು. ಇದನ್ನು ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಪ್ರಸಂಗ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯ ಅಂತ್ಯಜ, ಆದರೆ ಶಿವಭಕ್ತ ಶರಣ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮಹಾನುಭಾವ. ಬಸವಣ್ಣ ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಚಾಡಿಕೋರರಾದ ಭವಿಗಳು ಅರಸನಲ್ಲಿ ದೂರಿದರು. "ವರ್ಣಾಶ್ರಮವೆಲ್ಲಾ ಬಸವನಿಂದ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಅವನು ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಕಾಲಮೇಲೆ ಬೀಳುವನು. ಅವನು ಉಂಡು ಮಿಕ್ಕುದನ್ನು ಸೇವಿಸುವನು. ಬಸವ ಹೊಲೆಗಲಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಾಪ ರಾಜನಿಗೆ ಬಡಿಯುವುದು. ನಿನ್ನ ಪಾಪ ಪುರೋಹಿತರಿಗೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಳಿದೆವು. ಹೇಗಾದರೂ ಈ ಜನರನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ಬಿಜ್ಜಳನಿಗೆ ದೂರು ನೀಡಿದರು. ಬಿಜ್ಜಳ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕರೆಸಲು ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಜೊತೆಗೊಂಡೇ ಬರುವನು. ಬಿಜ್ಜಳ ಅರಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಸಭೆಕರೆದು ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತ್ಯಜ ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡಿ ಅಪರಾಧವೆಸಗಿರುವೆ ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಆಗ ಬಸವಣ್ಣನು ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯ ಶರಣ, ನೀತಿ ಬಾಹಿರರಾದ ಸನಾತನಿಗಳಿಗಿಂತ ಆತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಆತನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಿಗಳ ಮೈಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತ, ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಹರಿಯುವುದೇ ಎಂದು ಬಿಜ್ಜಳ ಕೊಂಕು ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕೂಡಲೇ ಬಸವಣ್ಣ ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಬೆರಳಿಗೆ ಖಡ್ಗ ತಾಗಿಸಿ ಅವನ ಮೈಯಿಂದ ಹಾಲು ಹರಿಯುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ.[೪೩] ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಿಕೃಷ್ಟನಾದವನು ಇತರರಿಗಿಂತ ಕೀಳಲ್ಲ,ಮೇಲು ಎನ್ನುವುದಾಗಿದೆ. ಬಸವ ಪುರಾಣದ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ, ಎರಡನೆಯ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನಂತಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಮಹಾಶರಣ ಅಂತ್ಯಜ ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಚಿತ್ರಣ, ಅವರು ಉಂಡು ಮಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿವರಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾರುವರಿಗೆ 'ಜಾತಿ' ಕಾಣುವ ಕಡೆ, ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ 'ಭಕ್ತಿ' ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ 'ಬೆರಳಿನಿಂದ ರಕ್ತದ ಬದಲು ಹಾಲು ಹರಿಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ವಾಸ್ತವ ಸತ್ಯವಾಗಿ ನೋಡದೆ ಕಾವ್ಯ ಸತ್ಯವಾಗಿ ನೋಡಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಒಟ್ಟು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಯಕನಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣ ಬದುಕಿದ ಬಗೆಯ ಚಿತ್ರಣ ಭೀಮಕವಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ; ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಈಚಿನ ಯಾವುದೇ ವೀರಶೈವ ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ನಾವು ಬಸವನ ವಚನಗಳಿಗೇ ಮರೆ ಹೋಗಬೇಕು.[೪೪] ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಡಾ|| ಎಂ.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು.

೪. ಪವಾಡಗಳು

ಪವಾಡಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇರುವ ಆಸಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಹಾಗೆಯೆ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಜನರ ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಪರಂಪರೆ ಕೂಡಾ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಪವಾಡ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ರಂಜನೀಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು. ನಾಯಕನ ಅಲೌಕಿಕತೆಯನ್ನು ಸಾರಲು ಅವನ್ನು

ಸಮರ್ಥನೀಯವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. "ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾರೋ ಅವರು, ಮೂಲತಃ ತಮ್ಮ ಅಪೌರುಷೇಯ ಎಂಬಂತಹ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಧಿಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದಿಂದ, ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮಹತ್ತನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತ, ತಾವು ಹೇಳಲಿರುವ ತತ್ವ ಅಥವಾ ಉಪದೇಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರ ಶ್ರದ್ಧೆ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸಲು, ನಡೆಯಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ ಅಘಟಿತ ಘಟನೆಗಳೆ 'ಪವಾಡ'ಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು"[೪೫]

ಬಸವಾದಿ ವಚನಕಾರರು ಮೂಲತಃ ಪವಾಡ ಪುರುಷರಲ್ಲ. ಈ ಸಜ್ಜನ ಸದ್ಭಾವಿಗಳು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಜನಮನದ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಅನುಭವ ದೀಪ್ತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗಿ ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಲೋಕದ ಜನರ ನೋವು ನರಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿದರು. "ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮಾನವೀಯವಾಗಿ, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಯೌಗಿಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜನರ ನಡುವೆ ಅವರು 'ದೇವ ಮಾನ'ವರಾದಂತಿದೆ. ಅವರು ತೋರಿದ ಮಾನವೀಯ ಅನುಕಂಪ, ಮಾಡಿದ ಅಲೌಕಿಕ ಮಹಿಮೆಗಳು ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಹರಡಿ ಬರುವಾಗ ವೈಭವೀಕರಣಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶರಣರ ಬದುಕಿನ ಸುತ್ತ ಜನತೆಯ ಭಕ್ತಿ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳು 'ಪವಾಡಗಳ' ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬತೊಡಗಿದೆ"[೪೬] ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ಕವಿಗಳು ಅವರನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯ ನಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಪವಾಡಗಳನ್ನೇ ಬಂಡವಾಳ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಬಸವಪುರಾಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಸವ ಚರಿತೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವುದೊಂದೇ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿತತ್ವ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಜನ ಮನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ನೈಜ ಚರಿತ್ರೆಗಿಂತಲೂ ಪವಾಡಗಳಿಗೇ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿರುವರು. "ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಇಂದಿನವರಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬಹುದು ಅಂದಿನವರಿಗೆ ಪವಾಡಗಳೇ ಅಧಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು"[೪೭] ಎಂದು ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಬಗೆಗೆ ಹಾಗೂ ಅವನು ಮಾಡಿದ ಪವಾಡಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇದ್ದ ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಕಲೆ ಹಾಕಿ ಹೇಳಿದವನು ಹರಿಹರ. ತನ್ನ 'ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನು ಮಾಡಿದ ಎಂಟು ಪವಾಡಗಳ ವಿವರಗಳಿವೆ.

೧. ಮಂಗಳವಾರದ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕರಣಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಕರು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪನ್ನು ನೋಡ ನೋಡುತ್ತಲೆ ತೋರಿಸಿದುದು.

೨. ಕೇತಕಿಪುಷ್ಪವನ್ನು ಲಿಂಗಕ್ಕೇರಿಸಿದುದು.

೩. ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಂಡಾರದ ಹಣವನ್ನು ನೂರ್ಮಡಿ ವರ್ಧಿಸಿದುದು.

೪. ಬದನೆಕಾಯಿ ಲಿಂಗವಾದುದು.

೫. ಶಿವಯೋಗ ನಿದ್ರಾಮುದ್ರಾ ಪವಾಡ.

೬. ಸಂಬೋಳಿ ನಾಗಿದೇವನ ಉಂಗುಟದಿಂದ ಕ್ಷೀರಧಾರೆಯನ್ನು ಹರಿಸಿದುದು.

೭. ಕಳಿಂಗದ ಮಹದೇವಶೆಟ್ಟಿಗೆ ಆತನ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ನವರತ್ನದ ಮಳೆ ಕರೆಯಿಸಿದುದು.

೮. ಶಿವನು ಸುಖೀಜಂಗಮನಾಗಿ ಬಂದು ಮಾಯಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಬೇಡಲು, ಬಸವಣ್ಣನು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡದೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಜಂಗಮದೇವರು ಸಂಗಮದೇವರಾದರು.

ಹರಿಹರನಾದ ಮೇಲೆ ಸೋಮನಾಥನು 'ಬಸವಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನಾದರೂ, ಹರಿಹರನು ಹೇಳದೆ ಇರುವ

೧. ಮೂಗೊಳಗ ಜೋಳವನ್ನು ಮುತ್ತಾಗಿಸಿದುದು.

೨. ಜಂಗಮವೇಷಿ ಶಿವನಿಗೆ ಮೂರನೆ ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಖಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ತೋರಿಸಿದುದು

೩. ವಿಷವನ್ನು ಅಮೃತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುದು

೪. ಗೊಲ್ಲತಿಯ ಮೊಸರಿನ ಮಡಕೆ ಆಗಸದಲ್ಲಿ ನಿಂತುದು.

೫. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಸೀರೆ ಅಕ್ಷಯವಾದುದು.

ಈ ಐದು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ

೬. ಬದನೆಕಾಯಿ ಲಿಂಗವಾದದ್ದು.

೭. ಭಂಡಾರದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ನೂರ್ಮಡಿಸಿದುದು.

೮. ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಕರಾಂಗುಲಿಯಿಂದ ಹಾಲು ಕರೆದುದು-

ಈ ಮೂರು ಪವಾಡಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಒಟ್ಟು ಎಂಟು ಪವಾಡಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಅ ನಂತರದ ಭೀಮ ಕವಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಎಂಟು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ

ಅ) ಚರಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿತ್ವದ ಪವಾಡ, ಹಾಗೂ

ಆ) ಭವಿಪಾಕದಲ್ಲಿ ಬಾಲ ಹುಳುಗಳನ್ನು ತೋರಿದ ಪವಾಡ.

ಇವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿ ಹೇಳಿರುವ ಬಸವಣ್ಣನ ಪವಾಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತು.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪವಾಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನ ಕಳೆದಂತೆಲ್ಲಾ ಬೆಳೆದು ಒಂಬತ್ತರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಆದದ್ದು ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು ಪವಾಡಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಆಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಃ ಬಸವಣ್ಣನೇ ವಚನವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಎಂಬತ್ತೆಂಟು ಪವಾಡವ ಮೆಱೆದು ಹಗರಣದ ಚೋಹದಂತಾಯಿತ್ತು ಎನ್ನ ಭಕ್ತಿ'[೬೮] ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಪವಾಡದ ಬಗೆಗಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನ ತಾತ್ಸಾರ ಮನೋಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ವಚನ ಹೀಗಿದೆ.

ಮೂವತ್ತಾಱು ಕೊಂಡೆಯವ ಪರಿಹರಿಸಿ
ಎಂಬತ್ತೆಂಟು ಪವಾಡವ ಮೆಱೆವಲ್ಲಿ
ಮುನ್ನೂಱಱುವತ್ತು ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನೆತ್ತುವಲ್ಲಿ
ಅಂದು ನೀನೇನಾಗಿರ್ದೆ ಹೇಳಾ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ[೬೯]

ಮೇಲಿನ ಈ ವಚನದಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನು ಎಂಬತ್ತೆಂಟು ಪವಾಡಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮೂವತ್ತಾರು ಕೊಂಡೆಯವ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಮುನ್ನೂಱಱುವತ್ತು ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿದವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಪತ್ನಿ ನೀಲಮ್ಮ ತನ್ನ ವಚನವೊಂದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪತಿಯು

ಎಂಬತ್ತೆಂಟು ಪವಾಡಮಂಗೆದ್ದು
ಮುನ್ನೂರರುವತ್ತು ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣವನೆತ್ತಿ ಮೆರೆದು
ಪರಸಮಯವನಳಿದಾತ ನಮ್ಮ ಬಸವಯ್ಯನು
ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ಚಾರ್ವಕರನ್ನು ನೆಗ್ಗಿಲೊತ್ತಿ[೭೦]

ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಮೆರೆದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವಳು. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ವಚನಗಳಿಂದ ಬಸವಣ್ಣ ಎಂಬತ್ತೆಂಟು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಎರಡಂಶಗಳನ್ನು ಪವಾಡಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕೆ ಬೇಡವೇ ಎಂದು ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ಅವರು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ.[೭೧] ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಮಕಾಲೀನವಚನ ರಾಶಿಯಲ್ಲೇ ಹುಡುಕಬೇಕು. ಆದರೆ ಶಿವಶರಣರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಕೀಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ತಮ್ಮ ಅಂದಂದಿನ ಅನುಭವ-ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ದಾಖಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು ಅಷ್ಟೇ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿವರ ಅವರಿಗೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರ್ಯಾರೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಸ್ತುತಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಪವಾಡಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದ ಆಸೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿ ಬಿಡುತ್ತವೋ ಎಂದು ಹೆದರಿದ ಅವರು ಅವು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬರದಂತೆ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿರಬೇಕು. ಬಸವಾದಿಶಿವಶರಣರು ಮಾಡಿದ ಪವಾಡಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅವರ

ಸಮಕಾಲೀನರ-ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ, ಸಿದ್ಧರಾಮ ಮೊದಲಾದವರು-ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುವರು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ಶರಣಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ಪವಾಡಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ದೊರೆತಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅವರ ಪವಾಡಗಳು ಮೂಲ ಆಕರವಾಗುತ್ತವೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಪವಾಡಗಳು 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

೧. ಗೊಲ್ಲತಿಯ ಪವಾಡ

ಈ ಪವಾಡ ಕಥೆ ಹರಿಹರನಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಸೋಮನಾಥ ಹಾಗೂ ಭೀಮಕವಿಯ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ' ಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು ನಿರೂಪಣ ವಿಧಾನವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ.

ಒಂದು ದಿನ ಬಸವ ದಂಡಾಧಿಪನು ದೊರೆಯ ಓಲಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಂತೆ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನೆತ್ತಿ 'ಸೂಸದು ಅಂಜದಿರು' ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಅವನ ಈ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಸಭಿಕರು ಹಾಗೂ ಬಿಜ್ಜಳ 'ಬಸವಯ್ಯ ಶಿವಮರುಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಮುಸುಕಿತೆ?' ಎಂದು ನಕ್ಕರು. 'ಅಸಮಭಕ್ತಿರಸವು ತಲೆಗೇರಿತೇ? ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಂಜದಿರು' ಎಂದು ತೋಳ್ಗಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಏನನ್ನು ಹಿಡಿದೆ ಹೇಳು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಬಸವ ತನ್ನಲ್ಲೆ ಯೋಚಿಸಿ ನಾನೀಗ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಸಭೆ ನಗುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಹೇಳುವನು.

"ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ ದೇವಾಲಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಗಾವುದದೊಳಗೆ ಕಪಿಲೇಶ್ವರವುಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಜಾರಿ ಸಾವಿರದ ಆರು ನೂರು ಖಂಡುಗ ಕ್ಷೀರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದನು. ಅದರಿಂದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಸರಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲೊಬ್ಬಗೊಲ್ಲತಿ ಮಜ್ಜಿಗೆ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರುವಾಗ ಜಾರಿ ಬೀಳುತ್ತಾ 'ಬಸವಾ' ಎಂದಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅರವಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಗೊಲ್ಲತಿಯ ಆಕೃತಿಯನ್ನೂ, ಮನೆಯನ್ನೂ, ಅವಳಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದನು.

ಬಿಜ್ಜಳನು ಆ ಗೊಲ್ಲತಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿ ಕೇಳಿದನು. ಆಕೆ ಮರೆಮಾಚದೆ ನಡೆದದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಲು ಜಾರಲು ಕಾಲಿಗೆ ಅಂಟಿದ ಕೊಂಪೆಯನ್ನೂ, ಊರಿಬೀಳಲು ಅಂಗೈಗೆ ಅಂಟಿದ್ದ ಕೆಸರನ್ನು ಅರಸನಿಗೆ ತೋರಿದಳು.[೫೨]

ಈ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವವರು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ನಂಬಿ ಕರೆದಾಗ, ಅವರನ್ನು ಕೈ ಬಿಡದೆ ಕೈ ಹಿಡಿದು ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ.

೨. ಜೋಳವು ಮುತ್ತಾದ ಪವಾಡ

ಇದು ಹರಿಹರನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯಿದ್ದರೆ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರನಲ್ಲಿ ಕಳಿಂಗ ದೇಶದ ಮಹಾದೇವಶೆಟ್ಟಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಬಳಿ ಮುತ್ತು ರತ್ನವನ್ನು ಬೇಡಲೆಂದು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಬಸವನ ಪವಿತ್ರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಬಂದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೆ ಮರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮುತ್ತು-ರತ್ನವನ್ನು ಬೇಡುವ ಬದಲು 'ಮೂವತ್ತೆತ್ತಿನೊಳು ಜೋಳದಕ್ಕಿ ಕಡಲೆ ತೊಗರಿಗಳನೊಡತೀವಿ' ಕೊಡುವುದೆಂದು ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಸವನಲ್ಲಿ ಬೇಡುವನು. ಆಗ ಬಸವನು 'ನೀವು ಮುನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದುದನ್ನೇ ಬೇಡಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ನವರತ್ನದ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸುವನು.[೫೩]

ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಬಸವಣ್ಣ ತೈಲಾಭ್ಯಂಜನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜಂಗಮನೊಬ್ಬನು ಬಂದು 'ದಿನಾ ಒಕ್ಕುಳ ಮುತ್ತಿನ ಚೂರ್ಣದ ರಂಗವಾಲೆಯಿಕ್ಕುವುದು ನೇಮ, ಬಸವಾ ಹತ್ತು ಖಂಡುಗ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡು' ಎಂದು ಬೇಡುವನು. ಬಸವಣ್ಣ ತನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಜೊಳದ ರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡಿ 'ಅದೋ, ಹತ್ತು ಖಂಡುಗವೇ ಏಕೆ, ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಒಯ್ಯಿರಿ' ಎಂದನು. ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ನೋಟ ದಿಂದಲೇ ಜೋಳದ ರಾಶಿಯೆಲ್ಲವೂ ಮುತ್ತಿನ ರಾಶಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜಂಗಮಯ್ಯನು ಹೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು.[೫೪]

ಬಸವಣ್ಣನು ಬೇಡಿಬಂದವರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದವನಲ್ಲ. ಬೇಡಿದ್ದನ್ನೇ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪವಾಡ ಕಥೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗಲು ಹಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರರವರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. "ಒಂದು ಪವಾಡಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪವಾಡವೋ ಇಲ್ಲವೇ ಹಲವಾರು ಪವಾಡಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜೋಳವನ್ನು ಮುತ್ತುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪವಾಡದಂತೆಯೇ ಕೆಂದೊಗರಿಯನ್ನು ರತ್ನಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪವಾಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಕರುವನ್ನು ಈಯಿಸಿ ಹಾಲುಕರೆದು ಕೊಟ್ಟ ಪವಾಡದಂತೆಯೇ ಎತ್ತನ್ನು ಕರೆದು ಹೊಸ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟ ಮತ್ತು ಹುಲಿಯ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದು ಜಂಗಮನಿಗಿತ್ತ ಪವಾಡಗಳು ಬರುತ್ತವೆ."[೫೫] ಹೀಗೆ ಪವಾಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಬೆಳೆದಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪವಾಡ ಕತೆಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಸಂಗ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಪವಾಡ ಕಥೆಗಳು ಮೊದಲು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು. ಜನರ ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ದಾಟಿ ಬರುವಾಗ ಯಥಾವತ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಬರಹ ರೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿದ ಮೇಲೂ ಒಬ್ಬ ಕವಿ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿ ಹೇಳುವ ರೀತಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಲು, ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದನ್ನು ತರಲು ಯತ್ನಿಸುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ವಚನಕಾರರು ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಸಾಧಕರು. ಇವರು ಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಹೇಳುವ 'ಪವಾಡ ಕಥೆಗಳು' ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಆಶಯಗಳಂತಿವೆ. ಸೋಮನಾಥ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಆಕರ ಭಕ್ತಮಹಾ ಗಣಗಳ ಬಾಯಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದದ್ದು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪವಾಡ ಕಥೆಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಜನಮನಸ್ಸು ಕವಿ ಮನಸ್ಸು ಎರಡೂ ದುಡಿದಿವೆ. ಈ ಪವಾಡ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸದೆ, ಭಾರತೀಯ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

೫. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶ

ಪುರಾಣಗಳಿಲ್ಲದ ಸಮಾಜವಿಲ್ಲ. ನಂಬಿಕೆಗಳೆ ಪುರಾಣದ ಮೂಲ. ಪುರಾಣಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ ಎಂದು ಬೇಕಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಪುರಾಣಗಳು ಆಯಾ ಜನಾಂಗವು ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಮಾಜವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಬಸವಪುರಾಣ'ವು ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಬದುಕನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಚಯಿಸಲು ಹೋಗದೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಮಾನದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ದಾಖಲು ಮಾಡಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಸೋಮನಾಥನು 'ಬಸವಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕುರುಡಾಗಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಶರಣರಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ, ನೀತಿ-ನಿಯಮ, ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನ, ಮೆರವಣಿಗೆ-ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭ, ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ ಕಲೆ, ವಾದ್ಯಗಳು, ಜನಪದ ಕಲೆ, ಅಡಿಗೆ, ಅಳತೆಮಾನಗಳು, ಭಕ್ತರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ.

ಕಾಯಕವೆ ಕೈಲಾಸ

ಬಸವಾದಿ ಶರಣರು ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕಂಡವರು. 'ಕಾಯಕವೆ ಕೈಲಾಸ' ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನೀಡಿದವರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಶರಣನೂ ಒಂದಲ್ಲಾ ಒಂದು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವರು. ತಮ್ಮ ಕಾಯಕವನ್ನು ಗೌರವ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕಂಡವರು. ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ, ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯ, ಸೂಳೆಸಂಕವ್ವೆ , ಕಿನ್ನರಿ ಬೊಮ್ಮಣ್ಣ, ಮಂಡಗೆ ವಸುದೇವ, ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕಾಯಕವನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡವರು.

ಶರಣರ ಕಾಯಕದ ನೀತಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ದುಡಿದೇ ಉಣ್ಣಬೇಕು. ತಾನುಣ್ಣುವ ಮೊದಲು ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಅನ್ನದಾನ ಶ್ರೇಷ್ಠಧರ್ಮವೆಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲ

ಸಮಾಜಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವಂತಹದ್ದು. ತಾನುಣ್ಣುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಸಿದವನಿಗೂ ಅನ್ನ ನೀಡುವ, ಸಂತುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವ 'ದಾಸೋಹ'ದಂತಹ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದವರು ನಮ್ಮ ಶರಣರು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗದೆ, ಸಮಾಜದ ಹಿತಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ವಿನಿಯೋಗವಾಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇವರ ಮಹತ್ತರವಾದ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು.

ತನ್ನ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ, ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯಬೇಕೇ ವಿನಾ ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಆಸೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಕಾಯಕ ಮಾಡಿ ಬದುಕಿದ ಅನೇಕ ಜನರ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರಣ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಕಲಕೇತ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯನು, "ನಿಚ್ಚಲರ್ಚಿಸಿ ತಂದ ಬತ್ತವು ವೈಚ್ಚಕಿಬ್ಬಳವಾಗಿ ಕುಂದವು. ಹೆಚ್ಚುವಜಿಂ ಜಂಗಮಾವಳಿ ಗೊಲಿದು ಮಾಡುತ್ತ ಅಚ್ಚಿಗ (ಮೋಹ) ವನ್ನುಳಿದ ಅಮಳ ಚಿತ್ತಂ ಪೆಚ್ಚಿ, ಸತತಂ ದಾಸಭಾವದ ಸಚ್ಚರಿತದಿಂದಸಮ ಭಕ್ತಿಯುಂ ಉನ್ನತಿಯೊಳಿರಲು."[೫೬] ಎಂದು ಭೀಮಕವಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಯಕ ಲಬ್ಧ ಹೆಚ್ಚುವುದೂ ಇಲ್ಲ ಕುಂದುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಕಾಯಕದಿಂದ ತನುಶುದ್ಧ ಮನಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂತೋಷ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಮೋಳಿಗೆಯ ಮಾರಯ್ಯನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ, ಬಸವಣ್ಣನು ಮಾರಯ್ಯ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅವರ ಮನೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿ, ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪ್ರಸಾದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಮನೆಯೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುವವರಂತೆ ಓಡಾಡಿ ಮಜ್ಜನ ಶಾಲೆಯ ಒತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾವಿರವಿರುವ ಹೊನ್ನಿನ ಚೀಲವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಹೋಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮಾರಯ್ಯ ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೇ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಇದು ತಮಗೆ ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದುದಲ್ಲವೆಂದು, ಇಬ್ಬರು ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಚಾಳಿಗೆ (ಹಣದ ಚೀಲ)ಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದರಂತೆ.[೫೭] 'ಪರದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕಿಲ್ಬಿಷವೆಂದು ಮುಟ್ಟದ ಭಾಷೆ' ಶರಣರದು. ಬಸವಣ್ಣ ಮಾಡಿದ ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲ ಶರಣರ ಭಾಷೆಯಾಗಿಯೆ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ

ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಸ್ಥಾನ ಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪುರುಷರ ಸಾಮಾನವಾಗಿ ಕಂಡು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದವರು, ವಚನಕಾರರು. ಅವರ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾದ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕ. ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಅಕ್ಷರ ಜ್ಞಾನ ನೀಡಿ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲೂ ಸಹಭಾಗಿತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಲಿಂಗಧಾರಣೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವಳೂ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸಮನಾಗಿ ಕುಳಿತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಬಹುದಾದ ಅವಕಾಶವೂ ಅವಳಿಗಿತ್ತು. 'ಮೃದು ವಚನಗಳೇ ಜಪ ತಪಂಗಳಯ್ಯ ', 'ಅಯ್ಯ ಎಂದಡೆ

ಸ್ವರ್ಗ ಎಲ್ಲವೋ ಎಂದರೆ ನರಕ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಶರಣರು ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುವ ರೀತಿ ಕೂಡ ಬಹಳ ಗೌರವದಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. 'ಅಕ್ಕಗಳಿರ', 'ಅವ್ವಗಳಿರ' ಎಂದು ಬಾಯ್ತುಂಬ ಗೌರವವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ವಚನಕಾರರ ಈ ಸದ್ಗುಣದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

'ಗೊಲ್ಲತಿಯ ಕಥೆ'ಯಲ್ಲಿ ಗೊಲ್ಲತಿಯೊಬ್ಬಳು ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದು ಬಸವಣ್ಣಾದಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯೋರ್ವಳು ರಾಜ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ನಿಂತು ಮಾತನಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅವಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಿವಶರಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ವೇಶ್ಯಾ ಪದ್ಧತಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದಿತು. ಅದೊಂದು ಕಾಯ್ದೆ ಬದ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಳೆಗೇರಿಯ ವರ್ಣನೆ, ವಿಟ-ವೇಶ್ಯರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗೆ ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದುದು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ವಚನಕಾರರು ಅವರಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಗೌರವ ಸ್ಥಾನ ಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ, ಸೂಳೆ ಪದ್ಮಲ ದೇವಿ, ಸೂಳೆಕಮಲದೇವಿ, ಸೂಳೆ ಬೊಮ್ಮಲದೇವಿ ಮೊದಲಾದವರು ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಶಿವಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿರುವುದೇ ನಿದರ್ಶನ.

ಈ ವೃತ್ತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಡೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಬಂದಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಸೂಳೆಯರ ನೀತಿಯನ್ನೇ ಕುರಿತು ಕೆಲವು ಕತೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಪೂರ್ವದ ಶರಣರ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣನ ಸಮಕಾಲೀನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಬಸವ ಪೂರ್ವದ ಶರಣರ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವೇಶ್ಯಾ ವೃತ್ತಿಯ ನಿರಾಕರಣೆಯ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಲುಹಣಿಯ ಕತೆ ಹೇಳಬಹುದು.[೫೮] ಶ್ವೇತನ ಕಥೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಇಲ್ಲಿ 'ರಂಬೆ' ಎನ್ನುವ ವೇಶ್ಯೆಯು ಶ್ವೇತನಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾಳೆ. 'ದುರ್ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಪಾಪದ ಬಟ್ಟೆಯ ತುಳಿಯ ಬೇಡ' ಎಂದು, ತಾನು, 'ನಗಹರನ ಗಣಿಕಾ ಶಿರೋಮಣಿಯಾಗಿಯೂ' ಶ್ವೇತನಿಗೆ ಶಿವ ಭಕ್ತಿ ಉಪದೇಶಗೈಯುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.[೫೯]

ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನ ಕತೆಯೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನು, ಸೂಳೆತನವೆಂದರೇನು ಎಂದು ಅರಿಯದ ಮುಗ್ಧನು, ಸೂಳೆಗೆಯ್ಯಲು ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳಗಾಗುವತನಕ ಶಿವಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಬಂದನೆಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.[೬೦] ಈ ಭಕ್ತನೇನೋ ಏನೂ ಅರಿಯದ ಹಸುಗೂಸಿನಂತವನಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವನು ಹೋದ ವೇಶ್ಯೆಯು ನಡೆದುಕೊಂಡ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅವಳು ವೇಶ್ಯೆ ಇರಲಾರಳು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಸೂಳೆತನವನ್ನು ಮಾಡಿ,

ನಂತರ ಶಿವಭಕ್ತಳಾದ ಮೇಲೆ ಆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕು, ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕವಿಯು ಅವಳನ್ನು 'ಅಚಲ ಭಕ್ತಿವಿಚಾರನಾರಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆಕೆ ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಆತನ ಮುಗ್ಧ ಶಿವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ, ಅವನ ಪವಿತ್ರ ಮನಕ್ಕೆ ಮಾಲಿನ್ಯವೊದಗದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಆತನ ಶಿವಾರ್ಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ನೆರವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂತಹ ಜನರನ್ನು ಸರಿದಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗ ಒಳಿತನ್ನು ಕಲಿಸುವ, ತಿಳಿಸುವ, ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಸವಣ್ಣನಧರ್ಮದ ಸಮಾಜವು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನೀಡಿದ ಗೌರವವನ್ನು ಭೀಮಕವಿಯೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಮದುವೆಯ ಸಮಾರಂಭ

ಬಲದೇವನು ತನ್ನ ಮಗಳು ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮಾಡಿದಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭವು ಅದ್ದೂರಿಯಾದುದು. ಬಲದೇವನ ಮಗಳ ಮದುವೆಯೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮಗಳ ಮದುವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅದು ಅದ್ದೂರಿಯಾಗೇ ನಡೆಯಬೇಕು. ಬಲದೇವನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣ ಸೋದರಳಿಯನಾಗಬೇಕು. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಸಂಬಂಧ ಹುಡುಕುವಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು ಮೊದಲ ಆಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೋದರ ಸಂಬಂಧಿಕೆಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಉಂಟು. ಹಾಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನೇ ಮಗಳಿಗೆ ವರನಾಗಿ ಬಲದೇವ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರ ಕಾರಣ ಸೋದರಳಿಯನಿಗೆ ಸಾಲಾವಳಿ ಇದ್ದದ್ದು ಒಂದು. ಮತ್ತೊಂದು ಬಸವಣ್ಣ ಶಿವಭಕ್ತ. ಈ ಎರಡು ಅಂಶಗಳು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಲದೇವನೇ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಸಮಾರಂಭ ಅದ್ದೂರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು.

ಹೇಗಿತ್ತೆಂದರೆ ಇಡೀ ಊರ ತುಂಬ ಅಲಂಕಾರ ನಡೆದಿತ್ತು. ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮ ಕತ್ತುರಿಗಳಿಂದ ಸಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಮುತ್ತಿನಿಂದ ರಂಗವಲ್ಲಿಗಳನಿಕ್ಕಿದ್ದರು. ಬೀದಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಳಿರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಬಲದೇವನು 'ಪಡಿಹಾರರನ್ನು' ಕಳಿಸಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಭಕ್ತ ಜಂಗಮರನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿದ್ದನು. ಆಮಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಓಗೊಟ್ಟು ಬಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂತಸದಿಂದ ಕರೆದು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ, ಅವರಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನ ನೀಡಿ, ಕಾಲು ತೊಳೆದು ಬಲದೇವ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ ಸೋಮನಾಥನಲ್ಲೂ ತುಂಬಾ ಸೊಗಸಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.[10] ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದವರಿಗೆ ಹರಿಸಿಣ ಕುಂಕುಮ ವೀಳ್ಯೆಕೊಡುವುದು ರೂಢಿ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದವರಿಗೆ ವಿಭೂತಿ ವೀಳ್ಯೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದು ವಿಶೇಷ.

ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಂದವರೆಲ್ಲರ ಮನಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷ ನೀಡಲು, 'ಕೇಳಿಕೆಗಳ ಒಗ್ಗನ ಮೇಳ', 'ವೀಣಾನಾದ', 'ಆನಂದಗೀತ', 'ಶಂಕರಗೀತ'ಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು 'ಸಂಗೀತ ಮೇಳ'ಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಓತುಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.) ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಮದುವೆ ಆಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮದುವೆಯೆಂಬುದು ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು, ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜ್ಯ ಉಂಡು ತೇಗಿ ಸಂತಸ ಪಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿ, ಜನಪದ ಕಲೆಗೆ, ಸಂಗೀತ ಗಾಯನದಂತಹ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡುವ ಒಂದು ವೇದಿಕೆಯೂ ಆಗಿರುತಿತ್ತು.

ಆಭರಣಗಳು

ಸಮಾರಂಭ ಎಂದರೆ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ ತೊಟ್ಟು ಸಂಭ್ರಮಿಸುವುದುಂಟು. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಮದುವೆ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಭರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇತರ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಂದರ್ಭನುಸಾರ ಅನೇಕ ತೊಡಿಗೆ, ಆಭರಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮುತ್ತಿನೋಲೆ-ಪೊನ್ನೋಲೆ, ಹಸ್ತಕಡಗ, ನೀಲಮುತ್ತಿನ ಬೊಂಬೆಗಡಕು, ತೋಳಮಣಿ, ಮೂಕುತಿ, ಮುರುಹು, ಕರ್ಣಾವತಂಸ, ಕೇಯೂರ, ನೇವುರ, ಕಡುಕು, ಬಣ್ಣಸರ, ಉತ್ತರಿಗೆ ಸರಪಣಿ, ತೋಳಬಂದಿ, ಕಿಂಕಿಣಿ ಮಣಿಹಾರ, ನೂಪುರ, ಮೇಖಳಾವಳಿ, ಪೆಂಡೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅಂದು ಒಡವೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಜನರು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಯ ಸೀರೆಗಳು

ಆಭರಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸೀರೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ- ಮಲಯಜಶ್ರೀ, ಜಯರಂಜಿ, ಚಂದ್ರಾತಪ, ಉದಯರಾಗ, ಪಳಿ, ಪಟ್ಟಾವಳಿ, ನೇತ್ರಾವಳಿ, ಹಂಸಾವಳಿ, ನಾಗಾವಳಿ, ಗಜದಾಳ, ಪುಲಿಯುಗುರುಪಟ್ಟ, ಚಿತ್ರಾವಳಿ, ಬಲ್ಲಳಪಟ್ಟೆ, ಮೇಘವಣ್ಣದ ಪಟ್ಟೆ ತವರಾಜ, ಮರತಕದ ಪಟ್ಟೆ, ಮಾಂದಳಿರ ಪಟ್ಟೆ, ಕದವಟ್ಟೆ ಸಿರಿಗಣಿ, ಸರಿಗೆ, ಗುಜ್ಜರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಟ್ಟೆ, ವಾರಣಾಸಿಯ ದಸರಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ ವಾರಣಸಿಯ ದಸರಿ, ಕಾಂಭೋಜಿ, ಮಲಯಜಶ್ರೀ ಸೀರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೊರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದಲೂ ನಾನಾ ವರ್ಣದ ನಾನಾ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಜನರು ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿದ್ದ ಜೀವನ ಸಂತೋಷವನ್ನು, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಮಾರಂಭ

ಮದುವೆಯ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ಜಾತ್ರೆಯ ಕಾಲ, ದೇವರ ರಥೋತ್ಸವ, ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ ಇಂತಹ ಹಲವು ಮೆರವಣಿಗೆಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮದುವೆಯ ಸಮಾರಂಭ

ವರನನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕರೆದು ತರುವ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ವಧುವರರನ್ನು ಊರ ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತ ಆಪ್ತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇಸೆ ಇಕ್ಕಿಸುತ್ತ ಸಾಗುವ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೊಸದಾಗಿ ಊರಿಗೆ ಬಂದ ವಧು ಅಥವಾ ವರನನ್ನು ಊರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಪರಿಯೂ ಹೌದು.

ಇದೇ ರೀತಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹುದ್ದೆಗೆ ಅಲಂಕರಿಸಿದರೆ, ಅವರನ್ನೂ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಕರೆದು ತಂದು ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಿಜ್ಜಳನಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತನಾದ ಬಸವಣ್ಣನು 'ಲೋಕಹಿತ' ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಭಕ್ತ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ 'ಹನ್ನೆರಡು ಗಾವುದದಳತೆಯ ಕಲ್ಯಾಣಪುರದ ಕೇರಿ ಕೇರಿ, ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಗುಡಿ ತೋರಣ ಕಟ್ಟಿ, ಮಣಿಮಯ ತೋರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಕಳಸ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ಬಸಣ್ಣನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆತನ ಸ್ವಾಗತಕ್ಕೆ ನವಾಂಬರ, ರತ್ನ ಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತನಾದ ಬಿಜ್ಜಳ, ದಂಡನಾಥ, ಅಮಾತ್ಯಶೇಖರ, ಮಂಡಳಿಕ, ಸಾಮಂತ, ಹಯ, ವೇತಂಡ, ರಥ, ಪರಿಕರವೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಏಳುನೂರು ಆನೆ, ತೊಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಕುದುರೆ, ಲಕ್ಕದ ಮೇಲಿನ ತೊಂಬತ್ತೆಂಟು ಕಾಲ್ದಳ. ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಬಂಡಾರಿಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನು ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ 'ಹಿರಿಯ ಭಂಡಾರಾಧಿಪತ್ಯದೊಳಿರಲು' ಅನುಮತಿ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಸಮಾರಂಭ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅರಮನೆಯತ್ತ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸರಳ ಸ್ವಭಾವದ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ, ತನ್ನ ಕಥಾನಾಯಕನ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಕವಿಯ ಭಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸು ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂದಿನ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯ ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭ ಹೇಗಿರುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಊರೊಳಗಿನ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪಾಲುಗೊಂಡು ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ತಿಂಡಿತಿನಿಸುಗಳು

ಮುಗ್ಧಳಾದ ಕೋಳೂರು ಕೊಡಗೂಸು ತಾನು ತಂದ ಹಾಲನ್ನು ಶಿವ ಕುಡಿಯದಿದ್ದಾಗ ಮುಗ್ಧೆಯಾದ ಅವಳು ಶಿವನನ್ನು ಉಬ್ಬಿಸಿ ಕುಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಚಿಗುಳಿ, ಚಕ್ಕುಲಿ, ಹಾಲವುಗ, ಮಂಡಗೆ, ತಱಗುವಿಡ್ಡಲಿಂಗೆಯುಂ, ಲಡ್ಡುಗೆ, ಕಳವೆಯವಲು, ಮೊದಲಾದ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ತಿನಿಸುಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಭಾಷೆ

ಬಸವಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯದ ರಸಾಸ್ವಾದನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ಬಳಸಿರುವ ಭಾಷೆಯೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಲುಪಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯವಿದ್ದ ಕಾರಣ, ಜನಪದ

ಭಾಷೆಯ ನಿಧಿಯಾದ ಗಾದೆ, ನುಡಿಗಟ್ಟು, ದಿನನಿತ್ಯದ ಅಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ.

'ಕುಲನಾಶಕನು ಹುಟ್ಟಲು ಕುಲವಳಿದು ಪೋಕು', 'ಕುಲದಬೇರಿಗೆ ನೀನೇ ಗುದ್ದಲಿ ಗೊಳಲದೇಕೆ?', 'ಮುಂಗೈಯ ಕಡಗಕೆ ಮುಕುರವೇಕೆ?', 'ಹೆತ್ತಮೋಹಕ್ಕಧಿಕ ಸಾಕಿದ ಮೋಹ', 'ಹೊಲದಲಿ ಗೂಳಿಯಂ ಹುಲಿಕೊಂಡೊಲಾಯಿತ್ತು', 'ಎತ್ತು ಈಯಿತೆಂದೊಡೆ ಮೂಲಿಯಲಿ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಎಂಬಸ ಚಾಳಿ', 'ಎಳೆ ದೂಳಿಪಟವಾಗು', 'ಹುಳಿಗೆ ಹಾಲಿಗೆ ಸಸರವಹುದೆ?', 'ಮುಳ್ಳಂ ಕಳೆದು ದಸಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿದಂತಾಯ್ತು', 'ಔಷಧಕಾದೊಡಂ ಒರ್ಬನಂ ಇಲ್ಲ', 'ಆಚಾರಕ್ಕೆ ಕೋಡು ಬಂದಂತೆ ', 'ಊರಡಿಯಾದ ಕೊಳಗ', 'ಅಸಗರಿಗೆ ಸವಣರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದೆ ಕೆಳೆ?', 'ಕೊಡವಂ ಮೆಟ್ಟಿದಂತೆ', 'ಜಿಗಣೆ ಹಿಡಿದಂತೆ', 'ಎಣ್ಣೆ ಅಂಬಿಲ (ಅಂಬಲಿ) ಕೂಡಿದಂತೆ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ನುಡಿಯ ಮೋಡಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇಬ್ಬಳ, ಬಳ್ಳ, ಕೊಳಗ, ಖಂಡುಗ, ಸೊಲಗೆ, ಸೇರು ಮೊದಲಾದವು ಅಳತೆಯ ಮಾನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಹೊನ್ನು, ಹಾಗ, ಹಣ, ಅಂದಿನ ಚಲಾವಣೆಯ ನಾಣ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅಂಬಲಿ, ಹರವಿ, ಗಡಗಿ, ಮೊದಲಾದವು ಬಡವರ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ತಪ್ಪುಮಾಡಿದವರಿಗೆ ನಾಲಗೆ ಕೊಯ್ದು ಸುಣ್ಣವನೊರೆಸುವುದು, ಹುರಿದ ಮಳಲ ಬಾಯ್ತುಂಬಿಸುವುದು, ಮೊದಲಾದ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಭೀಕರವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನ ತಪ್ಪು ಮಾಡದಂತೆ ಸರಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ದುರ್ಮಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಜನರನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಧರ್ಮದ ನೀತಿ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೂ ತಿದ್ದುತಿದ್ದರು.

ಇವೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ' ಒಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ.

೧. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು; ಆ-೧, ಸಾ-೫೮೧-೫೮೬, ಪು -೨೩.
೨. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ -೨, ಪ-೪೫, ೪೬, ಪು-೩೪.
೩. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು; ಆ-೧, ಸಾ-೮೪೮-೮೫೦, ಪು -೩೩.
೪. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ -೩, ಪ-೪೨,೪೩, ಪು-೪೮,೪೯.
೫. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು; ಆ-೧, ಸಾ-೧೦೧೩-೧೦೨೪, ಪು -೩೯.
೬. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ -೩, ಪ-೭೯, ೮೦, ೮೧, ೮೨, ೮೩, ಪು-೫೮,೫೯.
೭. ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳು, ವ.ಸಂ. ೩೫೦, ಪು-೧೧೯.
೮. ಅದೇ, ಪು-೧೨೦.
೯. ಅದೇ, ಪು-೧೨೦.
೧೦. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು; ಆ-೧, ಸಾ-೭೫-೮೪, ಪು -೭, ೮.
೧೧. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ -೧, ಪ-೨೩, ಪು-೨೯.
೧೨. ಅದೇ.ಪು; ಸಂ -೪, ಪ-೨೪, ೨೬, ೨೯, ೩೦, ಪು-೬೬, ೬೭.

೧೩. ಅದೇ. ಪು; ಸಂ -೬೦, ಪ-೨೩-೨೫, ಪು-೯೫೫ - ೯೫೬.

೧೪. ಅದೇ. ಪು; ಸಂ -೬೦, ಪ-೪೬, ೪೬, ೪೭, ೪೯, ೫೨, ಪು-೯೬೧ - ೯೬೩.

೧೫. ಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವರ ರಗಳೆ: ಹರಿಹನ ರಗಳೆಗಳು: ಸಂ.ಎಂ.ಎಂ.ಕಲ್ಬುರ್ಗಿ, ಪು-೩೦೩.

೧೬. ಹಂ.ನಂ.ವಿಜಯ ಕುಮಾರ: ಬಸವಣ್ಣನಂದಿಯ ಅವತಾರವಲ್ಲ: ಸಾಧನೆ, ಸಂ.-೧೨:, ಸಂ-೧, ೧೯೮೩, ಪು-೧೨೮.

೧೭. ಅದೇ, ಪು-೧೨೮.

೧೮. ಸೊ.ಬ.ಪು: ಸಂ-೧; ಸಾ -೧೦೨೫, ಪು-೩೯.

೧೯. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ-೪ ; ಪು-೩೨.

೨೦. ಹರಿಹರ; ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು: ಪು-೩೧೫.

೨೧. ಪಾ.ಸೋ.ಬಪು: ಸಾ-೧೧-೧೨, ಪು-೪೯.

೨೨. ಅದೇ, ಸಾ-೧೯೬, ಪು-೫೯.

೨೩. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ-೫ ; ಪ-೫೭, ಪು-೬೭.

೨೪. ಅದೇ ; ಸಂ-೫ ; ಪ-೬೨, ಪು-೯೮.

೨೫. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ-೨ ; ಪ-೪೦, ೪೧, ಪು-೩೩.

೨೬. ರಂಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ತರಿತ್ರೆ, ಪು-೧೪೮.

೨೭. ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ;ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಸಂ ಪು ೧೨೩-೧೪೭.

೨೮. ಭೀ.ಬ.ಪು; ಸಂ-೭ ; ಪ-೧೧, ಪು-೧೧೮.

೨೯. ಅದೇ, ಸಂ-೭ ; ಪ-೧೮, ಪು-೧೨೦.

೩೦. ಅದೇ, ಸಂ-೭ ; ಪ-೧೯, ಪು-೧೨೧.

೩೧. ಅಲ್ಲಮನ ವಚನ ಚಂದ್ರಿಕೆ (ಸಂ.) ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು ಪು-೧೭೪.

೩೨. ಡಾ.ಎಂ.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಪು.-೫೩.

೩೩. ಭೀ.ಬ.ಪು : ಸಂ-೧, ಪು -೮.

೩೪. ಅದೇ, ಪು - ೧೨.

೩೫. ಅದೇ, ಸಂ-೪, ಪ -೫೬ - ೫೭, ಪು -೩೪ - ೩೫.

೨೬. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು : ಆ ೧, ಪು ೨೨೫-೨೫೬.

೩೭. ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ : ಬಿ.ಬ.ಪು ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪು-೧೦೧.

೩೮. ಭೀ.ಬ.ಪು : ಸಂ-೩೪, ಪ ೧-೫೭ - ೫೭, ಪು -೪೬೮ - ೫೧೨.

೩೯. ಅದೇ, ಸಂ ೩೫ ಪ-೧೩, ಪು-೫೧೬.

೪೦. ಅದೇ, : ಸಂ-೩೫, ಪ ೩೩-೩೫ - ೫೭, ಪು -೫೨೦ - ೨೧.

೪೧. ಬಸವಣ್ಣನ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳು : ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು ಸಂ.

೪೨. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು : ಆ ೨೨೬, ಪು ೫೭.

೪೩. ಭೀ.ಬ.ಪು : ಸಂ-೫೪,೫೫, ಪು -೮೪೫ - ೮೭೪.

೪೪. ಎಂ.ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ : ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತೆ ಪು- ೫೩.

೪೫. ಜಿ.ಎಸ್.ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ: ಪವಾಡಗಳು: ಸಾಹಿತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ: ಸಾಧನೆ ಸಂ-೧೨, ಸಂ-೧:೧೯೮೩.

೪೬. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ವಚನಾನುಶೀಲನ: ಪು-೫೫೧.

೪೭. ಭೀ.ಬ.ಪು: ಆರ್.ಸಿ ಹಿರೇಮಠ(ಸಂ); ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ: ಪು-೪೨.

೪೮. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳು: ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು(ಸಂ), ವ ೮೯೫: ಪು-೩೨೭.

೪೯. ಅದೇ: ವ:೯೦೧, ಪು-೩೧೨.

೫೦. ನೀಲಮ್ಮನ ವಚನಗಳು:ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನ ಸಂಪುಟ: ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ, ರಾಜೂರ (ಸಂ), ವ-೭೭೭, ಪು-೨೪೨.

೫೧. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ವಚನಾನುಶೀಲನ: ಪು-೫೫೪.

೫೨. ಭೀ.ಬ.ಪು : ಸಂ-೯ ಪ ೧-೮, ಪು-೧೪೬-೪೮.

೫೩. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು : ಎಂ.ಎಂ.ಕಲ್ಬುರ್ಗಿ, ಪು-೩೩೩.

೫೪. ಭೀ.ಬ.ಪು : ಸಂ-೮ ಪ ೧೬-೨೩, ಪು-೧೩೩.

೫೫. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ: ಪು-೫.

೫೬. ಭೀ.ಬ.ಪು. : ಸಂ-೨೮, ಪ-೯, ಪು-೪೩೯.

೫೭. ಅದೇ, ಸಂ - ೨೯, ಪ ೬ -೧೮, ಪು ೪೪೯ - ೫೧.

೫೮. ಭೀ.ಬ.ಪು. : ಸಂ-೪೧, ಪು-೬೧೯.

೫೯. ಅದೇ : ಸಂ-೪೦, ಪು-೬೦೦.

೬೦. ಅದೇ : ಸಂ-೧೧, ಪು-೧೭೭.

೬೧. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಮ ಆ ೧ : ಸಾ ೧೦೪೭-೧೦೬೦, ಪು-೪೦.

ಅಧ್ಯಾಯ-ಆರು

ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ

೧. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವ ಪುರಾಣ

೨. ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ

ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ

೧.ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವ ಪುರಾಣ

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಒಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ 'ಬಸವ' ಎಂಬ ಮೂರು ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಬಸಣ್ಣನವರ ಹೆಸರಿನ ಅರ್ಥ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಅವರ ಬದುಕು, ಸಾಧನೆ, ಪವಾಡಗಳು, ಇವೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ಇವನ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಸೋಮನಾಥ ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಲಿಂಗ, ಪ್ರಸಾದ, ವಿಭೂತಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದ ವೀರಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಸ್ತು ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಹೇಳಿದರೂ ಕವಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಬಸವ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಾಗಿಯೆ ಸೋಮನಾಥ ಉಳಿದ ಕವಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಅನನ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡದ ಹರಿಹರ ಕವಿ ಕೂಡ ಇದೇ ಮನೋಭಾವದವನು. ಹೀಗಾಗಿ ಸೋಮನಾಥನನ್ನು 'ತೆಲುಗಿನ ಹರಿಹರ' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನು ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ (ಕ್ರಿ.ಶ.೨೪೭೦) ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಪರಂಪರೆ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ದೇಸೀ ಛಂದಸ್ಸಾದ 'ದ್ವಿಪದ'ವನ್ನು 'ಮುದಿ' ಎಂದು ಪಂಡಿತವರ್ಗ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ದೇಸೀ ಛಂದಸ್ಸಾದ 'ದ್ವಿಪದ' ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಹಾಗೂ 'ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರಮು' ವಿನಂತಹ ಮಹಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಛಂದಸ್ಸಿಗೂ ಮುಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಡಾ.ಸಿ.ಆರ್ ಶರ್ಮರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಅವನು ಜನರಿಗಾಗಿ, ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಗೂ ಜನರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದನು.[೧] ಮುಂದಿನ ದ್ವಿಪದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿದನು. "ಕಥೆಯ ನಿರರ್ಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ರಗಳೆಯು ತುಂಬ ಸಮರ್ಥವಾಹಕವೆಂದು ಕಂಡುಕೊಡ ಹರಿಹರನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸಮಾನವಾದದ್ದು ದ್ವಿಪದವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಪ್ರತಿಭೆ"[೨]

ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕನ ಮಾಡಿದರೆ, ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಮಂದಿ ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ರಚನೆಗೆ ವಸ್ತು, ಛಂದಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಪರೂಪಕ್ಕೊಬ್ಬರು ಸೋಮನಾಥನ ಹಾಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕಾವ್ಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತು, ಭಾಷೆ, ಛಂದಸ್ಸು ಶೈಲಿಗಳಿಗೆ ನನ್ನಯ್ಯಾದಿ ಚಂಪು ಯುಗದ ಕವಿಗಳು ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮುರಿದು, ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೊಸ ದೇಸೀ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡು ಕೊಂಡು ನಡೆದ. ತೆಲುಗು ಚಂಪು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಜೊತೆಗೆ ಸಿದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಕೃತಿ ರಚಿಸುವುದು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಸೋಮನಾಥ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣನೆ, ನಾಯಕನಗುಣಗಾನ, ನಾಯಕ-ನಾಯಕಿಯರ ಪ್ರಣಯ, ವಿವಾಹ-ವಿರಹ, ಅಲಂಕಾರ, ರಸ-ಇವುಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ

ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರಣ ಇವನ ಕಾವ್ಯ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ತಲುಪಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು, ಪಂಡಿತವರ್ಗವನ್ನಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರದೇ ಭಾಷೆಯಾದ "ಸರಸದಿ ಮೆರೆಯುವ ಜಾನುತೆಲುಗು"[5] ನಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದುದು ವಿಶೇಷವಾದುದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ "ಪರಂಪರೆ ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು."[6] ಎನ್ನುವ ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್ ರವರ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮಾಜೋಧಾರ್ಮಿಕ ಚಳುವಳಿಯೊಂದರ ನೇತಾರನೂ, ಬಿಜ್ಜಳನ ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿಯೂ, ದಂಡನಾಯಕನೂ ಆಗಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವಿತ ಕಥನವು ತೆಲುಗು ಕವಿಯಾದ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಕೃತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಾದುದು ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂಗತಿ.

ಕನ್ನಡ ಬಲ್ಲವನಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಸೋಮನಾಥ ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳನ್ನು ನೋಡಿರುವ ಓದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ

ಬಸವ ಬಾರೈ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದೊಳಗೆ ಭಕ್ತರುಂಟೆ? ಹೇಳಯ್ಯ
ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲಯ್ಯ, ಮತ್ಕಾರೂ ಇಲ್ಲಯ್ಯ, ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲವಯ್ಯ
ನಾನೊಬ್ಬನೆ ಭಕ್ತನು ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದೊಳಗಣ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ ಜಂಗಮಲಿಂಗ
ನೀನೇ ಅಯ್ಯಾ, ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ[7]

ಬಸವಣ್ಣನ ಈ ವಚನ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವ ಪುರಾಣಮುವಿನಲ್ಲಿ ದ್ವಿಪದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

"ಬಸವ ಮರ್ತ್ಯದೊಳಗೆ ಭಕ್ತರಿರುವರೆ?
ಎಸಕದ ಸಂಸಾರವಿಷ್ಟವೇ ನಿನಗೆ?
ಎಂದಾಣತಿಯನೀಯಲಾ ದೇವ ಹೃದಯ
ವನಜಸ್ಥನಹ ಬಸವಣ್ಣನಿಂತೆಂದ
ಔಷಧಕ್ಕಾದರೂ ಮರ್ತ್ಯ ಲೋಕದಲಿ
ಇಂದು ಶೇಖರ ಭಕ್ತನೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ
ಭಕ್ತನು ನಾನೊಬ್ಬನೀ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲ
ಭಕ್ತಾತ್ಮ, ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪರಾಗಿರಲು[8]

ಬಸವಣ್ಣನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನ ಬಗೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೇಳಿ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿರುವ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಬಗೆಗೆ ಅಪಾರ ಭಕ್ತಿ. ಅವನ ಬಸವಪುರಾಣಮುವಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಬಗೆಗಿನ ಅತಿಶಯವಾದ ಭಕ್ತಿ ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ.

ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಪಾಪದ ಕ್ಷಯವು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಪರಮ ಪಾವನವು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸುಖವು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನ ಭವರೋಗ ನಾಶ
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಭಕ್ತಿವರ್ಧನವು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಬಂಧ ಮೋಚನೆಯು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಭಾಗ್ಯ ಸೇರ್ಪಡೆಯು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಮೆರೆವುದು ಶೀಲ
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಹರಿವುದಾಪದವು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಪ್ರಬಲ ಸಂಪದವು
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಅತಿಶಯ ಕೀರ್ತಿ
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಫಲಿಸುವುದಿಚ್ಛೆ
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆಯಹುದು ವಾಕ್ಸಿದ್ಧಿ
ಬಸವಗೆ ಶರಣೆನ್ನೆ ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಾಜಿಪುದು

ಹೆಚ್ಚೇಕೆ ಬಸವಾಕ್ಷರ ತ್ರಯವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು ಅವನ ಮುಖ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ನೆಲೆಸುವನು. ಬಸವನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿದರೆ ಭವಬಂಧನಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು. ಬಸವನು ಕೇವಲ ಭಕ್ತನಲ್ಲ, ಶಿವನರೂಪ, ಶಿವನು ನಿರಾಕಾರನಾದರೆ ಬಸವನು ಸಾಕಾರಸ್ವರೂಪಿ ಎಂದು ಅವನ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡುವನು.[೬]

ಬಸವಣ್ಣನ ಮೇಲಿನ ಈ ಭಕ್ತಿಯೆ ಸೋಮನಾಥ ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುಕನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವಪುರಾಣ ಕೃತಿಯು ಏಳು ಆಶ್ವಾಸ, ಸು.೧೨,೭೦೦ ಸಾಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಹಾಪುರಾಣ. ಸೋಮನಾಥನು ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯದ ಮಂಟಪವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಕರಸ್ಥಲಿ ಸೋಮನಾಥ', ಮಲ್ಲಿನಾಥ, ರೆಂಟಾಲ ಮಲ್ಲಿನಾಥ,

ದೋಚಮಾಂಬೆ, ನೀಲಕಂಠಾಗ್ರಜ, ಗೋಡಗಿ ತ್ರಿಪುರಾರಿ ಮುಂತಾದ ಮಾಹೇಶ್ವರರು, ಇವನೊಡನೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರ ಆಶೀರ್ವಾದವೇ ತಾನು 'ಬಸವ ಪುರಾಣ' ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಕಾರಣವೆಂದು ಸೋಮನಾಥ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ದಿನ ಸೋಮನಾಥನು ಅಸದೃಶವಾದ ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಾಗಿದೆ. ಕರುಣೆಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಕಥಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ಚರಿತಾರ್ಥನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಎಂದು ಈ ಸದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವನು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಅವರು ಬಸವನ ಬದುಕಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಭಕ್ತರ ಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ', 'ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆ'ಯ ಕತೆಯಾಧಾರಿತ 'ಪುರಾಣ'ವಾಗಿದ್ದು ಪಂಡಿತರಿಂದ ಪಾಮರರವರೆಗೂ ಶ್ರೋತೃಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತನ್ನ ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಶ್ರೋತೃವಾಗಿ ಗೊಬ್ಬೂರಿನ ವಿಭುವಾದ 'ಸಂಗನಾಮ್ಯಾತ'ನನ್ನು ಆರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸೋಮನಾಥನು, ಪ್ರತಿ ಆಶ್ವಾಸದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿ ಆಶ್ವಾಸದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರು ಕರಸ್ಥಲಿ ವಿಶ್ವನಾಥಯ್ಯನ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆನೆದಿರುವನು.

ಸೋಮನಾಥನು ತನ್ನ ಬಸವ ಪುರಾಣಕ್ಕೆ
ಅಕಳಂಕಲಿಂಗ ರಹಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ
ಸಕಲ ವೇದ ಪುರಾಣ ಸಮ್ಮತವಾದ
ಆತತ ಸಕಲ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತ
ಗೀತಾರ್ಥ ಸಮಿತಿಯೇ ಮಾತೃಕೆಯೆಂಬ
ಪೂರಿತವಾಗೊಪ್ಪುವಾ ಮಣಿಗಳಲಿ
ದಾರದಂತೆಯೆ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತವಿತತಿ
ಚರಿತೆಗಳಲಿ ಸೇರಿಸುತ[8]

ಬಸವ ಚರಿತೆಯನು ವರ್ಣಿಸುವೆನು ಎಂದಿರುವನು. ಬಸವ ಪುರಾಣ ಹೆಸರೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ 'ಪುರಾಣ'. ಹಾಗಾಗಿ ಕಥಾ ನಾಯಕನ ಬದುಕಿನ ಕಥನಕ್ರಮ ನೇರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ, ಶಿವನ ಪ್ರತಿರೂಪವಾದ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತವೂ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಿವನ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಭಕ್ತ-ಭಕ್ತೆಯರ, ಕಲ್ಯಾಣದ ಶರಣರ, ತೆಲುಗುನಾಡಿನ ಶಿವಭಕ್ತರ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನಾಯನ್ಮಾರರ ಜೀವಿತ ಕಥನವೂ ನಿರೂಪಣೆಗೊಂಡಿದೆ. ಶಿವನ ಭಕ್ತರ ಕಥಾವಳಿಯು ಹಾರದ ಮಣಿಗಳಾದರೆ, ಇವೊಂದಂದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಈ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸುವ ಬಸವಣ್ಣನ ಕಥಾಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣದ ಆದಿ ಮಧ್ಯ ಅಂತ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವಿತ

ವೃತ್ತಾಂತದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಅದರ ತತ್ವಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ಕಥನ ಕಲೆ

ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವಪುರಾಣದ ಶಿಲ್ಪದ ಹೆಚ್ಚಳ ಇರುವುದು ಅದೊಂದು ಕಥಾ ಗುಚ್ಛವಾಗಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಕಥನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುಕಿನ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಸಾದೃಶ್ಯಪರ ಉಪಕತೆಗಳನ್ನು ಕವಿ ತರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾದೃಶ್ಯ ಕತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕತೆ ಹೇಳುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಬಹುದು.

೧. ಕಥಾನಾಯಕ ಬಸವಣ್ಣನ ಮೂಲಕ ಕತೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದು.

೨. ಕವಿಯೇ ನೇರವಾಗಿ ಕತೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದು.

೩. ಮಹಿಮಾವಂತನ ಭಕ್ತನೊಬ್ಬನ ಬದುಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಘಟನೆ ಇಲ್ಲವೇ ಪವಾಡವನ್ನು ಕಂಡ ಭಕ್ತರು ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶ್ಯವಾದ ಪುರಾತನರ ಕತೆಯನ್ನು ನೆನೆಯುವುದು.

೪. ಮತೀಯ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ (ಜೈನ-ಶೈವ ಇಲ್ಲವೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಶೈವ) ಶೈವ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಭಕ್ತರ ಕತೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು.

೫. ಶಿವನ ಕೃಪಾಸಿಂಧುತ್ವವನ್ನು ಅಸಂಖ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಶಿವದ್ರೋಹಿಗಳ ಪಾಡನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು

ಈ ಐದು ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸೋಮನಾಥ ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಥಾನಾಯಕ ಬಸವಣ್ಣನ ಮೂಲಕ ಕಥೆಯ ನಿರೂಪಣೆ

ಸೋಮನಾಥ ತನ್ನ ಕಥಾನಾಯಕ ಬಸವಣ್ಣನಿಂದಲೇ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಸಿರುವನು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಲ್ಲಮನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣ ಆರೋಗಣೆ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಸಂಗವಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಪ್ರಮಥರಿಗೆ ಬೋನವಿಟ್ಟ ಕಥೆ ಬರುತ್ತದೆ.[೯] ಕಳ್ಳರು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಹಿಡಿಯಲೆಂದು ಬಂದಾಗ ಬಸವನ ಭಾವಸಂಗದಿಂದ ಬದನೆಕಾಯಿಗಳು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಗಳಾದ ಪವಾಡವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, ಬಿಲ್ಲೇಶ ಮಲ್ಲಯ್ಯ, ಕಾಟಕೂಟರ ಉಪಕಥೆ ಬರುತ್ತದೆ.[೧೦] ಜೋಳವನ್ನು ಮುತ್ತನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಬಸವಣ್ಣನ ಪವಾಡದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟದ ಬಂಕಯ್ಯನ ಉಪಕಥೆ ಬರುತ್ತದೆ.[೧೧] ಸಂಗಮೇಶನು ಬಸವನ ಮೂರನೇ ಕಣ್ಣು ಬೇಡಿದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅವನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ಮೂರನೇ ಕಣ್ಣು ಸಹಜವಾಗಿದೆ ನೋಡು

ಎಂದು ತೋರುವನು. ಆಗ ದೇವ ದೇವನಾದ ಸಂಗಮೇಶನು ನಾಚಿ ನೀರಾಗಿ ನಿರಾಕಾರನಾಗಿ ಜಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು 'ಛೀ ಹಂದೆ ಓಡದಿರೋಡದಿರು ಹೋ ಹೋ ಸಂಗ ಎಂದು ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಸಿರಿಯಾಳ, ಕರಿಕಾಲ, ನಂಬಿಯಣ್ಣ, ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯ-ಇವರಂತೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ಬದುಕಿನ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುವನು.[೧೨] ಭಂಡಾರದ ಹೊನ್ನನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಅಪವಾದ ಬಂದಾಗ ಭಂಡಾರದ ಹೊನ್ನನ್ನು ವರ್ಧಿಸಿದ ಪವಾಡದ ಕಥೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚೊಕ್ಕನೈನಾರನ ಕಥೆ ಬರುತ್ತದೆ.[೧೩] ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನು ಸೂಳೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದು ಬಸವನಿಗೆ ಅದರ ಅತಿಶಯತೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಇಂತಹ ಲಿಂಗನಿಷ್ಠಾನಿಶಿತ ಭಕ್ತಿಮಹತ್ವಮಂ ರಂಜಿಸುವ ನಿಜಮುಗ್ಧ ಸ್ವಭಾವಂ ಸಹಜವಾಯಿತ್ತು' ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರಲು, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನು ನೂತನ ಪುರಾತನ ಗಣರುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಭಕ್ತರುಗಳು ಇರುವರೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವನು. ಅದಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣನು ಹರ್ಷದಿಂದ ರುದ್ರ ಪಶುಪತಿ, ನಕ್ಕನೈನಾರು, ಬೆಜ್ಜ ಮಹಾದೇವಿ, ಕೊಡಗೂಸು, ದೀಪದ ಕಲಿಯಾರ ನಾಟ್ಯದ ಮಿತ್ತಂಡಿ, ಕಣ್ಣಪ್ಪ-ಈ ಮುಗ್ಧ ಭಕ್ತರುಗಳ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವನು.[೧೪]

ಕವಿಯಿಂದಲೇ ಕತೆಯ ನಿರೂಪಣೆ

ಬಸವಣ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದ ಕಿನ್ನರ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಕವಿಯೇ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುವನು. ಹಾಗೆಯೇ, ಕಲಕೇತ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯ, ಮುಸುಡಿ ಚೌಡಯ್ಯ, ಸುರಗಿಚೌಡಯ್ಯ ತೆಲುಗು ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ -ಇವರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವನು.[೧೫]

ಭಕ್ತನೊಬ್ಬನ ಬದುಕಿನ ಘಟನೆ ಪವಾಡವನ್ನು ಕಂಡ ಭಕ್ತರು ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶ್ಯವಾದ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತನ ಕಥೆಯನ್ನು ನೆನೆವುದು.

ಈ ಅಂಶಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ, ಬಾಚರಸರು ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೋಮೇಶನನ್ನು ತಾನಿರುವಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಾಗ, ನೆರೆದ ಭಕ್ತರು ಸಿದ್ಧರಾಮನು ಶ್ರೀಶೈಲ ಮಲ್ಲಿನಾಥನನ್ನು ಸೊನ್ನಲಿಗೆಗೆ ಕರೆಯಿಸಿದ ಘಟನೆಯನ್ನು ನೆನೆದು ಸ್ತುತಿಸುವರು.[೧೬] ಬಿಜ್ಜಳನು ನಾರಾಯಣ ಪುರದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಶುಭದಿನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿಲು ಆ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬಾಚರಸರು ಬರದೆ ಇರಲು ಬಿಜ್ಜಳನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವನು. ಆಗ ಬಸವಣ್ಣ ಸೊಡ್ಡಳ ಬಾಚರಸನು ನಿನಗೆ ಜೋಳವಾಳಿಯವನೇ ಹೊರತು ವೇಳೆವಾಳಿಯವನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಜ್ಜಳನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಿಸುವನು. ಆಗ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಘಂಟಾಕರ್ಣ, ಅರಿಯಮ, ವೀರಶಂಕರ ಶಿವಲೆಂಕ ಮಂಚಯ್ಯ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರ ಕತೆಯನ್ನು ನೆನೆವರು.[೧೭]

ಮತೀಯ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಕತೆಗಳು

ಸೋಮನಾಥ ಕವಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ವೀರಶೈವ ತತ್ವದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ, ಭಕ್ತಿ ಪಾರಮ್ಯ ಮುಂತಾದವು. ಹಾಗಾಗಿ ಜೈನರಿಗೂ ಶಿವಭಕ್ತರಿಗೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಶಿವಭಕ್ತರಿಗೂ ನಡೆದ ಘರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂಬುದನ್ನು ಹಲವಾರು ಶರಣರ ಕತೆಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ತಾನು ತಳೆದ ನಿಲುವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದೇ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ-

ಏಕಾಂತ ರಾಮಯ್ಯನ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಇಂತಹ ಭಕ್ತರನೇಕರಿರುವರು ಎಂದು ಪ್ರತಿವಾದಿ ಜೈನನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತ ಜಂಬೂರ ಮಹಾಕಾಳ, ಮೊರಟದ ಬಂಕಯ್ಯನ ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುವನು.[೧೮] ಮತ್ತೆ ಇಂತಹ ಭಕ್ತರು ಅನೇಕರು ಇರುವರು ಎಂದು ತಿರುನಾವಕರಿಶ, ಇರುತ್ತಾಂಡಿ, ಪಿಳ್ಳೆನೈನಾರ, ನಿಡುಮಾರ, ನಮಿನಂದಿ, ಸಾಂಖ್ಯತೊಂಡ, ಕೋವೂರಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯ, ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಮಾರುಡುಗೆ ನಾಚಯ್ಯ, ಪುಲಿಗೆರೆಯ ಸೋಮಣ್ಣ, ವೈಜಕ್ಕವ್ವೆ-ಇವರುಗಳ ಕತೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.[೧೯] ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜಿನ ಭಕ್ತರಿಗಿಂತ ಶಿವ ಭಕ್ತರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಶಿವ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಯಾರು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನ್ನುವ ಬಗೆಗೆ ನಡೆದ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗಾದ ಭಂಗವನ್ನು ಹಲವು ನಿದರ್ಶನ ಕತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸೋಮನಾಥ ತಿಳಿಯ ಪಡಿಸುವನು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶಿವನಾಗಮಯ್ಯನ ಕತೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಹಾಳ ಕಲ್ಲಿದೇವಯ್ಯ, ಬಿಬ್ಬಿ ಬಾಚಯ್ಯ, ಮಾದಾರ ದೊಡಯ್ಯ, ಬಾಸನ ಭೀಮಯ್ಯ, ಶ್ವಪಚಯ್ಯ, ಉದ್ಭಟ, ಕಕ್ಕಯ್ಯ, ಕೆಂಬಾವಿಭೋಗಯ್ಯ ಗುಡ್ಡವ್ವೆ ಇವರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವನು.[೨೦]

ಶಿವನ ಕೃಪಾ ಸಿಂಧುತ್ವವನ್ನು ಸಾದರಪಡಿಸುವ ಕತೆಗಳು

ಕಥೆಗಳೊಳಗೆ ಉಪಕಥೆ ಬರುವ ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿವನ ಕೃಪೆಗೊಳಗಾದವರು ಕಂಡ ಸಂತಸವನ್ನು ಸಾದರ ಪಡಿಸುವ ಕತೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವಾಲ್ಮಿಕೇಶನು ಶಿವಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಬಾಣ, ಪಿಟ್ಟವ್ವೆ, ಕಲಿಕಾಮದೇವ, ಏಣುಮೂರ್ತಿ, ನೈನಾರ, ಕಡಮಲನಂಬಿ, ಗುಗ್ಗುಳು, ಕಲಿಯಾರ, ಅರಿವಾಳ ನಾಯನಾರ, ಅಡಿಭರ್ತ ಏಣಾದಿನಾಥ, ಚೇದಿವಲ್ಲಭ, ಕರವೂರಚೋಳ, ಕಳಿಯಂಬ ನೈನಾರ, ಇರುವದಾಂಡಾರಿ, ದಂಗುಳಿ ಮಾರಯ್ಯ ಗಣಪಾಲ, ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯ ಪೂಸಲ ನಯನಾರ ಮೊದಲಾದವರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವನು.[೨೧]

ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನು ತನ್ನ ಬಸವಪುರಾಣದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬದ್ಧನಾಗದೆ ತನಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಿರುವ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸತಂತ್ರ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ನೇರವಾಗಿ ವಸ್ತು, ವಿಷಯದಿಂದಲೇ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವ ಕಥಾತಂತ್ರವನ್ನು

ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಥಾರಂಭಗೊಳಿಸುವ ತಂತ್ರ ಈತನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಒಂದು ಕಥೆಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಕಥೆಗೆ ಕೊಂಡಿ ಹಾಕುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಈತನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿವಿಧ ಭಕ್ತರ, ಅಥವಾ ಭಕ್ತಿಯ, ವಿಷಯ ಹೇಳುವಾಗ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಕಥಾಮಾಲೆಯನ್ನೇ ಓದುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವ, ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಸೋಮನಾಥ ಬಳಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಹರಿಹರನಂತೆಯೆ ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಗುಣ ಸಹಜವಾದುದು. ಇವನ ಕಥನಕಲೆಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಬಸವಪುರಾಣ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತೆಂಬುದು ವಿಶೇಷಸಂಗತಿ.

ಭಾಷೆ

ಸೋಮನಾಥ ತುಂಬ ಸರಳ ಶೈಲಿಯ ಕವಿ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಇಳೆಯ ಜಾಣರಿಗೆ ಬರೆದಂತೆ, ಈತನೂ ಕೂಡ ತೆಲುಗಿನಿಳೆಯ ಜಾಣರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬಸವ ಚರಿತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ವೀರಶೈವ ತತ್ವದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಎಲ್ಲ ಜನಮನದಲ್ಲೂ ಬಸವ ಭಕ್ತಿಪಾರಮ್ಯ ಮೂಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇವನ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹಲವಾರು ಶರಣರ ಕತೆಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಧರ್ಮದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಬಗ್ಗೆ ತಾನು ತಳೆದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುವುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೃದು ಸರಳಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಸವಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಸಲಿಲ ಸದೃಶ ಓಟವಂತೂ ಅಲ್ಲಿನ ದ್ವಿಪದಗಳದ್ದು ತಾನು ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ವಿಷಯವು ಮಹತ್ವದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಭಾಷೆಯು ತೆಲುಗಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ವೇದಭಾಷೆಯ ಪಾವಿತ್ರ್ಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು-

ಉರುತರವಹ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯೋಕ್ತಿಗಿಂತ
ಸರಸದಿ ಮೆರೆಯುವ ಜಾನುತೆಲುಗು ವಿ
ಚಾರಿಸಲದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವೆನಿಸಿ
ಬರುವ ದ್ವಿಪದಗಳನೀಯೆಡೆ ಬರಿಯ
ತೆಲುಗು ಮಾತುಗಳೆನಬಹುದೆ? ವೇದಗಳ
ಸಮವೆನೆ ನೋಡಬೇಕದುವೆಯೆಂತನಲು
ಅಳತೆಗೆ ಕೊಳಗ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಲು
ಅಳತೆಯ ಸೊಲಗೆಯು ಪ್ರಮಾಣ ತಾನೆ?[೨೨]

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿಯಾದವನಿಗೆ ತನ್ನ ಭಾವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ರೀತಿ ಮುಖ್ಯ "ಸಮರ್ಥನಾದವನಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳೂ ಸಮಾನವೆಂಬ ಈ ಮನೋಭಾವ ಸೋಮನಾಥನಿಗೆ ಬಸವಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ದತ್ತಕವಾಗಿರುವುದು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ."[೨೩] ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಾನು ಬಳಸಿರುವ ತೆಲುಗನ್ನು 'ಜಾನುತೆಲುಗು' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ ಸೋಮನಾಥ. 'ಜಾನು ತೆಲುಗು' ಎಂದರೆ 'ಅಚ್ಚ ತೆಲುಗು' ಎಂದು ಕೆಲವರು ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ತದ್ಭವ-ತತ್ಸಮ ದೇಶಯುಕ್ತವಾದ ತೆಲುಗು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಾರೆ.[೨೪] ಸೋಮನಾಥನ ಜಾನು ತೆಲುಗಿನ ಸರಳಗುಣ, ಲಲಿತಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಗೇಯಾಂಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ತೆಲುಗು, ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನ ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗಮಕಿಗಳಿಂದ ಹಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ 'ಬಸವ ಪುರಾಣ' ಗ್ರಮಕ-ಪ್ರವಚನ ಪ್ರಿಯರ ಉಪಾಸನಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಸೋಮನಾಥನ ಆಶಯದಂತೆಯೇ ಜನ ಮನವನ್ನು ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸೋಮನಾಥನು ಕತೆ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಿಪುಣ ಕವಿಯೊ ಅಂತೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಾಲ ಬಸವನ ವರ್ಣನೆಯು ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಓದುಗರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಎಳೆತನದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೋಮನಾಥನು ಹೇಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು, ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಶಿವಭಕ್ತಿಪರವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆ ಹೇಗೆ ಸಫಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಕುತೂಹಲಕಾರವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಬಸವನು ಹಸ್ತ ಚೀಪುತ್ತಾನೆ, ಬೆರಗು ಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಕೈ ಕಾಲುಗಳಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೋರಲಾಗುತ್ತಾನೆ, ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಬಾಲಸಹಜ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮನಾಥನ ಪ್ರತಿಭೆ ಮುಂದೆ ಬಸವಣ್ಣ ಮಾಡುವ ಶಿವಪೂಜೆಯ ವಿವಿಧ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು, ಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮುಂಗಾಣ್ಕೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಬಾಲಬಸವನ ಬಣ್ಣನೆ

ಶಿಶುವು ಶಿವ ಸುಖಾಮೃತವನು ಕೈಯಲಿ ಹಿಡಿದು
ಸವಿನೋಡುವಂತೆ ಹಸ್ತಗಳ ಜೀಪುವನು,
ಶಿವಪದಧ್ಯಾನ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತಾವಸ್ಥೆ-
ಯನು ಪಡೆದನಂತೆ ತಾ ಬೆರೆಗುವಡೆವ
ಗಲಿಬಿಲಿ ಸಂಸಾರ ನಿಂತೋಡೆ ನೂಕಿ
ನಲಿವಿಂದಾಡುವ ರೀತಿ ಕೈಗಳಾಡಿಸುವ
ಮಾಯಾಪ್ರಪಂಚವು ಬಳಿಬರದಂತೆ

ಬೀಳಲೊದೆವರೀತಿ ಕಾಲನಾಡಿಸುವ
ಭರದಿ ತಾಪೂಣ್ಡು ಬಂದಿಹ ಕೆಲಸಗಳು
ತಡವಾದುದೆನೆ ಹೆದರ್ವವೊಲು ಬೆಚ್ಚುವನು
ಭವಸ್ತುತಿಯಾನಂದ ಬಾಷ್ಪಗಳುಗುವ
ಬಗೆಯೊಳು ಕಂಗಳಲಶ್ರುವುಗುವುದು
ಭವಬಾಧೆಗಳ ತಾಳುತಲಿ ಮೊಡೆಯಿಡು
ವಂತೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೋರಲಾಗುವನು,
ಇಳೆಯಲಿ ಮರೆತ ನಿರ್ಮಲ ಶಿವಭಕ್ತಿ
ತಲೆಯೆತ್ತುವಂತೆ ತಾತಲೆಯೆತ್ತುವನು
ಬೆರಗೊಂದೆ ಪದ್ಮಾಸನಾಸೀನ ವೃತ್ತಿ-
ಯನ್ನಭ್ಯಸಿಸುವಂತೆ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವನು
ಪೂಣ್ದದ್ವಿತೀಯ ಶಂಭುವೆನುವ ನಂದಿ
ನಾನೆಂಬ ಭಾವದಿಂದಂಬಳಿಕ್ಕುವನು
ವೀರ ಮಾಹೇಶ್ವರಾಚಾರಗಳೆಲ್ಲ
ರಾಶಿಯಾಗುತ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ನಿಲ್ಲುವನು[೨೫]

ಬಸವಣ್ಣ ಜನಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧೇಂದು ಮೌಳಿಯು ಗುಪ್ತಾಕಾರದಿಂದ ಬಂದು ಮಗುವಿನ ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನು. ಶಿವ ಬಂದ ದಾರಿಯನು ಯಾರೂ ಕಾಣದೆಯಿರಲು, ಯಾವ ಎಡೆಯಲಿದ್ದು ಬಂದನೊ ತಪಸಿ ಇದು ವಿಚಿತ್ರವೆಂದು ಮನೆಯವರೆಲ್ಲ ಬೆರಗಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಶಿವನು ಕಂಡ ಚಿತ್ರಣ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಟ್ಟಿಹ ಮಡಿಯು ಕೆಂಜೆಡೆ ಮುಡಿನಡುವೆ
ಮೃಡನುಟ್ಟ ರೀತಿಯ ಬಳಿದಾದ ವಸ್ತ್ರ
ಕಟ್ಟಿದ ಮೃದುವಸ್ತ್ರ ಕಚ್ಚಟಧೊಡಿಗೆ
ಧರಿಸಿದ ರುದ್ರಾಕ್ಷಭೂಷಣಗಳನು
ರಾಗಿ ಕುಂಡಲಗಳು ರತ್ನಗಂಬಳಿಯು
ಯೋಗದಂಡವನೊಂದು ಕೈಯಲಿ ಕೊಡೆಯು
ಬೂದಿ ಬೊಕ್ಕಸವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವ ಮೈಯು

ಬೂದಿಯಿಂದ ಮೆರವ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರ ರೇಖೆಗಳು

ಥಳಥಳವೆನೆ ಮಿರುಗುವ ಹಲ್ಲು ಸಾಲು

ಗಲ್ಲದೊತ್ತಿನ ನೀಳಗಡ್ಡವು ತೊಳಗೆ'-[೨೬]

ಎಂದು ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ರೂಪನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

೨. ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ

ಭೀಮಕವಿ ತನ್ನನ್ನು "ಉಭಯ ಕವಿತ್ವ ಸಮರ್ಥನು"[೨೭] ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವನು. ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು-ಕನ್ನಡ ಹೀಗೆ ಉಭಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಎಂಬುದು ಅವನ ಕಾವ್ಯದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಭೀಮಕವಿ ವೇಮುಲವಾಡದವನು ಇದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ 'ವೇಮುಲವಾಡದ ಭೀಮಕವಿ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ವಿಜಯನಗರದ ವೀರ ಬುಕ್ಕರಾಯರ (೧೩೫೫-೧೩೭೭) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಸಮಾಧಿ ಆಂಧ್ರದ ಕಲ್ಯಾಣದುರ್ಗ ಸಮೀಪದ 'ಗಡೇಕಲ್ಲು' ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಭೀಮಕವಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಿದ್ದು. ಕನ್ನಡ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿತ್ತು. ಭೀಮಕವಿಯ ತಂದೆ ಶಿವಕವಿದೇವ ಆಂಧ್ರಭಾಷಾ ಸತ್ಕವಿ ಕೋವಿದ. ಕನ್ನಡ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಭೀಮಕವಿಗೆ ಇರುವ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ವಂಶದತ್ತವಾದುದು[೨೮] ಎಂದು ಕೆ.ಮರುಳಸಿದ್ದಪ್ಪನವರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ತೆಲುಗು ದ್ವಿಪದ ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದ ಸಂಕ್ರಮಣಕಾಲದ ಷಟ್ಪದಿ ಕಾರರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ಭೀಮಕವಿ. "ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಸವಪುರಾಣದ ಕರ್ತೃವಾದ ಭೀಮಕವಿಯೇ (೧೩೬೯) ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು"[೨೯] " ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಕುಣಿಯಲು ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಭೀಮಕವಿ ನಡೆಸಿದ್ದ"[೩೦] ಸ್ವತಃ ಕವಿಯೇ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು.

ಸರಸ ಮೃದುತರ ಯಮಕಗಮಕವಿ

ಸರ ಸಮಾಸಪ್ರಾಸದೇಶೀ

ಸರಣಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥೋಪಮಾ ಚಾತುರ್ಯ ಮಾಧುರ್ಯ

ಸರಸಪದ ಶಯ್ಯಾ ದೃಢ ವ್ಯಾ

ಕರಣಯುತ ಲಾಲಿತ್ಯ ನಿಯಮಾ

ಕ್ಷರಕಲಕ್ಷಣ ಬಾವಮಾಗಿರೆ ರಚಿಸುವೆಂ ಕೃತಿಯ[೩೧]

ಭೀಮಕವಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ 'ವಸ್ತುಕ' ಕಾವ್ಯಗಳ ಮುಂದೆ ವರ್ಣಕಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆಯಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದವರಿಗೆ, ತಾನು ವರ್ಣಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಸ, ಯತಿ, ಗಣ, ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರವಾದ ಶೈಲಿ, ಸಮಾಸ, ದೇಶೀಸರಣಿ, ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಣ್ಮೆ, ಪದಮಾಧುರ್ಯ್ಯ, ಸರಸ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಯ್ಯೆ, ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ಬಳಕೆ, ಪದಲಾಲಿತ್ಯ, ಅಕ್ಷರಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮ ಪಾಲನೆ-ಮೊದಲಾದವು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ವರ್ಣಕದಲ್ಲಿ ತಂದು ವರ್ಣಕದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದನ್ನು ಅವನ ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ರಾಸ ಯತಿ ಗಣ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಸ
ಮಾಸಯುತ ವಸ್ತುಕದ ಮುಂದೆ ವಿ
ಳಾಸಮೇ ಸಾಮಾನ್ಯಮೀ ವರ್ಣಕ ಕವಿತೆಯೆಂದು
ಓಸರಿಸದಿರಿ ಬಜೆಯ ಕನ್ನಡ
ಭಾಷೆಯೆಂದನಲಾಗದಿಳೆಗಿದು
ಲೇಸೆನಿಪ ವೇದಪ್ರಮಾಣವೆನಿಪ್ಪುದೆಂತೆಲು ||

ಧರೆಯೊಳೂರಡಿಯಾದ ಕೊಳಗದ
ಸರಿಯ ಸೊಲ್ಲಿಗೆ ಸಲ್ಲದಿಪ್ಪುದೆ
ಪರಿಮಿತಾಕ್ಷರ ತತಿಯೊಳ ಪರಿಮಿತಾರ್ಥ ರಚನೆಯಲಿ
ವಿರಚಿಸುವುದದು ಕವಿಯ ಚತುರತೆ
ಗುರುಬಸವನಂ ನೆನೆವ ಬಲ್ಪಿ
ಸರಸ ಮೃದು ಮಧುರೋಕ್ತಿಗಳಲಿ ಮಿಗೆ ರಚಿಸುವೆನು ಕೃತಿಯ[೨೧]

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಕ ವರ್ಣಕಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇವು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪರವಾದದ್ದು ವಸ್ತುಕ ಕನ್ನಡ ಪರವಾದದ್ದು ವರ್ಣಕ. ದ.ರಾ.ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವಂತೆ ವಸ್ತುಕದ ರೀತಿ ರಾಜಮಾರ್ಗ, ವರ್ಣಕದ ರೀತಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಹಾದಿ. ಮೊದಲನೆಯದು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಎರಡನೆಯದು ದ್ರಾವಿಡ. ಒಂದು ನಾಗರ, ಇನ್ನೊಂದು ಜಾನಪದ, ಜನಪದದ ಏಳಿಗೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕಾಲದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವರ್ಣಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕುಹೆಚ್ಚು. ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಂಗತ್ಯಗಳೂ ಶರಣರ ವಚನ, ದಾಸರ ಪದಗಳೂ ಆ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುದವುಗಳು[೨೨] ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಬಗೆಗಿದ್ದ ಅನಾದರಣೆ ವರ್ಣಕದ ತಿರಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಚೌಕಟ್ಟು ಪುರಾಣ ಪರಂಪರೆಗೂ ಇದೆಯಾದರೂ ವಸ್ತುಕದ ಕವಿಗಳು ಮಹಾಕವಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ವರ್ಣಕದ ಕವಿಗಳು ಪಾಮರರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಪಕ್ಷಪಾತ ಧೋರಣೆ ಭೀಮಕವಿಗೆ ಸರಿಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಕೊಳಗ

ಹಾಗೂ ಸೊಲ್ಲಿಗೆಗಳು ಅಳತೆಯ ಪ್ರಮಾಣವಾದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳದೇ ಆದ ಮೌಲ್ಯಗಳಿರುವುದನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಕೊಡುವನು. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಳಗ ದೊಡ್ಡದಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಸೊಲ್ಲಿಗೆ ಅಲ್ಪವಾದದ್ದೇನಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುವ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಚಿಕ್ಕದು ಅಷ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿ ವಸ್ತುಕದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸದೆ ವರ್ಣಕದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ರೀತಿ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹದ್ದು. ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಚತುರತೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಿತವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಡಕಗೊಳಿಸುವನು. ಇದು ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದುದು. ಕಿರಿದಿರೊಳ್ ಪಿರಿದರ್ಥಿಯ್‌ಳುವನ-ಕಲಿ ಎಂದು ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ವರ್ಣಕವೆಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಸಬೇಡಿ. ಕನ್ನಡವು ಕೇವಲ ಭಾಷೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಬುವಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಭೀಮಕವಿ ವರ್ಣಕದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವನು. "ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ವಾತಾರವಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಭಾಷಾಸಿದ್ಧಿ ಬಹುಶಃ ಅವನ ಈ ಮಾತಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು"[೩೪]

'ಬಸವಪುರಾಣ' ವರ್ಣಕ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ 'ಸರಸಮೃದುಮಧುರೋಕ್ತಿ'ಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ಗುಟ್ಟು ಅಡಗಿದೆ. ಸರಸಮೃದುಮಧುರೋಕೆಯಿಂದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಭೀಮಕವಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಛಂದಸ್ಸು 'ಭಾಮಿನಿ' ಷಟ್ಪದಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಅದನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಭೀಮಕವಿಯದು. "ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೆಕೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪಡಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿಯೇ ಮೊದಲಿಗನು. ಈತನಿಂದೀಚೆಗೆ ಭಾಮಿನಿ ಮತ್ತು ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವಾಗುತ್ತ ಕಥಾವಿಸ್ತರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಚಾಮರಸ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಇವರುಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿ ಭಾವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ರಸಿಕ ಜನ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿ, ಶೋಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.[೩೫]

ಭಾಮಿನಿಯ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಅದರ ಸರಳ ದೇಸಿನಿಷ್ಠವಾದ ಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ಗೇಯಾಂಶ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬಸವ ಪುರಾಣ ಒಂದು ಹಾಡುಗಬ್ಬ. ಇಂದಿಗೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು ಅದರಲ್ಲಡಗಿರುವ ಗೇಯತೆಯ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ.

ಕಥನ ಕಲೆ

'ಬಸವಪುರಾಣ' ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಥೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನೇ ಕಾಣಬಹುದು. 'ಕಥನ ತಂತ್ರ'ದಲ್ಲೂ ಸೋಮನಾಥನ ಶೈಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಈ ಕೃತಿ ಅವನ ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕವಿ ಬಸವ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಮಕಾಲೀನರ ಕಥೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಇತರ ಭಕ್ತರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಸುವ ತಂತ್ರ. ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಕಥೆ ತರುವ ಈ ತಂತ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲೂ ತಂತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಸವನಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕತೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾದುವೆಂದು ಅನ್ನಿಸಿದರೂ, ಮೂಲಸೂತ್ರ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲೂ ಕಡಿದು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಸವ ಪುರಾಣ ಒಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲ, ಅದೊಂದು ಕಥಾಲೋಕ, ಒಂದು ಭಕ್ತಿಪ್ರಪಂಚ. ಅಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಮನೋಭಾವದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳನ್ನು, ಶಿವ ಭಕ್ತರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಕವಿಗೆ ಭಾಷೆಯೆಂಬುದು ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಅಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಮಿತಿ ಮೀರಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಜಾಳು ಜಾಳಾದುವು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಉಪನಯನದ ಸನ್ನೀವೇಶದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ತಂದೆ ಮಂಡಗೆಯ ಮಾದರಸನು ಮಗುವಿಗೆ ಉಪಯನವನ್ನು ಮಾಡಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವನು. ಶುಭಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನೆರವೇರಿಸ ಹೊರಟಾಗ ಬಾಲಕ ಬಸವಣ್ಣ ತಂದೆಯನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವನು. 'ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದವನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಮುಂಜಿಗಟ್ಟುವ ವಿದು ಎಂತಾಯ್ತು ಈಗ ನಿನಗೆ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವನು. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಸಂಗಮೇಶ್ವರನು ನನಗೆ ಸದ್ಗುರುವಾಗಿ ಬಂದು ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಶೈವಾಚಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಸಲಹಿದನು. ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಆಚಾರವನ್ನುಳ್ಳ ಸಾರವತ್ತಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಜತ್ವವು ಅಪಾರ ಪಾಪವು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜನ್ಮ ಕರ್ಮವು ಕ್ರೂರ ಕರ್ಮವು. ಗುರುದೇವನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದವನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು ದೋಷವು. ಶಿವಭಕ್ತನಿಗೆ ಮುಂಜಿ ಎನ್ನುವುದು ಅಸಹ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಡ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಳೆ. ಶಂಕರನನರ್ಚಿಸುತ ಅಕಟ ನೀ ಮರುಳಾಗಿ ಹೋದೆಯಲಾ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಬಾಲಕ ಬಸವಣ್ಣನು ತಂದೆಯು ತನಗೆ ಮಾಡಹೊರಟ ಉಪನಯನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವನು. ಬಸವಣ್ಣನ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮಾದರಸನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುವನು. ಮಗನ ವರ್ತನೆ ಬಗೆಗೆ ಕಠಿಣವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡುವನು. ತಂದೆ-ಮಕ್ಕಳ ನಡುವೆ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಬೆಳೆದು ಒಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನು-

ಇಳೆಗೆ ಮಾವಿನ ಬೀಜಮಂಬಿ
ತ್ತಲದು ತಾಂಬೇವಹುದೆ ಬಹು ಕಥೆ
ಗಳನುಸುರಲೇಂ ಸಹಜ ಶಿವಲಿಂಗೈಕಭಕ್ತಿಯುಮಂ
ಹಲವು ದೇವಾಭಾರ್ಚನಾಭ್ಯಾ
ಕುಲ ಮಹೀಸುರ ಪಥವನೆಸಲು
ಕುಲಸತಿಯವೊಲು ಭಕ್ತಿ ಬೆಲೆವೆಣಿನವೊಲಾ ಬ್ರಾಹ್ಮ...

ಎಂದು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ನುಡಿವನು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗನ ಬಾಯಿಂದ ಕವಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿಸಿರುವನು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಅದೇ ವಯಸ್ಸಿನ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗಿ ಕೋಳೂರು ಕೊಡಗೂಸು ತಾನು ತಂದ ಹಾಲನ್ನು ಶಿವಕುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮುಗ್ಧೆಯಾದ ಕೊಡಗೂಸು ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ, ಶಿವನನ್ನು ಉಬ್ಬಿಸಿ ಕುಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು, ಮುನಿಯುವುದು ಇವೆಲ್ಲ ತೀರ ಸಹಜವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಚಿಗುಳು ಚಕ್ಕುಲಿ ಹಾಲುವುಗೆ ಮಂ
ಡಗೆ ತಱಗುವಿಡ್ಡಲಿಗೆಯುಂ ಲ
ಡ್ಡುಗೆ ಕಳವೆಯ ವಲಾದಿಯಾದ ಫಲವು ಫಲಂಗಳನು
ನಿಗಳ ಉಂಗುರ ಗೆಜ್ಜೆ ಪೊನ್ನಂ
ದುಗೆ ಪವಳಮಂ ಮುತ್ತು ಪೊಸ ಱವ
ಕಿಗೆ ಕಿಱಗೆಯುಂ ಬೊಂಬೆದೊಟ್ಟಿಲು ಮೊದಲಿವೆಲ್ಲವನು

ತಂದು ಕೊಡುವರು ನಾಳೆಯೆಮ್ಮಯ
ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳೆನಗಿವೆಲ್ಲವ
ತಂದು ಕೊಡುವೆನು ನಾ ನಿನಗೆ ಹುಸಿಯಲ್ಲ ನಿನ್ನಾಣೆ
ಮುಂದೆ ಬಟ್ಟಲೊಳಿರ್ದ ಪಾಲಂ
ಚಂದವಳಿಯದ ಮುನ್ನ ಕುಡಿಯಯ್ಯೆ
ಇಂದುಧರ ಎನ್ನೊಡನೆ ನುಡಿಯದೆ ಕಾಡಲೀಕೆನುತ[3]

ಕೊಡಗೂಸು ಶಿವನೊಡನಾಡುವ ಮಾತುಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ.

ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನ ಕತೆಯೂ ಒಂದು. ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನು ಇತರರನ್ನೂ ನೋಡಿ ತಾನು 'ಸೂಳೆಗೆಯ್ಯಲು' ಹೋದಾಗ, ವೇಶ್ಯೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ನಡೆದುಕೊಂಡ ರೀತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ 'ಜಂಗಮವೊರ್ಬರೊರ್ಬರ ಕೈವೊಯದು 'ನಕ್ಕರಂತೆ. ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯ ವೇಶ್ಯೆಯನ್ನು ಅವಳೂ ಶಿವಭಕ್ತೆಯೇ ಎಂದು ಗೌರವದಿಂದ, ಮಾತನಾಡಿಸಿ, 'ನೀನು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಏಕೆ ಧರಿಸಿಲ್ಲ' ಎಂದಾಗ ಅವಳು ತನ್ನ ಮುತ್ತನ್ನು ತೋರಿಸಿ 'ಇದೋ ಬಿಳಿಯ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಅವನು ನಂಬುತ್ತಾನೆ. ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮಕೇಳಿಯ ರಂಗವಾಗುವ ವೇಶ್ಯಾಗೃಹ ಇಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧ ಸಂಗಯ್ಯನ ಶಿವಪೂಜೆಯ ಮನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಕವಿ ಎಷ್ಟು ನವುರಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಅಶ್ಲೀಲವಿಲ್ಲ, ಕೃತಕತೆಯಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಗಡಿ ದಾಟಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಭೀಮಕವಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ತನ್ನ ಕಾಲಕ್ಕೆ

ಸಮಾಜವನ್ನು ಜನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾದೆ, ನುಡಿಗಟ್ಟು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಔಚಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವನು. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬಕವಿಗೂ ಆತನದೆ ಆದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೇರೆಡೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಧಾನ ಮಾತ್ರ ಒಬ್ಬ ಕವಿಗೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕವಿಗೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಭೀಮಕವಿಯು ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿಯೆ-

'ಸರಸ ಮೃದುಮಧು ರೋಪಮೆಗಳಂಕುರಿಸಿ'[೩೮]

'ಸರಸ ಮೃದುಮಧುರೋಕ್ತಿಗಳು ಮಿಗೆ ರಚಿಸುವೆನು ಕೃತಿಯ'[೩೯]

'ಸರಸ ಮೃದು ತರ ಯಮಕಗಮಕಕವಿ'[೪೦]

ಎಂದು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸರಸಗುಣ, ಮಾಧುರ್ಯ ಉಪಮೆ, ಯಮಕ ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಿಯತೆ, ಗಮಕವಾಚನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶೈಲಿ ಇವು ಭೀಮಕವಿಯ ಶೈಲಿಯ ವಿಶೇಷಗಳಾಗಿವೆ.

ಭೀಮಕವಿ ಪ್ರಾಸಪ್ರಿಯ, ಯಮಕ ಪ್ರಿಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಡಿ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಪ್ರಾಸಪ್ರಿಯತೆಗೆ

ಧರೆಗುದುರೆ ತಾರಕೆಗಳಜನೆದೆ
ಬಿರಿಯೆ ಮುರರಿಪು ಜರಿಯೆದಿವಿಜರ್
ಸರಿಯೆ ಸುರಗಿರಿ ಕಂಪಿಸಲ್...[೪೧]

ಪತ್ರವಾಹನ ನೇತ್ರ ದಶಶತ
ಪತ್ರ ಸಂಚಯ ಮಿತ್ರ ಮಂಡಲ
ಪತ್ರವಾಹನ ಪುತ್ರ ವಿಗ್ರಹ ಗೋತ್ರ ಶತಕೋಟಿ.[೪೨]

ಯಮಕಗಳೆಂದರೆ ಭೀಮಕವಿಗೆ ಬಲು ಪ್ರೀತಿ

ಕೊಡಲಿ ಕುಜನ ಮಹೀಜರಾಜಿಗೆ
ಕೊಡಲಿ ಭಾಳಾಂಬಕನ ಹಸ್ತದ

ಕೊಡಲಿಯೊಂದಗಜೇಶ್ವರಂ...[೪೩]

ಕಲ್ಲಿನಾಥನು ಭೋಗಿ ದೇವನು

ಮಲ್ಲಿನಾಥನು ಶ್ರೀ ಗಿರಯ್ಯನು[೪೪]

ಪದಗಳನ್ನು ಅದಲು ಬದಲು ಮಾಡಿ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥ ಹೊರಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿ ನಿಪುಣ ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ಹಿರಿಯ ಲಿಂಗವು ಕಿಱಿಯ ಪೀಠಕೆ

ಹಿರಿಯ ಪೀಠಕೆ ಕಿಱಿಯ ಲಿಂಗವು

ಸ್ಫುರಿತ ರುಚಿರ ಸ್ಪಟಿಕ ಲಿಂಗವು ಬಾಣಪೀಠದಲಿ

ಸ್ಫುರಿತ ರುಚಿರ ಸ್ಪಟಿಕ ಪೀಠಕೆ

ಸುಚಿಚಿರೋನ್ನತ ಬಾಣಲಿಂಗವು

ಕರಮೆಸೆವುತಿರೆ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಾದವೆಯಿತೆಂದು[೪೫]

ಅಲ್ಪ ಪ್ರಾಣದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೆ ಬಳಸಿ ಪದ್ಯ ಕಟ್ಟುವ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿ ಪರಿಣತನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯ ನೋಡಬಹುದು

ಸರಸಮಯ ದಶಶತಕರಕ ಶಶ

ಧರನಯನ ಗದ ಘನಪವನವನ

ಧರಗಮನ ವನಶಯನ ನತಪದಭವಗಹನದಹನ[೪೬]

ಇನಿತಿನಿತು ಭಯಾವಿನಿತು ಲಜ್ಜೆಯ

ದಿನಿತಿನಿತು ಮುದ ವಿನಿತು ನಯುಮುಂ[೪೭]

ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಕರಣೆಯ ಪದಗಳನ್ನೆ ಬಳಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡಬಲ್ಲನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಛಿಟಿ ಛಿಟೀ ಛಿಟಿಭುಗಲುಭುಗಿ ಭುಗಿ

ಛಿಟಿಲು ಭುಗಿಲೆನೆ ನೆಗೆದು ವಿಸ್ಫುಟ

ನಿಟಿಲತಟನಯನನ ನಿಟಿಲ ತಟನಯಶಿಖಿಯಿಂದ[೪೮]

ಕನ್ನಡಪದ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ

ಚಪ್ಪಳಿಕ್ಕುತ ಕುಣಿಸುತೆನ್ನಯ

ಬೊಪ್ಪನೀ ಬಂದಪನೆನುತ ಬಿಗಿ
ದಪ್ಪಿಕೊಳುತಂ ಹಾಡು ತಾಡುತ್ತೆನ್ನ ಮುದ್ದುಗಳ್[೬೯]

ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ

ಗೋತ್ರಪುತ್ರೀನೇತ್ರದಶಶತ
ಪತ್ರಮಿತ್ರಂ ಮೆಚ್ಚಿಯಾತನ
ಪುತ್ರ ಪೌತ್ರ ಕಳತ್ರ ಮಿತ್ರ ಪ್ರಮುಖಗೋತ್ರರನು[೭೦]

ಬಸವಪುರಾಣವು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಭಾಮಿನಿ ಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಗಮಕವಾಚನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸುಲಲಿತವಾಗುವಂತೆ ಸರಸ ಮೃದುತರ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಪದ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗಮಕಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಲಯ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಚೂತ ಪಲ್ಲವ ಮುಕುರ ಮೌಕ್ತಿಕ
ಜಾತಿ ಮಣಿಗಣ ಮಕರತೋರಣ
ಭಾಚಿ ಮಿಗೆ ಉತ್ತುಂಗ ವೃಷಭ ಸಮೇತವಾಗೆಸೆವ[೭೧]

ಉಜುಗಿ ಬಾಗಿದ ಶಿರದ ಸಡಿಲಿದ
ತುಜುಬಿನುಚ್ಚಿದ ವಿರಳದುಟಿಗಳ
ಬೆಜೆತ ಮೋಟೆಯ ಕೆದ ಜು ಮೀಸೆಯ ಬಿಗಿದ ಹುಬ್ಬುಗಳ್[೭೨]

ಕೃತಿಯಉದ್ದಕ್ಕು ಉತ್ಸಾಹ, ಅಚ್ಚರಿ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಭೀಮಕವಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾಟಕೀಯತೆ ಇಂಥಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ಬನ್ನಿಬನ್ನಿ ಮಹಂತರಂ ಕರೆ
ತನ್ನಿ ಬಹಲಿಂಗೈಕ್ಯರಿಗೆ ಶರ
ಣೆನ್ನಿ ಶರಣರಿಗಾಸನಂಗಳನಿಕ್ಕ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ
ಇನ್ನು ಬರ್ಪಗಿರಂಬುಗೊಟ್ಟಿರಿ
ಸನ್ನಿಸನ್ನಿ ಕೆಲಕ್ಕೆ ಭಕ್ತರು
ತನ್ನಿ ತನ್ನಿ ವಿಭೂತಿಯಂ ವೀಳೆಯ ವನಳವಡಿಸಿ[೭೩]

ಭೀಮಕವಿಗೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷ ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಿಯವಾದ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ಇಂಗಡಲ ನಿಡುದೆರೆಗಳೋ ಬೆಳು
ದಿಂಗಳೊಳುದಿರುಳುಗಳೊ ಶರದ
ಭ್ರಂಗಳೊಡೋ ಬಳ್ಳಿ ಮಿಂಚಿನ ಗೊಂಚಲೋಯೆನಲು[೭೪]

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪತ್ನಿಯುಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರ ಹೀಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಭೀಮಕವಿಯ ಭಾಷೆ ಸರಸವಾದುದು, ಮೃದುತರವಾದುದು, ಸುಲಭ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದುದು. ಗಮಕಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಮಾಡಿಸಿದಂತಿದೆ. ಕವಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ಓತಮಿತವಾಗಿ ಬೆರಸಿ ಸಮಪಾಕಗೊಳಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನೀಡಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಬಹುದು.

ಧರಣೆಯೊಳು ಹೂಮಳೆ ಸುರೆಯೆ ಭ
ಕ್ತರುಗಳಾರುತ ಹಾರವಿಸುತಿರೆ
ಪಿರಿದುಘೇ ಎನುತೆಲ್ಲೆಡೆಯೊಳುಂ ಕೀರ್ತನೆಗಳುಲಿಯೆ
ಮೊರೆಯೆ ಜಯ ಜಯ ಘೋಷಣಂಗಳು
ಪರಿಪರಿಯ ಕೇಳಿಕೆಗಾಳಿಂದಿ
ತ್ತರದೊಳಾಡುವ ಪಾಡುವ ಸಲೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರಲು[೨೩]

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ: ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಧ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ: (ಸಂ.ಎನ್.ಬಸವಾರಾಧ್ಯ)-ಪು-೧
೨. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು: ಪಿ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ(ಅನು); ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ: ಪು-xvi
೩. ಅದೇ.: ಆ-೧' ಸಾ-166, ಪು-೧.
೪. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ; ಎಸ್ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್, ಪುಟ-೨೫.
೫. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳು; ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು, ಪುಟ -೩೨೮.
೬. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು: ಆ -೨, ಸಾ-೧೦೭೦; ಪು-೯೭-೯೮.
೭. ಅದೇ.; ಆ-೧, ಸಾ-೧೮೯-೨೧೫, ಪು-೮, ೯.
೮. ಅದೇ.: ಆ -೨, ಸಾ-೧೭೭ -೧೮೪; ಪು-೭-೮.
೯. ಅದೇ.: ಆ -೨, ಸಾ-೬೧೯ -೭೩೨; ಪು-೭೨-೭೭.
೧೦. ಅದೇ. : ಆ -೨, ಸಾ-೭೮೧ -೮೬೦; ಪು-೭೯-೮೨.
೧೧. ಅದೇ. : ಆ -೨, ಸಾ-೮೬೨ -೯೦೬; ಪು-೮೨-೮೪84.
೧೨. ಅದೇ. : ಆ -೨, ಸಾ-೯೦೭ -೯೩೦; ಪು-೮೪-೮೫.
೧೩. ಅದೇ.: ಆ -೩, ಸಾ-೧ -೭೦; ಪು-೧೦೧-೧೦೩.
೧೪. ಅದೇ.: ಆ -೩, ಸಾ-೨೧೧ -೧೭೯೦; ಪು-೧೦೯-೧೬೮.
೧೫. ಅದೇ.: ಆ -೫, ಸಾ-೦೧ -೧೪೫೦; ಪು-೨೭೦-೩೨೫.
೧೬. ಅದೇ.: ಆ -೬, ಸಾ-೧೨೨೨ -೧೩೫೦; ಪು-೩೭೩-೩೭೮.
೧೭. ಅದೇ.: ಆ -೬, ಸಾ-೧೪೯೪ -೧೫೧೦; ಪು-೩೭೯-೩೮೬.
೧೮. ಅದೇ.: ಆ -೬, ಸಾ-೦೧ -೧೨೦; ಪು-೩೨೭-೩೩೧.
೧೯. ಅದೇ.: ಆ -೬, ಸಾ-೧೨೭ -೧೨೧೦; ಪು-೩೩೧-೩೭೨.
೨೦. ಅದೇ.: ಆ -೭, ಸಾ-೦೧ -೯೭೩; ಪು-೪೦೨-೪೩೯.
೨೧. ಅದೇ.: ಆ -೪, ಸಾ-೧೬೪೦ -೨೦೨೨; ಪು-೨೫೨-೨೬೭.
೨೨. ಅದೇ. : ಆ -೧, ಸಾ-೧೬೫ -೧೭೨; ಪು-೭.
೨೩. ಪಿ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ: ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವಪುರಾಣ, ತರಳಬಾಳು ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ; ಪು-೮.

೨೪. ಅದೇ.ಪು-೮.
೨೫. ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು: ಆ -೧, ಸಾ-೮೧೫ -೮೩೮; ಪು-೩೧-೩೨.
೨೬. ಅದೇ.: ಆ -೧, ಸಾ-೭೬೭ -೭೭೬; ಪು-೩೦.
೨೭. ಭೀ.ಬ.ಪು: ಸಂ-೧, ಪು-೧೭.
೨೮. ಕೆ.ಮರುಳುಸಿದ್ಧಪ್ಪ: ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ-೬, (ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ), ಪು-೫೬.
೨೯. ಜಿ.ವರದರಾಜರಾವ್: ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂ.-೩, ಪು-೩೬೯.
೩೦. ಕೆ.ಮರುಳುಸಿದ್ಧಪ್ಪ: ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ-೬, (ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ), ಪು-೫೪.
೩೧. ಭೀ.ಬ.ಪು :ಸಂ- ೧, ಪ-೧೯ ಪು-೧೦.
೩೨. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧, ಪ-೨೧, ೨೨, ಪು-೧೦೧೧.
೩೩. ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ : ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಪು-೨೪೫.
೩೪. ಅದೇ. ಪು-೨೩೫.
೩೫. ಅದೇ. ಪು-೨೫೬.
೩೬. ಭೀ.ಬ.ಪು : ಸಂ- ೨, ಪ-೭೫, ೨೨, ಪು-೫೩.
೩೭. ಅದೇ.: ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೨೦೫.
೩೮. ಅದೇ.: ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೮.
೩೯. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೧೧.
೪೦. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೧೦.
೪೧. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೪೨.
೪೨. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೧೬೦.
೪೩. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೧೨೪.
೪೪. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೯೦೩.
೪೫. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೮೮೮.
೪೬. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೯೬೦.
೪೭. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೩೧.
೪೮. ಅದೇ.: ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೮೬೮.
೪೯. ಅದೇ.: ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೭೧೫.
೫೦. ಅದೇ.: ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೯೫೬.
೫೧. ಅದೇ.: ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೧೦೭.
೫೨. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೬೯೮.
೫೩. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೬೧.
೫೪. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೧೭೧.
೫೫. ಅದೇ. : ಸಂ- ೧೩, ಪ-೧೫, ೧೬, ಪು-೯೬೬.

ಅಧ್ಯಾಯ-೭

ಉಪಸಂಹಾರ

ಉಪಸಂಹಾರ

ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನು ತೆಲುಗುಭಾಷೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿವ ಭಕ್ತ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ತೆಲುಗು ಹೀಗೆ ತ್ರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕವಿ. ಈತ ರಚಿಸಿರುವ ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವನ ಬದುಕನ್ನೆ ಆಧರಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. 'ಬಸವ', 'ಈಶ್ವರ', 'ಪ್ರಸಾದ', 'ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ', 'ವಿಭೂತಿ', 'ಶರಣ ' ಎಂಬ ಇವೆ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೇ ಈತನ ಬದುಕನ್ನು, ಕಾವ್ಯ ಬದುಕನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಈತನ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಭೀಮಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ಕೂಡ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನಂತೆ 'ಬಸವ' ಮಯವಾದುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಕೃತಿಯ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬದುಕನ್ನು ಪುರಾಣದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಕೃತಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ 'ಬಸವಪುರಾಣ ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇವು ಆದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರಾಣದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೋಮನಾಥನೇ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣದ ಆರಂಭಕಾರನೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಾವ್ಯಗಳ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ನೋಡಲಾಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಗಳಾದ ಅವರ ಜನನ, ಉಪನಯನ ಪ್ರಸಂಗ, ಹರಲಿಖಿತ ಓಲೆಯ ಪ್ರಸಂಗ, ಅಲ್ಲಮನಿಗೆ ಭೋನವಿಟ್ಟ ಪ್ರಸಂಗ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳ ಧೋರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಇಬ್ಬರು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಂಕೇತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣಕಾವ್ಯವೇ ಆದರೂ ಆಯಾ ಕವಿಗಳ ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಹೇಗೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೈದಾಳಿ ಬಂದಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದು ಅವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವಿವರಗಳಿಂದ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಪುರಾಣವಾಗಷ್ಟೇ ಉಳಿಯದೆ ಕಾವ್ಯವಾಗುವಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಆರರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಬಸವಪುರಾಣದ' ಕಥನಕಲೆ, ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಸವ ಪುರಾಣದ ಕಾವ್ಯಾಂಶಗಳ ಕಡೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಭೀಮಕವಿಗೆ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ವು ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದರೂ ಭೀಮಕವಿಯು ಕೇವಲ ಅನುವಾದಕನಾಗದೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಯೆಂಬಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಬಸವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ತೆಲುಗಿನ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡದ ಭೀಮ ಕವಿಯ 'ಬಸವ ಪುರಾಣಗಳು ', ಮುಂದಿನ ಪುರಾಣಕಾರನಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯನ್ನೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಆದಿ ಅನಾದಿಗಳಿಂದತ್ತಲಯ್ಯಾ ಬಸವಣ್ಣನು

ಮೂದೇವರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವಯ್ಯಾ ಬಸವಣ್ಣನು

ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳಾತೀತ ಆದಿ ನಿರಂಜನನಯ್ಯಾ ಬಸವಣ್ಣನು

ಆ ನಾದಸ್ವರೂಪೇ ಬಸವಣ್ಣನಾದ ಕಾರಣ

ಆ ಬಸವಣ್ಣನ ಶ್ರೀಪಾದಕ್ಕೆ ನಮೋ ನಮೋ ಎನುತಿರ್ದೆನು

ಕಾಣಾ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯಾ .

- ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ

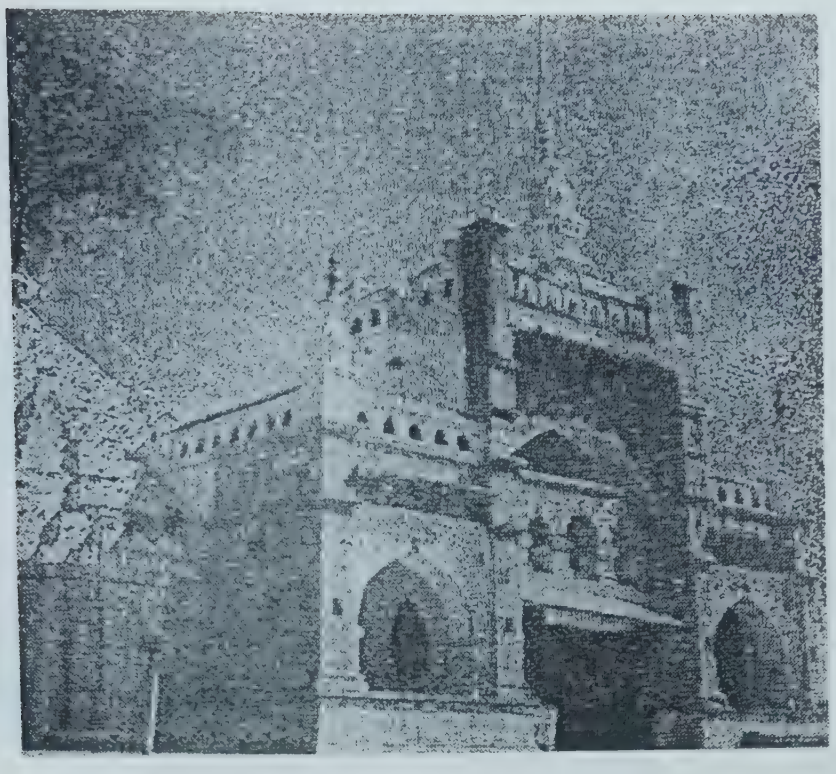
ಅನುಬಂಧ

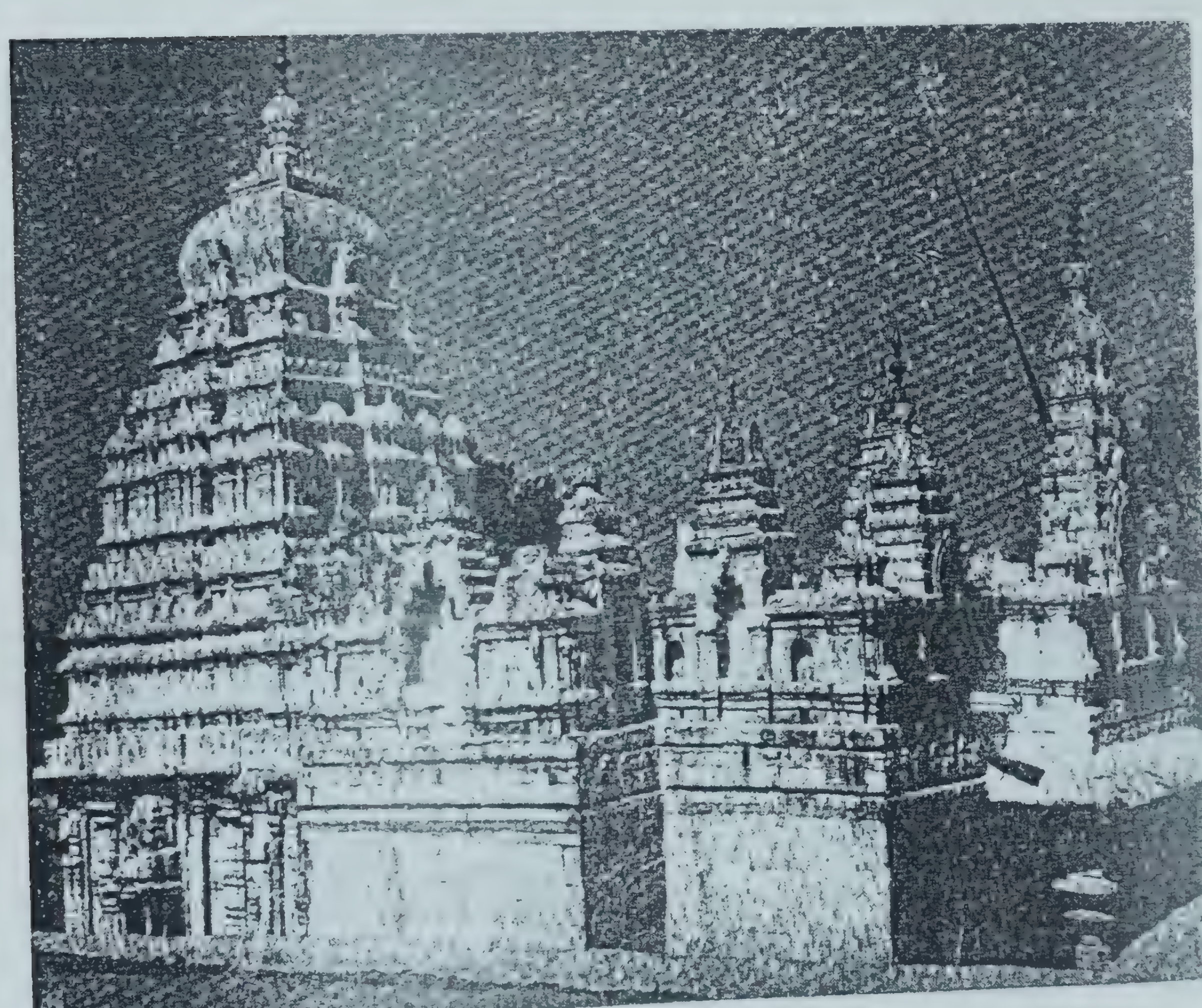
ಬಸವಣ್ಣನವರು

(ಕೃಪೆ : ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ) : ಭೀಮಕವಿ ವಿರಚಿತ ಬಸವಪುರಾಣ)

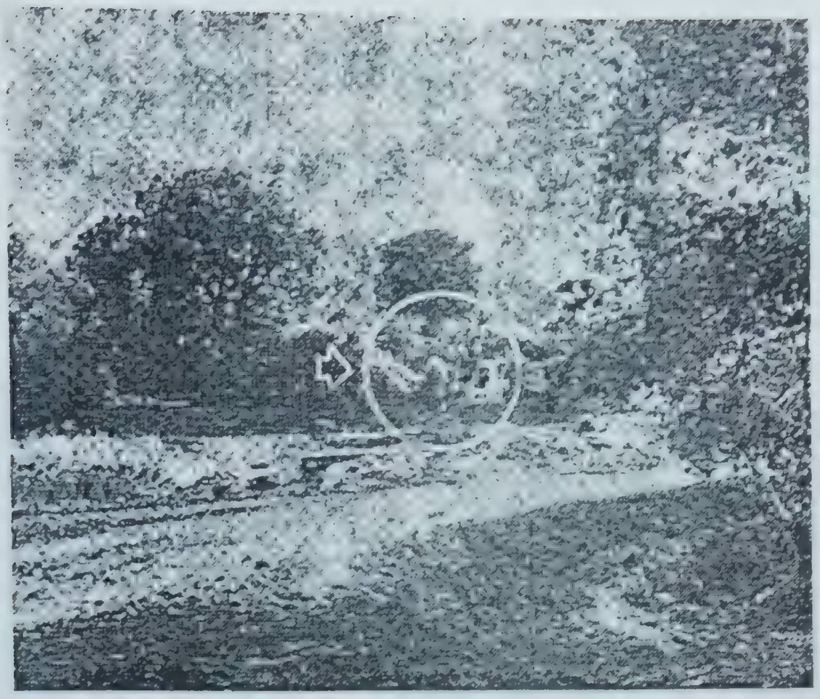

ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ
(ಕೃಪೆ : ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ-೩, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ)

ಶ್ರೀ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕೂಡಲಸಂಗಮ

(ಕೃಪೆ : ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ) : ಭೀಮಕವಿ ವಿರಚಿತ ಬಸವಪುರಾಣ)

ಬಸವಣ್ಣನ ಅರಿವಿನ ಮನೆ - ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ, ಬಿದರೆ
(ಕೃಪೆ : ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ-೩, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ)

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ
ಬಸವಣ್ಣನವರ ಐಕ್ಯ ಸ್ಥಳ

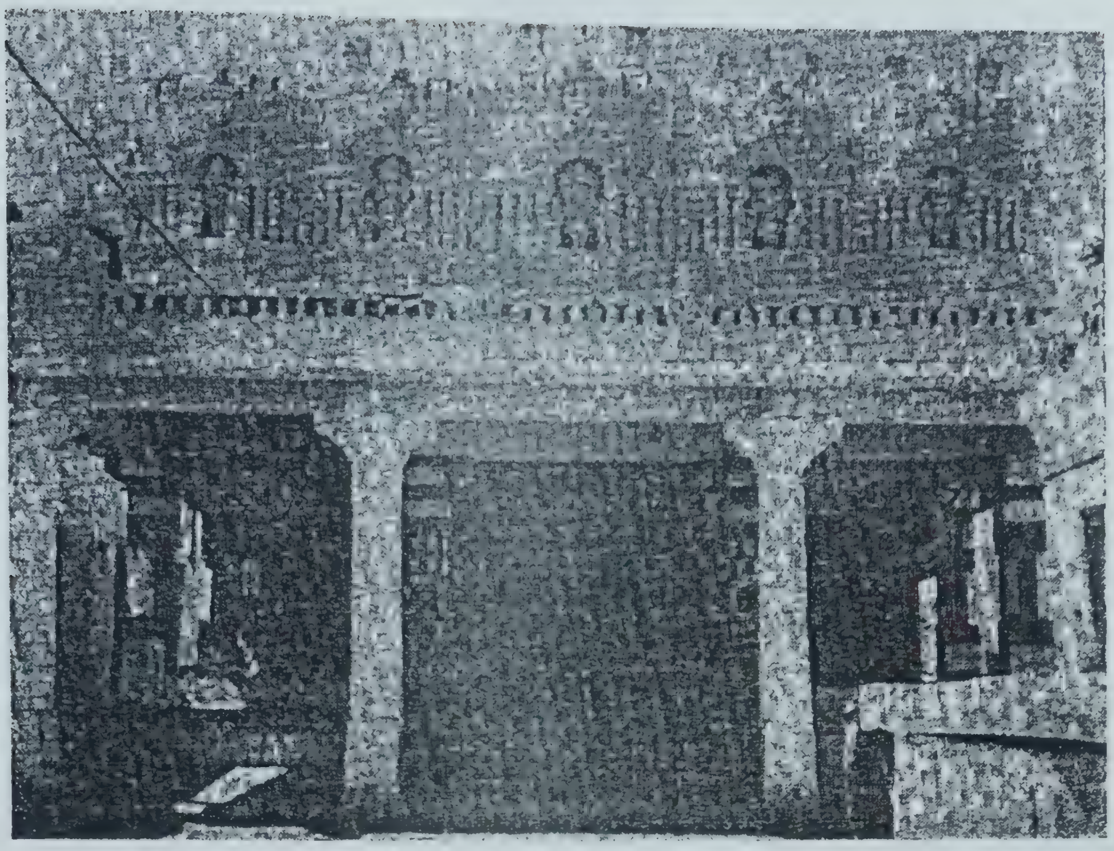

ಬೆಂಗಳೂರ ಬಳಿಯ ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಲ್ಯದ ಹತ್ತಿರ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಈಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಸಮಾಧಿಯಿರುವ ಸ್ಥಳದ ಒಂದು ನೋಟ

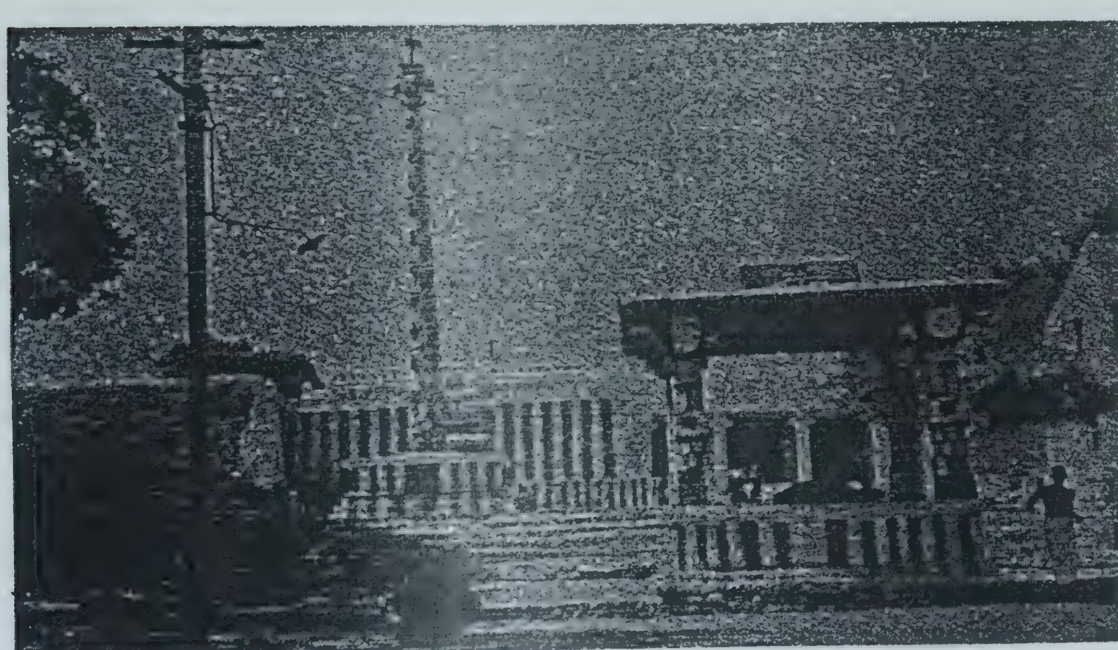
(ಕೃಪೆ : ಗಣ ಸಹಸ್ರ ನಾಮಾವಳಿ, ಬಸವ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು)

ಬಸವ ಬಸವಣ್ಣಾ ಬಸವಯ್ಯಾ
ಬಸವವಿಭುವೇ ಬಸವಪ್ರಭುವೇ
ಬಸವರಾಜಾ ಬಸವಚಕ್ರೇಶಾ ಬಸವಿದೇವಾ
ಬಸವಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಬಸವಾ
ಬಸವ ಎನ್ನ ಪ್ರಾಣನಾಥಾ
ಬಸವ ಆಯುಂ ಶ್ರೀಯು ಗತಿ ಮತಿ ನೀವೆನಗೆ ಬಸವ

-ಭೀಮಕವಿ

ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಗಡೆಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಭೀಮಕವಿಯ ಸಮಾಧಿ
(ಕೃಪೆ : ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ) : ಭೀಮಕವಿ ವಿರಚಿತ ಬಸವಪುರಾಣ)

ಗಡೇಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಭೀಮಕವಿಯ ಸಮಾಧಿ ಮಂದಿರದ ಹೊರನೋಟ

(ಕೃಪೆ : ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ) : ಭೀಮಕವಿ ವಿರಚಿತ ಬಸವಪುರಾಣ)

ಪ್ರಧಾನ ಆಕರ

೧. **ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವ ಪುರಾಣ** ೧೯೮೨
ಡಾ.ಪಿ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ (ಅನು)
ತರಳಬಾಳು ಪ್ರಕಾಶನ
ಅಣ್ಣನ ಬಳಗ, ಸಿರಿಗೆರೆ

೨. **ಭೀಮಕವಿ ವಿರಚಿತ ಬಸವ ಪುರಾಣ** ೧೯೭೧
ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ)
ಶ್ರೀ ಮುರುಘಾಮಠ
ಧಾರವಾಡ

ಪೂರಕ ಆಕರ

೧. **ಅಕ್ಕನ ವಚನಗಳು** ೨೦೦೭
ಡಾ.ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು (ಸಂ)
ಗೀತಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಪ್ರಕಾಶಕರು
ಮೈಸೂರು

೨. **ಅಲ್ಲಮನ ವಚನ ಚಂದ್ರಿಕೆ** ೨೦೦೧
ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು (ಸಂ)
ಲೋಹಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ
ಬಳ್ಳಾರಿ

೩. **ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಸಂಪುಟ -೩** ೧೯೯೩
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

೪. **ಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳು** ೧೯೯೦
ಡಾ.ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು
ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ಗ್ರಂಥ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೫. **ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನ ಸಂಪುಟ - ೫** ೧೯೯೩
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

೬. **ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ** ೧೯೭೨
ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ)
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಧಾರವಾಡ

೭. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು ೧೯೯೯
ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ
ಪ್ರಸಾರಂಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥ ಸೂಚಿ

೧. ಅನುಭಾವ : ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಹುಡುಕಾಟ ೨೦೦೧
ಬಸವರಾಜ ಕಲ್ಗುಡಿ
ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨. ಉತ್ತರ ದೇಶದ ಬಸವಲಿಂಗ ವಿರಚಿತ ಬಸವೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದ ಕಥಾಸಾಗರ ೧೯೭೩
ಎಸ್.ಉಮಾಪತಿ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು

೩. ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿ ಕೈಪಿಡಿ ೨೦೦೬
ಪ್ರಸಾರಂಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

೪. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ೧೯೭೧
ರಂ.ಶ್ರೀ.ಮುಗಳಿ
ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ
ಮೈಸೂರು

೫. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಸಂ- ೪ ೧೯೭೭
ಡಾ.ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು

೬. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ - ೫ ೧೯೮೧
ಡಾ.ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು

೭. ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ ೧೯೭೨
ಆರ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು
ಬೆಂಗಳೂರು

೮. ಗಣ ಸಹಸ್ರ ನಾಮಾವಳಿ ೨೦೦೧
ಬಸವ ಸಮಿತಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೯. ಗೌರವ ೨೦೦೧
ಡಾ.ಕೆ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ
ಅಂಕಣ ಪ್ರಕಾಶನ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೦. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ- ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ೨೦೦೦
ಎನ್.ಬಸವಾರಾಧ್ಯ
ಬಸವ ಸಮಿತಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೧. ಪುರಾಣ ೧೯೯೩
ಓ.ಎಲ್.ನಾಗಭೂಷಣಸ್ವಾಮಿ
ಪ್ರಸಾರಂಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

೧೨. ಬಸವ ಸಾಹಿತ್ಯ ೨೦೦೪
ಡಾ.ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ರುಮಾಲೆ
ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೩. ಬಸವೇಶ್ವರರು ೨೦೦೫
ದೇಜಗೌ
ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೪. ಭೀಮಕವಿ ೧೯೯೭
ಜಿ.ವಿ.ಜಯರಾಜಶೇಖರ್
ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೫. ಮಾರ್ಗ - ೧ ೧೯೮೮
ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೬. ಮಾರ್ಗ - ೪ ೨೦೦೭
ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೭. ವಚನಾನುಶೀಲನ ೨೦೦೭
ಡಾ.ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ
ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೮. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪರಿಭಾಷೆ ೧೯೯೮
ಓ.ಎಲ್.ನಾಗಭೂಷಣ ಸ್ವಾಮಿ
ಅಂಕಿತ ಪುಸ್ತಕ
ಬೆಂಗಳೂರು

೧೯. ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು-ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ೨೦೦೬
ಡಾ.ಎಸ್.ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ
ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೦. ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ೧೯೯೬
ಡಾ.ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು
ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೧. ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಪರಾಮರ್ಶೆ ೧೯೯೫
ಪ್ರೊ.ಸಂ.ಶಿ.ಭೂಸನೂರಮಠ
ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೨. ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗಳು ಒಂದು ಅವಲೋಕನ ೧೯೯೬
ಪ್ರೊ.ಜಿ.ಎಸ್.ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೩. ಶೈಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ೧೯೯೦
ಕೆ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ
ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೪. ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ೧೯೭೬
ಚರಿತ್ರೆ - ೩
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೫. ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ -೪ ೧೯೭೭
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೬. ಸಮಗ್ರ ಗದ್ಯ - ೧ ೧೯೯೭
ಜಿ.ಎಸ್.ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ
ಶಾರದಾ ಪ್ರಕಾಶನ
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೭. ಸಮಗ್ರ ಗದ್ಯ - ೩ ೧೯೯೬
ಜಿ.ಎಸ್.ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ
ಕಾಮಧೇನು
ಬೆಂಗಳೂರು

೨೮. ಸಾಹಿತ್ಯ ಶೋಧನ ೨೦೦೭
ಡಾ.ಹೆಚ್.ಕೆ.ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ
ಪ್ರಸಾರಂಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

೨೯. ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ - ೬ ೨೦೦೦
ಡಾ.ಕೆ.ಮರುಳಸಿದ್ದಪ್ಪ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

೩೦. ಸಿಂಗಿರಾಜ ಕವಿ ಕೃತ ಬಸವರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ ೧೯೭೦
ಎಚ್.ದೇವೀರಪ್ಪ ಸಂ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು

೩೧. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿ ೨೦೦೩
ಡಾ.ಶಿವಾನಂದ ವಿರಕ್ತಮಠ (ಸಂ.)
ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಹಂಪಿ

ಪತ್ರಿಕೆಗಳು

೧. ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ,ಬಿಸಿಲು ಸಂಚಿಕೆ, ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಸಂ.೬, ಸಂ.೪ ,ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೨೦೦೦

೨. ಪ್ರಸಾದ, ಸಂ.೨೬, ಸಂ.೨, ಜೆ.ಎಸ್ಎಸ್.ಮಹಾವಿದ್ಯಾಪೀಠ, ಮೈಸೂರು, ೨೦೦೮

೩. ಸಾಧನೆ, ಸಂ. ೬, ಸಂ.೨, ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೭

೪. ಸಾಧನೆ, ಸಂ. ೮, ಸಂ.೨, ೧೯೭೯

೫. ಸಾಧನೆ, ಸಂ. ೮, ಸಂ.೩, ೧೯೭೯

೬. ಸಾಧನೆ, ಸಂ. ೧೨, ಸಂ.೧, ೧೯೮೭

೭. ಸಾಧನೆ, ಸಂ. ೧೩, ಸಂ.೩, ೧೯೮೪

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೂಚಿ

ಆ - ಆಶ್ವಾಸ

ಪ- ಪದ್ಯ

ಪಾ.ಸೋ.ಬ.ಪು-ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವಪುರಾಣ

ಪು-ಪುಟ

ಭೀ.ಬ.ಪು-ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ